

Årsrapport Halden kommune

2016

Fakta om Halden	7
Samfunn & utvikling	10
Visjon og verdier	28
Styringssystemer	29
Organisasjon	32
Personal & HMS	35
Rammeområdene - sammendrag	45
Driftsregnskap	47
Balanse	51
Investering	57
Finans	59
Sentraladministrasjon og fellesfunksjoner	62
NAV	66
Undervisning og oppvekst	75
Kultur	82
Helse og omsorg	89
Teknisk	96

Halden – byen under festningen

Halden er en av 4 byregioner i Østfold. I løpet av 2016 nådde kommunen 30 790 innbyggere. Om lag 0,5 % av landets innbyggere bor i Halden. Byen ligger lunt til bak Sveriges vestligste utpost Strømstad og har i mer enn 350 år vært hovedport til Sverige og Europa.

Frem til 1500- tallet

Halden har hatt bosetting siden eldre steinalder og det er gravd ut over 7000 år gamle boplasser. Fiske i fjorden og rikelig med vilt i skogen ga gode boplasser for våre forfedre. Bronsealderrøysene vitner om rike samfunn med mektige ledere. Folk møttes til seremonier på tingstedene og rikholdige helleristningsfelter vitner om fremvekst av sammensatte lagdelte samfunn ved Iddefjorden. I jernalderen endret folkelivet seg i området og de konturene vi finner i dagens samfunn begynte å vokse frem. Jernalderens tingsteder blir forløper for våre 3 middelalderkirker. Gravhaugene vitner om makt og velstand som strekker seg langt utenfor «vårt» område.

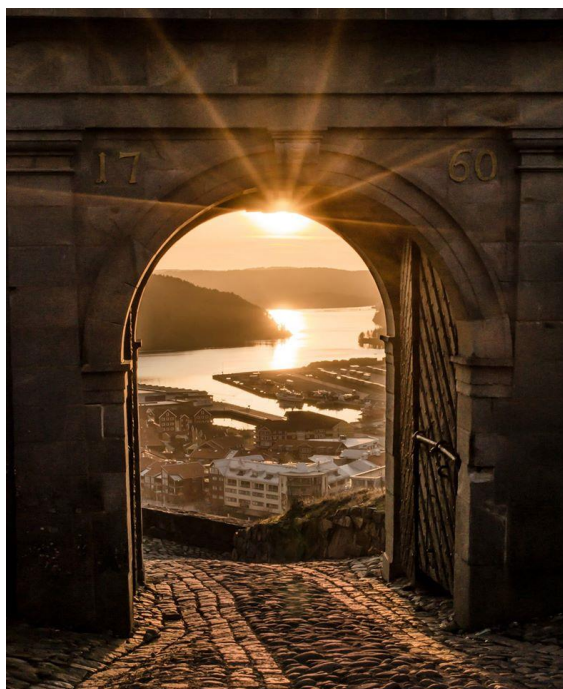

Foto: Merete Tangen

1500 – 1700 - Byen blir anlagt

Mange byer har vokst frem ved elver. Også her der vannveiene møter landeveien vokser det opp et samfunn. Det blir bygd hus og det blir gater og streder. Byen eller ladestedet vokser opp ved Tista som den gang hadde et helt annet utseende enn dagens regulerte form. Først på bytangen på elvas sydside for så å strekke seg utover på elvas nordside. Skipene gikk den gang helt opp til Tistas utløp som da var ved Porsnes. Grunnen byen ble lagt på lå under Os-godsene. Eksporten av skåren trelast skyter fart etter at de første vannsagene blir anlagt i Tista og hadde god råstofftilgang fra omkringliggende skoger. Halden fikk derfor den største utførselen av trelast i denne delen av landet.

Allerede under Hannibalsfeiden midten på 1500 tallet ble det anlagt forsvarsverk med palisader rundt ladestedet Halden.

Etter Roskildefreden i 1658 da Danmark-Norge måtte avstå Båhuslen fikk Halden militærstrategisk betydning. I 1658 og 1659 ble ladestedet angrepet to ganger og første «forsvarsbrann» skjedde i 1659 på ladestedets nordside. Man klarte å beskytte ladestedet og et omfattende befestningsverk ble anlagt rundt det bebygde området på sydsiden. I 1660 motsto dette anlegget en lengre beleiring og i 1661 påbegynnes byggingen av Fredriksten Festning.

Haldensernes heltmodige innsats i krigshandlingene var medvirkende årsak til at ladestedet 10. april 1665 får kjøpstadsrettigheter, og dermed lovfestet enerett til trelasthandel. Få år etter får en

også sagbruksprivilegiene. Dette medfører en rik fremvekst av byen og navnet blir Fredrikshald etter kong Fredrik III.

Byen vokser frem som en selvvekst middelalderstruktur innenfor palisadene. Byen var tettvekst, litt uryddig trehusbebyggelse. Ennå i dag finner man trekk fra middelalderbyen gjennom gatestrukturen.

Fredriksten Festning sto ferdig slik vi ser den i dag i 1701.

1700 - 1826 Byen som befestningsverk

Fra byens stiftelse i 1665 og frem til 1814 går byens historie i ett med Festningens historie. Byen er en del av krigshistorien, Byen formes ut fra at den er en del av festningsverket. I 1667 var det en stor bybrann og da blir gatene anlagt slik at de kunne beskytes fra festningen.

I 1716 og 1718 gjør borgerne en stor innsats under Karl XII's angrep mot Norge og Fredriksten festning. Festningen og byen holder stand og svenskene må gjøre vendereis med sin konge som faller for en kule fra Fredriksten.

Under beleiringen i 1716 brenner borgerne ned byen for at svenskene ikke skal kunne skjule seg blant byens hus. Dette blir man behørig hedret for gjennom Norges nasjonalsang «Ja vi elsker».

Byen blir bygd opp slik den lå før 1716. På nordsiden begynner det å utvikle seg nye byområder og disse blir innlemmet i byen. Det samme blir områder rundt Tistedalen og fossen der. Sagvirksomheten og økt handel i byen medfører en sterk vekst i innbyggertallet og man begynner å fylle ut nye områder for bebyggelse. Flere store brygger for import og eksport blir anlagt og skipsfarten øker betydelig. Som innfallsporren til Europa blir byen tidlig preget av utviklingen innen kunst og kultur

i de store metropolene. Byen får tidlig eget teater og selskapsklubber. Her er syv herregårder og et rikt politisk liv som spiller en viktig rolle ved etablering av den nye nasjonen. I 1814 må General Ohme forlate festningen med bøyde hode. Ikke frivillig men etter at Norge går i union med Sverige.

1826 - 1905

18. juni 1826 salutteres det fra festningen og en forladning antenner tørt treverk. Ilden sprer seg raskt og det ender med at hele byen brenner. Brannen skapte grunnlaget for en ny by. Byens næringsliv lå nede men byen reiste seg sakte men sikkert. Nye prektige bygg ble reist og ny regulering kom på plass. De store arkitektene Garben, Grosch og Gedde fikk stort spillerom og Halden fremsto som landets fremste og mest helhetlige empireby.

I årene etter bybrannen var sagvirksomheten den dominerende og den økende økonomiske liberaliseringen medførte stor handel ut av byen. Halden ble en av landets fremste sjøfartsbyer og med maskinenes inntog på midten av 1800 tallet ble Halden en omfattende fabrikkby. I 1885 var det kun Kristiania som var større enn Halden på dette området. Folketallet økte og vi fikk tekstil og skotøyindustri. Stenhoggervirksomheten ved Iddefjorden vokste seg til den største i landet.

Sagbruksprivilegiene ble opphevet på midten av 1800 tallet og vi fikk nye virksomheter innenfor dette området også. Byen fikk en betydelig høvlerivirksomhet og stor eksport ut av landet. Ingeniørkunnskapen banet vei for cellulose, tremasse og papir.

Behovet for arbeidskraft medførte storstilt bygging og byen vokste og det ble satt krav til skole og helsevesen. Befolkningen var mangfoldig med stort innslag av

svensker og folk fra andre deler av Europa. Ved inngangen til 1900 var om lag 20 % av befolkningen svensker. Disse brakte med seg tanker og ideer som påvirket byen. Halden var helt klart en internasjonal by. Gassverk, lysverk, vannverk, jernbane, kanalbygging i Haldenvassdraget bidro til å legge forholdene til rette for det bysamfunnet vi finner i dag. Allerede ved århundreskiftet til 1900 var byen langt fremme på de fleste områder. Man kan med stolthet påstå at den moderne norske industriens vugge sto i Fredrikshald.

På slutten av 1800 tallet var byen en betydelig sjøfartsby med 133 skip over 30 000 tonn. Men byen var med sin internasjonale avhengighet utsatt for verdens konjunkturer. Næringslivet fulgte disse og det satte preg samfunnslivet.

1905 frem til i dag

På slutten av 1800 tallet vokste den politiske nasjonalismen frem og på nytt blir Fredriksten festning rustet opp mot vern av Norge. Man var spent på resultatet i Halden da tilknytningen til Sverige var stor, men kun en stemme røstet for fortsettelse av unionen. Det ble en spent stemning og i august 1905 hadde svenskene innpå 30 000 soldater rundt byen og bygdene rundt. Norge fikk sin frihet og roen falt over byen.

Byen ble modernisert og Saugbrugs bygde opp et betydelig anlegg på Kaken. Ny kraftstasjon var kommet i drift og med strømmens inntog skjedde forbedringer både i industrien og i de private hjem.

Branner har alltid preget Halden og byens første brannbil kom i 1924.

Bilen fikk sitt inntog og bygdene ble mere knyttet til byen. Byen skiftet navn fra Fredrikshald til Halden 1. januar 1928.

Nye byområder ble ervervet og Os området ble bygd ut. Med Os pikeskole i 1914 hadde byen to tidsmessige monumentale skoler. Byens kjønnsdelte skoler varte frem til 1970 tallet.

På 1930 tallet døde stenhoggerindustrien ut og byen ble sterkt påvirket av lavkonjunkturen på 1930 tallet. Industrien ble gammel og utdatert og det var lite midler til å fornye seg. 1950 tallet ble starten på en stor omlegging av industrien i Halden. Skofabrikkene gikk over ende og nye virksomheter kom på plass. Som følge av nasjonens inntreden i atomalderen ble en forskningsreaktor etablert i byen. Nye virksomheter basert på kunnskapsteknologi ble etablert. Byen er fortsatt en fremtreden industriby, men står med både høgskole, forskningsmiljøer og kunnskapsbedrifter, godt rustet til å feire 350 år som selvstendig by.

I 2015 markerte Halden sitt 350 års jubileum. HKH Dronningen var med og satte en ekstra spiss på markeringen 10. april 2015. 2016 var året da byen markerte at det var 300 år siden Karl XII hadde sitt første angrep på byen og byen og festningen sto imot dette angrepet.

Forfatter: Espen Sørås

Rådmannens kommentarer

Omstilling av kommunal drift er krevende og tar tid. Omfanget og krav til tjenester øker, noe som er utfordrende i en omstilling. Gjennom 2016 har arbeidet mot å skape en robust driftsbalanse fortsatt. Økonomiske mål er nådd. Et foreløpig overskudd/mindreforbruk utgjør 53,5 mill. kr. Selv om driftsbalansen isolert for 2016 er god, står vi foran krevende år som betyr at vi fortsatt må være særdeles skjerpet og bevisste i våre valg.

Vi skal selvsagt tillate oss å være stolte av oss selv for de resultater vi har oppnådd. Tjenestene vi har levert på ulike områder er ikke vesentlig forringet til tross for en betydelig reduksjon i ressursbruk. Det vitner om pågangsmot og «ståpåvilje» blant ansatte, noe vi er avhengig av for å fortsette snuoperasjonen.

Prioritering, kontroll og brukerdialog

Gjennom året har det vært strenge og helt nødvendige prioriteringer. I en så stor organisasjon vil ulike behov alltid oppstå – noe som må dekkes ved å gjøre omprioriteringer. Fokus på samarbeid med fagforeningene, kontroll, oppfølging av vedtak og kontinuerlig tiltaksarbeid har vært viktig.

Vi har vektlagt forutsigbarhet og forsvarlighet i tjenestene til innbyggerne, innenfor nødvendige stramme rammer. Innbyggere skal være sikre på at de får tjenester når de har krav på det. Det er et av våre viktigste samfunnsoppdrag. Gjennom brukerundersøkelsene vi har hatt, registrer vi med tilfredshet at kommunens innbyggere i all hovedsak er tilfreds med de tjenestene de mottar.

I vårt videre arbeid med kostnadsreduksjoner, er det svært viktig at

vi følger nøye med på hvordan tjenestene utvikler seg. Vi er opptatt av at kommunen skal være en lærende organisasjon. Derfor er vi positive til tilsyn og kontroll, for hele tiden å lære å bli bedre i våre tilbud og tjenester til innbyggerne.

Vi opplever et godt samarbeidet med fagforeningene, og nettopp det er viktig for å utvikle organisasjonen videre. I 2016 hadde vi to store fellessamlinger med ledere og tillitsvalgte for å bygge opp under et godt samarbeid.

Organisasjonsjustering

01.01.16 ble leder Avdeling for samfunnsutvikling ansatt, og avdelingen har nå hatt et helt år i drift. Avdelingen består av overordnet plan, folkehelse, strategisk eiendom og næring, og spiller en vesentlig rolle for å nå målsettinger i strategisk næringsplan. I dette arbeidet er gode og sammenhengende overordnede planer, som sentrumsplan og samfunnsplanen et viktig redskap.

I jakten på forbedringer, og nye måter å jobbe på pågår det et kontinuerlig arbeid med organisasjonsjusteringer, mindre og større. Disse skal bidra til å tydeliggjøre ansvar og roller samtidig som rådmannen ønsker å effektivisere prosesser. Justeringer vi har gjort har også vist seg viktig for budsjettkontroll.

Norges mest innovative kommune

Det har vært snakk om flere skifter i 2015. «Det grønne skifte» er et, robotenes inntog i stadig nye bransjer er et annet og delingsøkonomien er det tredje. Dette er forhold som vil utfordre oss på ulike måter.

I dette bilde skal vi i løpet av noen år fremstå som Norges mest innovative kommune. Vi ser at det er mange

spennende prosesser som pågår i våre etablerte bedrifter og også i Halden kommune. Det lover godt for den omstilling som er nødvendig.

Halden kommune har gjennom hele 2016 jobbet med et veldig spennende prosjekt innenfor helse. «Virtuell korttidsavdeling» er en satsing som i første omgang skal sørge for at samhandlingspasienter kan føle trygghet i eget hjem etter en sykehusinnleggelse. Prosjektet har blitt tatt

svært godt imot, og har allerede rukket å markere seg.

Vi er opptatt av en god samhandling med lokale virksomheter, bedrifter og næringsliv. Rådmannen har stor tro på at vi i fellesskap kan inspirere hverandre, og gjennom å dele kunnskap bidra til innovasjon og utvikling av det gode lokalsamfunnet i Halden.

Roar Vevelstad
rådmann

Fakta om Halden

AREAL

---

642 km²
areal

0,17 %
andel av fastlands-
Norge

DEMOGRAFI

---

30 790
innbyggere
per 1.1.2017

0,58 %
andel av landets
folketall

0,80 %
befolkningsøkning
1.1.2016-1.1.2017

14,17 %
personer med
utenlandsk bakgrunn

79,1 år
Forventet
levealder
ved fødsel, menn

82,8 år
Forventet
levealder
ved fødsel, kvinner

HELSE OG LEVEKÅR

763
husholdning
med enslige

49,7 %
andel kvinner

23 %
andel befolkning
under 19 år

4,88 %
andel befolkning
over 80 år

NÆRING OG SYSSELSETTING

3,0 %
arbeidsledige
15-74 år

UTDANNING OG KOMPETANSE

3
antall
ungdoms-
skoler

9
antall
barne-
skoler

31,4%
andel med
grunnskole
som eneste utdanning

Årsrapport Halden kommune

SAMFERDSEL

31 228 registrerte kjøretøy 2015	48 veitrafikkulykker 2016	0 drepte i veitrafikkulykker 2016
---	--	--

BOLIGER

1 802
antall
fritidsbygninger

KULTUR, IDRETTE OG FRITID

51 antall frivillige lag og foreninger som mottar kommunale driftstilskudd	4,7 % andel elever i grunnskole alder i musikk- og kulturskole	114 623 utlån av filmer og bøker biblioteket	98 399 besøk på biblioteket	83 arrangement i kultursalen	20 918 besøk i kultursalen
45 146 kinobesøkende	1015 kinoforestillinger	21 676 medlemmer av Den norske kirke			

ORGANISASJONEN HALDEN KOMMUNE

1 716 antall årsverk totalt pr. 31.12.16	8,9 % sykefravær pr. 31.12.16	4 381 netto driftsutgift per innbygger til administrasjon og styring
---	--	---

OPPVEKST

1 367 driftsutgifter til undervisnings- materiell pr elev	14,8 gjennomsnittlig gruppestørrelse grunnskole 1-10	8,3 % andel elever i grunnskole med spesialundervisning	98,6 % andel elever med direkte overgang til videregående skole	91,1 % andel barn 1-5 år med barnehageplass	42,4 % andel ansatte med barnehagelærer- utdanning
---	--	---	---	--	--

SOSIAL

5,8 % andel sosialhjelp- mottakere i forhold til innbyggere	4,1 % andel barn med barnevernstiltak ift. Innbyggere 0-17 år	5,8 % andel sosialhjelps- mottakere i alderen 20-66 år i forhold til innbyggere i alderen 20-66 år
---	--	---

Årsrapport Halden kommune

TEKNISKE TJENESTER

88,0 % andel av befolkning som er tilknyttet kommunal avløps-tjeneste	91,6 % av innbyggerne tilknyttet kommunal vannforsyning	46 dager gjennomsnittlig saksbehandlingstid for byggesaker med 12 ukers frist	18 kommunalt disponerte boliger pr 1000 innb.	85 % av kommunale boliger tilgjengelig for rullestolbrukere	0,26 byggningsbranner pr 1000 innb.
---	---	---	---	---	---

PLEIE OG OMSORG

97,8 % andel plasser i enerom i pleie- og omsorgs-institusjoner	24,6 % Andel brukere i som har omfattende bistandsbehov	33 plasser i skjermet enhet for personer med demens	28,1 plasser avsatt til tidsbegrenset opphold	18 % mottakere av omfattende bistandsbehov hjemmetjenester 67 år og eldre
3,2 gjennomsnittlig tildelte timer per uke hjemmesykepleie	300 mottakere av trygghetsalarm	205 mottakere av støttekontakt	18 mottakere av brukerstyrt personlig assistent	

Samfunn & utvikling

Hovedmålene i kommuneplanens samfunnsdel utledes av kommunens roller som samfunnsaktør, tjenesteleverandør, arbeidsgiver og tilrettelegger for et godt lokaldemokrati. Kommuneplanens samfunnsdel skal være styrende for kommunens samfunnsplanlegging og legger føringer for kommuneplanens arealdel. Kommunens planstrategi er et viktig utviklings- og styringsverktøy som skal sikre en samlet prioritering av plandokumenter.

Målene som settes i samfunnsplanen konkretiseres gjennom økonomiplaner og årsbudsjett.

Kommunen som samfunnsaktør

Halden som regionsenter

I Østfold er det fire definerte regioner; Nedre Glommaregionen, Mosseregionen, Indre Østfold og Haldenregionen. Haldenregionen består kun av Halden kommune. I mange sammenhenger oppleves Østfold i dag som en arbeids- og opplevelsesregion. Rådmannen ser at dette forsterkes og i 2016 har den regionale arbeidspendlingen økt i Halden.

For Halden som region og lokalsamfunn er det viktig at det finnes et bredt tilbud til kommunens innbyggere, både innenfor handel, service, kultur og arbeidsmarked. Selv om Østfold er lite, og fylket nærmest kan sees på som en arbeidsmarkedsregion, er det viktig for Haldenregionen at det finnes et mangfold. Næringsvirksomhet innenfor kommunen genererer aktivitet. I dette bildet blir også næringsvirksomhet i sentrumsområdet viktig, da dette vil generere aktivitet som igjen vil bygge opp under aktivitet i sentrum, noe som er et uttrykt mål.

I forbindelse med fylkesplanarbeidet har Aremark og Halden varslet at Halden og Aremark ønsker å opptre som en region. Dette er ikke tatt stilling til i fylket, men skal avklares i forbindelse med fylkesplanarbeidet.

Kommune og regionreformarbeidet

Halden har fulgt opp regjeringens anmodning om å gjennomføre diskusjoner med nabokommuner om fremtidig kommunestruktur. Halden endte opp med et konkrete diskusjoner med Aremark kommune. Aremark ønsket ikke å gå sammen med Halden og dette er respektert av Halden. Med bakgrunn i Aremarks standpunkt har ikke Halden gått videre i arbeidet, men avventer fylkesmannens og regjeringens råd.

I etterkant av kommunereformarbeidet har Halden og Aremark hatt en rekke møter der ytterligere samarbeid har blitt diskutert.

Halden kommune har deltatt i høring av regionreformarbeidet og spilt inn sine anbefalinger til regioninndeling.

Halden kommune har også i 2016 vært aktiv i høring av Nærpolitireformen og kommet med sine anbefalinger.

Interkommunalt samarbeid

Interkommunalt samarbeid innebærer at to eller flere kommuner samarbeider om utførelse av oppgaver, f.eks. støttefunksjoner, fellestjenester, kontorstøtte, tekniske forhold eller utadrettede oppgaver.

Helse og omsorg

- Legevaktordning der kommunen samarbeider med Aremark kommune
- Samhandlingsreformen – der Halden og Aremark kommuner samarbeider

- bl.a. gjennom Helsehuset Halden - Aremark
- Krisesenter for Halden og Aremark kommuner

Undervisning og oppvekst

- Pedagogisk-psykologisk tjeneste (PPT) som betjener Halden og Aremark kommuner
- Gjennomføring av faget utdanningsvalg - hospitering i videregående skole - skjer i samarbeid med Aremark kommune

Teknisk

- En generell bistandsavtale med alle kommuner som er tilknyttet Alarmsentralen Brann Øst

- En overgripende nordisk bistandsavtale muliggjør samarbeidsavtaler innenfor brann og redning med Strømstad, Dals Ed og Tanum kommuner.
- Haldenvassdragets Kanalselskap
- Driftsassistansen Østfold (Støttesystem for VA-systemene)

Annet

- Veterinæravtalen for Halden og Aremark kommuner
- Arkivtjenester gjennom medlemskap i Interkommunalt Arkivselskap Østfold (IKA)
- Sporadisk samarbeid med andre kommuner og Østfold fylkeskommune når det gjelder rammeavtaler.

Foto: Merete Tangen

Eierinteresser

Halden kommune er den største arbeidsgiveren i kommunen og leverer et vidt spekter av tjenester til kommunens innbyggere. Dette skjer i hovedsak gjennom kommunens organisasjon, men også i samarbeid med andre kommuner, staten og fylkeskommunen. Kommunen kjøper også tjenester fra private aktører.

Halden kommune har eierinteresser i ulike selskaper som ikke fremkommer i kommunens regnskap på annen måte enn som en noteopplysning. Dette er både aksjeselskap, pensjon- og livselskap, borettslag og andre selskapsformer. Tabellen under viser i hvilke selskaper Halden kommune har eierinteresser i.

Selskaps navn	Inngående balanse 01.01.2016	Utgående balanse 31.12.2016	Endring i 2016	Antall aksjer/ andeler	Eierandel %
Egenkapitaltilførsel HKP 93/96-98/02	44 451 154	44 451 154			
Egenkapitalinnskudd KLP	6 287 111	7 152 673	865 562		0,17
Andelsbevis biblioteksentralen	3 000	3 000		23	0,01
Aksjer Industriprodukter AS	2 000 000	2 000 000		1 000	100,00
Aksjer i Østfold Energiverk	5 000 000	5 000 000		5 000	7,14
Aksjer drift av Arbeidssamvirke	200 000	200 000			
Storgata 7 AS (HTC)	12 407 930	12 407 930		10 000	100,00
Aksjer Inspiria Eiendom AS	-	-		137	0,64
Aksjer Haldenvassdragets kanalselskap	12 000	12 000		27 626	15,48
Andeler i HABO	20 000	20 000		200	
Andelsbrev i Berg Boligbyggelag	20	20		20	
Andeler i Kleiva Borettslag	1 200	1 200		12	
Halden Byutvikling A/S	223 500	-	-223 500	1 500	100,00
Aksjer Inkubator Halden AS	80 032	64 812	-15 220	40	3,16
Aksjer i Alarmsentral Brann Øst AS	42 476	42 476		609	0,92
Andel Rådyrfaret 8 Borettslag	100	100		1	
Andel Kwartetten Borettslag	100	100		1	
Andeler Det Norske Blåseensemble	300 000	300 000			33,33
Aksjer Halden Utvikling	4 000 000	4 000 000		4 000	20,00
Andeler Os-Trosteveien borettslag	160 000	160 000		32	100,00
Haldenvassdragets kanalselskap AS	15 252	15 252		27 626	15,48
Aksjer i Drivhuset AS (Ny Vekst)	-	56 328	56 328	10	33,33

Totalt	75 203 875	75 887 045	683 170		
---------------	-------------------	-------------------	----------------	--	--

Eiermeldingen ble fremlagt for behandling i kommunestyret våren 2015. Hensikten med eiermeldingen er å etablere et overordnet, tverrpolitisk styringsdokument som Halden kommune har eierinteresser i. Eiermeldingen skal være et fundament for en aktiv og prinsipiell utøvelse av eierskapet.

Næringsutvikling

Næringsutvikling vil være svært viktig de kommende årene. Halden har lange tradisjoner som industriby, og ca. 20% av arbeidsplassene i Halden er innen industrien. På landsbasis er tallet ca. 10%. På grunn av bl.a. økt automatisering, markeder i tilbakegang og lavere oljepriser, gikk ca. 300 industriarbeidsplasser tapt i 2015. Det var bakgrunnen for at Halden kommune sendte et brev til Kommunal- og moderniseringsdepartementet (KMD) sommeren 2015 og ba om omstillingsmidler til ny næringsutvikling. Halden kommune fikk tildelt totalt 1.1 MNOK av KMD og Innovasjon Norge til sammen for 2016.

I 2016 har Halden kommune jobbet videre med å tilrettelegge for nye arbeidsplasser basert på eksisterende miljøer og har i tillegg laget en næringsutviklingsanalyse der det fremkommer fire satsingsområder for næringsutvikling i perioden 2016 – 2022. Satsingsområdene er 1) Energi- og digital innovasjon, 2) Arrangementsbyen, 3) Nyetablering og knoppskyting i eksisterende virksomheter og 4) Andre gode prosjekt (for å være åpne for at det kan komme til nye prosjekter innen andre områder i løpet av perioden). Med bakgrunn i næringsutviklingsplanen ble det i 2016 søkt om nye midler fra KMD for 2017.

Halden Næringsråd og Strategisk Næringsplan SNP

Halden Næringsråd er en paraplyorganisasjon for alle næringsorganisasjonene i Halden, kommunens administrasjon og representanter fra politisk posisjon og opposisjon. Halden Næringsråd utarbeider Strategisk Næringsplan (SNP) hvor alle medlemsorganisasjoner, inkl Halden kommune, utarbeider hovedmål og tiltak for sin organisasjon i planperioden. SNP for 2015 – 2020 ble vedtatt i juni 2015. Halden kommune har fortsatt med et nært samarbeid med Halden næringsråd i 2016.

Halden kommunes hovedmål i SNP er: «..å bidra til å styrke eksisterende næringsliv, utvikle arbeidsplasser og bidra til nyetablering. Arbeidsplasser og bosetting i kommunen er grunnlaget for økonomisk aktivitet og utvikling.»

Tiltakene for å oppnå hovedmålet er:

- Være et godt og tydelig vertskap for næringslivet
- Være en etableringsvennlig kommune
- Videreføre støtte til NCE og være en spennende og krevende bidragsyter
- Halden kommune skal være den mest innovative kommunen i Norge

Etablering av ny næring i Halden

Halden skal være en etableringsvennlig kommune. Ordfører, rådmann og administrasjon har gjennom året vært i dialog med mange potensielle etablerere. Kommunen har ikke noe næringsfond, men oppretter kontakt med aktuelle nettverk som Smart Innovation Norway, Drivhuset, Innovasjon Norge og Næringshagen i Østfold. Nettverkene kan bidra med kontorplasser, søknad til det offentlige

virkemiddelapparatet, nettverksbygging, kurs osv.

Haldenkanalen

Haldenvassdragets Kanalselskap eier og drifter sluser, kaianlegg og installasjoner langs kanalen. Kanalselskapet har fått betydelige midler til opprusting av anleggene fra Riksantikvarens bevaringsprogram for tekniske og industrielle kulturminner. Denne ordningen løper til og med 2017. Halden kommunes tilskudd og kjøp av tjenester fra Kanalselskapet var 496 578 kr. i 2016.

Regionalpark Haldenkanalen arbeider med merkevarebygging, utvikling av opplevelsesnæring, primærnæring og stedsutvikling i området Haldenkanalen. I 2015 ble det utført en evaluering etter de tre første driftsårene som konkluderte med at samarbeidet fortsetter med noen tilpasninger. Tilskuddet fra KMD fases helt ut, og det legges opp til en ny evaluering i 2017. Halden kommunes bidrag er 350 000 kr. årlig.

Halden Turist

Halden Turist er en medlemsorganisasjon for besøksnæringen, dvs. næringer innen overnatting, opplevelser, restaurant og transport. Halden kommune er en betydelig bidragsyter til Halden Turist sin drift med 655 327 kr. i 2016. Halden Turist bistår på sin side med markedsføring, materiell, innsalg av aktiviteter og arrangement i Halden.

Norwegian Center of Expertise (NCE)

Kommunen har siden 2007 vært med i NCE-satsningen. Kommunen har forpliktelser i form av økonomisk tilskudd frem til og med 2017. I 2016 bidrar kommunen med 1 mill. kr.

NCE-klyngen består av mer enn 60 forskningsmiljøer og bedrifter. Miljøet som er samlet i klyngen er offensive i forhold til utvikling av fremtidige bærekraftige

løsninger knyttet primært til områdene energi og IT. NCE har en global omspennende virksomhet, og dette bidrar til å befeste miljøet i Halden som et av de ledende i verdenssammenheng innenfor sine nisje-områder.

Kommunen har gjennom året deltatt på ulike workshops og konferanser i regi av NCE.

Høgskolen i Østfold (HiØ)

Halden kommune har fulgt opp invitasjoner fra høyskolen med bl.a. stand under studiestart og stand på karrieredagene. Kommunen ønsker å bidra til å styrke HiØ og å integrere studentene i Haldensamfunnet.

Eiermeldingen

Halden kommune er medeier i tre interkommunale selskap, heleier og deleier i ti aksjeselskap og gir årlige tilskudd over 150 000 kr. til ti andre foretak og stiftelser. I juni 2015 ble «Eiermelding for Halden kommune» vedtatt i kommunestyret, og det ble satt i gang et arbeid for å sikre kommunikasjonsflyten mellom selskapene og kommunestyret, samt å systematisere arbeidet med kommunalt eierskap og kommunalt utvalgte styremedlemmer. Arbeidet ble fulgt opp i 2016.

Kompetanse og arbeidskraft

Haldensamfunnet har over tid hatt lave resultater på utdanningsnivå sammenliknet med andre kommuner/ samfunn, dette til tross for store kompetansebedrifter som Høgskolen i Østfold (HiØ), Halden kommune, IFE, Nexans, NCE-klyngen, med flere. Denne utviklingen har fortsatt i 2016.

Arbeidsledigheten i Halden har gjennom 2016 holdt seg under gjennomsnittet for Østfold. Dette er positivt da Halden på grunn av sin næringssammensetning har vært utsatt for svingninger i markedet.

Dialogen som kommunen har med bedrifter har fortsatt gjennom 2016 og signalene som går på rekruttering av arbeidskraft er de samme som tidligere. Det er vanskelig å rekruttere høyere kompetanse og da spesielt realfagskompetanse.

En god kommune som tilrettelegger og utvikler infrastruktur innenfor områder som bolig og næring, kulturtilbud, barnehage- og skoletilbud, er viktig for at bedrifter i Halden skal kunne være attraktive og utvikle seg.

Høgskolens tilstedeværelse i Halden er viktig. Skolen har gjennom 2016 utviklet sitt samarbeid med lokalsamfunnet og spesielt kompetansemiljøet som har etablert seg ved høgskolen. Ife har fortsatt sitt akademi og har hatt aktivitet gjennom 2016. Samarbeid med kompetanse fra arbeidslivet og offentlige institusjoner er med på å bringe utviklingen videre. Studentene får økt arbeidslivskompetanse og arbeidslivet får ny kunnskap, dette ser en spesielt på aktiviteten gjennom Drivhuset. Dette er et samarbeid mellom det offentlige, høgskolen og kompetansemiljøer på å drive næringsutvikling blant studenter. De formelle samarbeidsmøtene mellom Halden videregående skole, Halden kommune og HiØ i forhold til utdanningstilbudet har fortsatt gjennom 2016.

Samferdsel

Tilrettelegging for en effektiv trafikk-avvikling i en kommune, og spesielt gjennom sentrum, er viktig. Mange kommuner i Østfold har problemer med dette i dag, og har valgt å løse dette gjennom utbygging finansiert av bompenger og statlige tilskudd. Det har fra fylkeskommunen side vært gjort spede forsøk på å få Halden med på en slik ordning. Halden kommune holder fortsatt på at det ikke skal innføres bompengefinansiering på

utbyggingsprosjekter. Dette ble understreket ved høring av regional transportplan i 2016. Halden kommune arbeider aktivt for å få «sin» plass i forhold til de samferdselsinvesteringene som skal komme i fylket. Rådmannen ser at Halden sakker akterut i forhold til de andre regionene i fylket. Dette er svært uheldig for næringslivet i Halden og vil på sikt bli et hinder.

Det har ikke vært noen større kommunale samferdselsanlegg i 2016. Det løpende vedlikeholdet på kommunale veier er nedprioritert som følge av den økonomiske situasjonen. Dette vil på sikt medføre større investeringer i opprusting av veinettet

Kollektivtilbudet har vært stabilt gjennom 2016. Jernbaneverket har ikke startet utredningsarbeidet av endelig trasevalg for InterCity-banen. Det er ikke avsatt midler i nasjonalbudsjettet for slik arbeid i 2017, slik at den lovte oppstarten av kommunedelplan for jernbane er satt ut i tid. Trasevalget vil være viktig ved vurderingen av mulig arealutnyttelse av sentrale områder i sentrum som nå er båndlagt i forslaget til sentrumsplan. Rådmannen arbeider med Jernbaneverket (nå BaneNOR) for å se på andre løsninger for å starte opp planarbeidet. Spesielt rettet mot områdene i sentrum.

Idrett og kultur, omdømme og identitet

Ulike tilbud i tilknytning til kultur-, idrettsnærmiljø- og fritidsanlegg bidrar til et aktivt liv for kommunens innbyggere. Dette er med på å skape/bygge omdømme for Haldensamfunnet. Idrett og kultur skal bygge identitet for Haldensamfunnet!

I 2016 viste byens mange kulturaktører, næringsliv og enkelt mennesket hva Halden som by huser av kreativitet,

samhandling og stolthet for sin by. Gjennom hele året har det blitt arrangert små og store arrangementer igjen blir et år i kulturens ånd. Dette underbygges av de mange arrangementer som bygger opp under Halden by sitt omdømme på en positiv måte.

I Halden er det 96 registrerte lag/foreninger. Dette er mange sammenliknet med andre Østfoldbyer, og gir et fortrinn ved bygging av sosiale relasjoner og nettverk.

Brygga kultursal er byens scene for konserter og konferanser. Flere konserter med DNBE, norske og utenlandske artister, ulike konferanser og lokale lag og foreninger, har bidratt til et svært innholdsrikt program i kultursalen i 2016. Kultursalen som arena er vel kjent for sine fasiliteter og kompetanse, og blir foretrukket av mange artister fremfor andre arenaer.

Av større arrangementer i Halden gjennom 2016 nevnes blant annet Tons of Rock, Allsang på Grensen, Grenserittet, LToN (Ladies Tour of Norway), Mat- og havnefestivalen, landstreff for russen, Grensetreffet, Alle disse arrangementene bidrar til aktivitet i Haldensamfunnet.

Frivilligheten

De frivillige organisasjonene spiller en helt avgjørende rolle i forhold til det høye aktivitetsnivået som er på kultur og idrettsfronten i Halden. Gjennom sin aktivitet bidrar de til å opprettholde mangfoldet og utvikle et levende lokalsamfunn. Næringslivet er en meget viktig støttespiller og gir sponsormidler, tilskudd og gaver for realisering.

Allsammen er en selvstendig organisasjon der flere idrettslag har gått sammen i et forpliktende samarbeid for å kunne bistå med gjennomføring av Allsang på grensen.

Halden frivilligsentral er en viktig møteplass som formidler kontakt mellom enkeltpersoner i alle aldre, ulike grupper, lag, foreninger og det offentlige. Halden frivilligsentral er en aktiv organisasjon som blant annet organiserer språkkafé, leksehjelp, besøksgrupper, bowls, kulturaktiviteter, m.m.

Anlegg

Det er mange gode idrettsanlegg i Halden kommune. Det er blant annet fire store godt tilrettelagte kunstgressbaner, hvor av to er private; Tistedal og Berg. Hallkapasitet er noe begrenset ut i fra det behovet idrettslagene har meldt inn. Gjennom 2016 har det imidlertid vært arbeidet på flere hold med dette; Fleridrettshall, utvidelse av anlegg ved Tistedal og gjennom sentrumsplanarbeidet ved Os skole.

Remmen Svømmehall driftes som tidligere i et sameie mellom Halden kommune og Statsbygg. Sameiet vil i den nærmeste fremtid sannsynligvis fortsette i dagens form, og helt nødvendig vedlikehold vil bli tatt løpende.

Barn og unges kulturtilbud representeres gjennom Rockehuset, Domino og Kulturskolen. Enhetene gir barn og unge et variert kulturtilbud. Kultur står sterkt i Halden og innbyggerne er stolte av sin kulturarv. Videreutvikling av nettopp kulturtilbudet til barn og unge er derfor en av de mest sentrale oppgavene Halden kommune prioriterer.

Halden bibliotek er byens stolte kulturarv bærer. Nasjonal bibliotekstrategi ble vedtatt i 2015. Regjeringen vil bidra til at folkebibliotekene blir kulturarenaer for fremtiden. Strategien følger opp økningen i statens utviklingsmidler, og er vårt bidrag til å stimulere det fremtidsrettede arbeidet som allerede gjøres i hele landet. Bibliotekene er av våre best likte og mest

brakte kulturinstitusjoner. Vi ønsker pulserende bibliotek som sprer informasjon, kunnskap og kulturarv. Bibliotekene er samtidig arenaer for samtale, refleksjon og dannelse som er tilgjengelig for alle.

Befolkning og levekår

Det har vært en jevn økning av antall innbyggere i Halden, men befolkningsveksten de siste årene gått litt ned og er lavere enn landsgjennomsnittet. Av nye innbyggere i 2016 er 75% innvandrere eller flyktninger.

Antall eldre over 80 år har gått litt ned fra 2014 til 2016, men vil komme sterkt tilbake om noen år. Demensproblematikken som følger av dette, vil gi kommunen utfordringer i et lengre perspektiv.

I 2016 var antallet barn som vokser opp i lavinntektsfamilier i Halden høyere enn de foregående år. Det er høyere enn andelen i landet, men lavere enn flere av de kommuner som er i kommunegruppe 13. (i KOSTRA definert som sammenlignbare kommuner til Halden). Arbeid og utdanning har stor betydning for helse og levekår. I Halden er andelen arbeidsledige og uføre høyere enn landsgjennomsnittet, særlig blant den yngre delen av befolkningen. Utdanningsnivået er lavere i Halden og karakterene i skolen ligger lavere enn i Østfold og landsgjennomsnittet. Resultatene for laveste nivå i lesing har bedret seg noe siden 2014, Eksamensresultater for 10.klasse i matematikk har bedret seg siden sist år. Halden ligger nå på landsgjennomsnittet når det gjelder resultater i matematikk

Folkehelse

Etter at Folkehelseloven trådte i kraft 01.01.2012, med formål om at kommunene skal bidra til en samfunnsutvikling som fremmer folkehelse og utjevner sosiale

forskjeller, har folkehelseperspektivet fått økt oppmerksomhet, både i planverk generelt men også som element i beslutningsgrunnlag. Dette sikres gjennom en intern samhandlingsarena for alt planarbeid i kommunen, og i kommunes folkehelsegruppe.

Våren 2015 ble «Oversikt over helse- og helsetilstanden i befolkningen og påvirkningsfaktorer på denne» utarbeidet. Dokumentet rulleres hvert år og er et av grunnlagsdokumentene for kommunens planlegging fremover.

Gjennom ulike tilskuddsordninger og prioritering av satsinger internt har det også i 2015 blitt videreført aktivitet og startet nye tiltak, med formål å fremme folkehelse og sikre sosial deltakelse. Som eksempler nevnes blant annet stavgangsgrupper på festningen i regi av kommunens fysioterapeuter, bowlskafeér, aktiv på dagtid, og frisklivssentral som kom i drift i 2016.

Halden kommune jobber målrettet for å bli godkjent som et trygt lokalsamfunn og grunnlaget for en søknad har blitt lagt. Flere aktiviteter er igangsatt i forbindelse med denne satsingen: Kurs for ansatte i å forebygge fall og hoftebrudd hos eldre, eget fallprosjekt i sykehjemsenheten, oppgradering av miljøstasjoner og nye nedgravde søppelløsninger for å forebygge brann, og Stangeløkka barnehage ble godkjent som trafikksikker barnehage. Flere barnehager er i gang med å gjøre det samme.

Arbeidet for at skoler og barnehager i Halden skal bli godkjent som helsefremmende virksomheter er en strategisk satsing på bakgrunn av frafall i videregående skoler. Resultater faglig har også sammenheng med riktig kosthold, nok søvn, psykisk helse og fysisk aktivitet. Dette har vært hovedsatsingen for folkehelsearbeidet i 2016 og er et ledd i

arbeidet med utjevning av sosiale ulikheter
i helse.

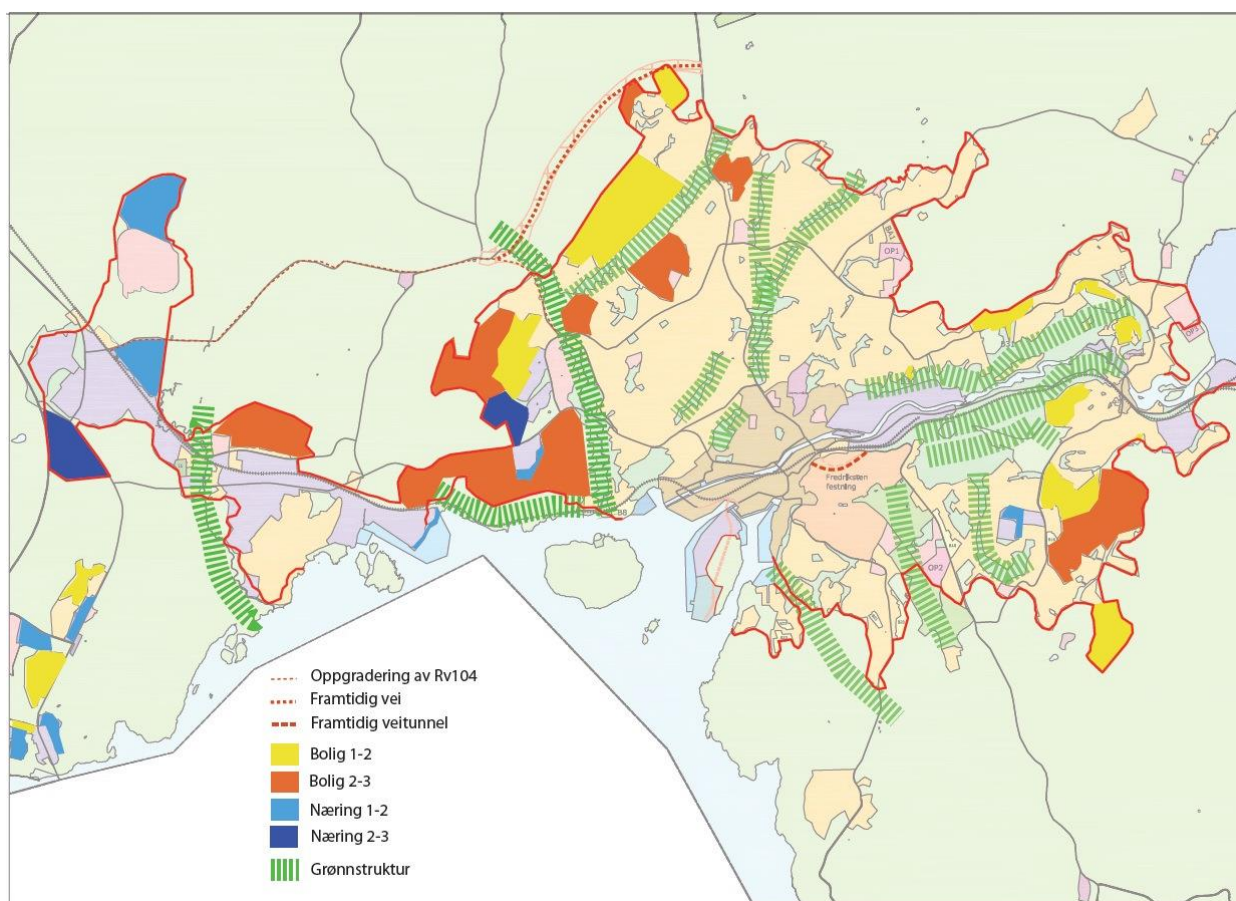
Planstrategiarbeid

Halden kommune vedtok høsten 2016 planstrategi for perioden 2016 – 2019/20. Denne gir føringer for planarbeidet i kommunestyreperioden og prioriteringer for planarbeidet. Planstrategien legger opp til at kommuneplanens samfunnsdel og arealdel skal rulleres tidlig i planperioden. Det skal også igangsettes arbeid med kommunedelplaner innen helsesektoren og oppvekst/undervisningssektoren tidlig i planperioden.

Kommuneplanens samfunnsdel

Arbeidet med rulling av kommuneplanens samfunnsdel er oppstartet og planprogram for rulleringen er vedtatt. Kommunestyret opprettet egen politisk styringsgruppe som leder arbeidet med rulling. Styringsgruppen er i gang med arbeidet opp og det forventes at planen er klar for behandling 2. halvår 2017.

By og arealutvikling

Arealplan

Kommunens arealplan ble vedtatt i 2011 og viser utbyggingsområder i ulike perioder i planperioden.

Etter høringsperioden forelå flere innsigelser fra overordnet myndighet og Fylkesmannen måtte avholde meklingsmøte. I meklingsprotokollen er det flere punkter som er fulgt opp.

Området for Regionalt næringsområde skal behandles spesielt. Det har gjennom 2015/2016 vært kontakt med grunneierne i området og det har ikke lyktes å få grunneierne til å utvikle området i fellesskap. Rådmannen forbereder kommunalt initiativ på å få på plass en områderegulering av arealet som det er pekt på.

Halden kommune har ikke selv større tomtearealer til boligformål. Det er imidlertid om lag 400 tomter i privat besittelse, og ytterligere reguleringsplaner er under utarbeidelse. Kommunens rolle som regulator i et tomtemarked er pr. i dag ikke til stede, som følge av få ledige kommunale tomteareal.

I løpet av 2016 ble det i samarbeid med Østfold fylkeskommune utarbeidet et arealregnskap for Halden. Dette er i tråd med de føringer som fylkesplanen gir. Som følge av arealregnskapet ble det i planstrategiarbeidet vedtatt at nye arealer inn i kommuneplanens arealdel må veksles ut mot eksisterende innlagte arealer da kommunen har disponert arealreserven frem mot 2050. Dette må løses i kommuneplanarbeidet. Både i samfunnsdelen og i arealdelen.

Rullering av arealplanen vil starte i 2. halvår 2017.

Sentrumsplanarbeid

I perioden 2014 til 2016 har det vært et omfattende arbeid med utviklingen av Sentrumsplan. Sentrumsplanen skal gi klare føringer på arealdisponering innenfor sentrumssonen, og bidra til en større forutsigbarhet for utbyggere. I arbeidet har det vært fokusert på den fortettingsstrategi som vedtatt arealplan legger opp til. Mye av veksten skal kanaliseres til sentrum, om lag 1000 boliger skal kunne opparbeides i sentrum. Dette utfordrer utnyttelsesgrader og høyder på bygg/kvartaler. Jernbaneverket har i sin høringsuttalelse og dialog med kommunen båndlagt store deler

av sentrum. De vil ikke frigi disse områdene før de har fått oversikt over jernbanens linjeinnføring til Halden sentrum. Sentrumsplanen med disse føringer ble lagt frem for politisk behandling i oktober 2016 og vedtatt sendt ut på 2. gangs høring. Ny behandling er forventet første halvår 2017.

Bruk av og fremtidig disponering av kommunale bygg i sentrum

Halden kommune disponerer gjennom leiekontrakter med Halden kommunale pensjonskasse, flere bygg i sentrum av Halden. Det har i 2015 blitt gjort vedtak om å kjøpe tilbake en rekke bygg som i dag står ledige eller ikke skal benyttes av kommunen i fremtiden. Prosessen har startet og en rekke bygg er tilbakeført Halden kommune.

Samfunnssikkerhet og beredskap

Halden kommune skal være en trygg kommune å leve og bo i. Kommunen skal til enhver tid ha et planverk, som sikrer innbyggere og de som oppholder seg i kommunen på best mulig måte. Halden kommune har, som andre kommuner, en lovfestet beredskapsplikt, et generelt og grunnleggende ansvar for å ivareta innbyggernes sikkerhet og trygghet. Kommunen utgjør på denne måten det lokale fundamentet i den nasjonale beredskapen.

Kommunen har kriseledelse som på kort varsel innkalles når det oppstår en hendelse av slik karakter og omfang at de ordinære innsatsorganene og det normale apparatet må ha bistand.

I tillegg til kriseledelsen har kommunen et psykososialt kriseteam. Denne beredskapsgruppen aktiveres når det er behov for oppfølging ved kriser, ulykker og katastrofer.

Det ble i 2012 utarbeidet en helhetlig risiko- og sårbarhetsanalyse (ROS-analyse) for kommunen.

Overordnet beredskapsplan ble godkjent i kommunestyret 19.12.13.

Fylkesmannen gjennomførte i 2016 tilsyn med kommunens beredskapsarbeid på bakgrunn av den helhetlige ROS-analysen og overordnet beredskapsplan. Tilsynet ble avsluttet uten pålegg eller anmerkninger.

Kommunen var ikke direkte involvert i beredskapssituasjoner i 2016.

Det er i fylkesmannens regi etablert et felles evakuert- og pårørendesenter (EPS) for Østfold.

Kommunen har inngått samarbeidsavtaler med Østfold og Halden Røde kors. Det er også innledet et samarbeid med Halden Kvinners Sanitetsforening.

Kommunens helhetlige ROS-analyse vil bli rullert mot slutten av planperioden og danne grunnlag for revisjon av den overordnede beredskapsplanen.

Fra 01.01.17 vil kommunen ha en egen stilling innenfor området samfunnssikkerhet og beredskap. Stillingen er organisert i tilknytning til brann- og feievesenet.

Klima og miljø

I Stortingets klimaforlik fra 2012 er det vedtatt at Norge skal være karbonnøytralt innen 2030. Dette innebærer at Norge må sørge for utslippsreduksjoner tilsvarende norske utslipp i 2030.

Skal den norske stat klare å leve opp til de internasjonale forpliktelsene vil det i tiden fremover bli et øket press på kommunene om reduksjon i klimagassutslippene.

Forventningene til tiltak ute i kommunene gjør at alle avdelinger i kommunen må ta miljøtankegangen inn i sitt daglige virke.

Soloppgang i Halden (2016)

Kommunale bygg

I 2016 ble det vedtatt at det skal bygges ny skole på Risum og at det skal etableres nytt demenssenter på Bergheim. Det er avsatt midler i økonomiplan og prosjekteringen er godt i gang. Kommunen har gjennom kommunedelplan for klima- og energi forpliktet seg til at det skal brukes miljøvennlige byggematerialer ved oppføring av nye kommunale bygg – gjerne med øket bruk av tre. Det prosjekteres derfor med bruk av massiv tre og det legges opp til bruk av vannbåret varme fra borehull. Det er også vurdert å teste ut solcellepaneler på taket på Bergheim.

Halden kommune er medlem i grønt punkt. Organisasjonen jobber for å redusere bruken av emballasje. Medlems-

kommunene stiller krav om miljøprestasjoner ved inngåelse av nye avtaler og miljøkravene er implementert i kommunenes innkjøpsstrategier.

Som del av tiltakene i tidligere nevnte klimaforlik er det nasjonal enighet om at fossil fyringsolje brukt som grunnlast og topplast skal fases ut i alle offentlige bygg innen 2020. Mange kommuner er alt «oljefri», eksempelvis Oslo kommune. Halden kommune har satt av 6 millioner i investeringsbudsjettet for 2017 og 2018, og vurderer nå alternativer til kommunens 14 fyrkjeler.

I 2015 startet kommunen byggingen av nytt renseanlegg på Refne. Anlegget vil gi positiv effekt både på livet i fjorden og redusere kommunens klimagassutslipp. Metangassen fra biogassanlegget skal brukes til produksjon av strøm for renseanlegget og til fjernvarme til nærliggende bebyggelse. Renseanlegget kom i drift i slutten av november 2016. Nå er det full rensing av avløpsvannet og biogassanlegget ferdigstilles i løpet av 2017.

Energiforbruk og klimagasser

Halden deltar i samarbeidsprosjektet *Klima Østfold* der Østfoldkommunene samarbeider om oppfylning av vedtatte klimamål.

I kommunedelplan for klima og energi forplikter kommunen seg til å redusere energiforbruket i kommunale bygg.

En stadig aldrende bygningsmasse gir stort potensiale for energibesparende tiltak. Kommunens økonomiske situasjonen har gjort at sterkt påkrevde enøktiltak er utsatt. For å forbedre oversikten over bygningsmassen og etterkomme lovfestede krav er det nå satt av midler til energimerking av de kommunale byggene i 2017.

Sentrale styringssystem for oppvarming og ventilasjon (SD-anlegg) i kommunens bygningsmasse bidrar til riktig bruk av energi. Byggene varmes opp og ventileres på dagtid og stenges av på nattetid. En utfasing av oljekjeler uten gjennomføring av enøktiltak i de gamle bygningene kan på kort sikt gi en økning i forbruk av elektrisk energi.

Ytre miljø

Båtvrak i Iddefjorden – våren 2016

Forsøpling i Iddefjorden kan være så mangt. Halden kommune fjernet i 2016 fire båtvrak fra fjorden. Den svenske fiskebåten Vertigo (avbildet) vil bli fjernet i løpet av våren 2017.

Tiden da kommune la store mengder rest- og husholdningsavfall på deponi er for lengst forbi. I dag er det avfallsreduksjon, gjenbruk og gjenvinning som gjelder.

I 2016 var det en økning i mengde restavfall på ca 5 %, til 5100 tonn. Mengde matavfall er redusert med 35%, til 715 tonn. Reduksjon forklares ved at matavfall som inneholder hageavfall blir sendt til forbrenning. Rent matavfallet brukes til produksjon av biogass.

Kommunen har mål om å øke gjenvinningsprosenten. Arbeidet med å finne miljøvennlige og økonomisk forsvarlige nedstrøms løsninger for de ulike fraksjonene på går kontinuerlig.

I 2016 ble det samlet inn 111 tonn ulovlig hensatt avfall mot 59 tonn i 2015. Dette er avfall som av ulike grunner er dumpet utenfor kontainerne på miljøstasjonene.

Kommunen fjernmåler fyllingsgraden på hyttekontainere ved hjelp av nivåsensorer, og tømmer kontainerne når systemet gir beskjed. Riktig tømning bidrar til redusert transport og lavere CO₂ utslipp i kommunen.

Luftkvalitet

I august 2015 ble det satt ut 3 målestasjoner i Halden sentrum. Målestasjonene var en del av et nasjonalt prosjekt finansiert av Miljødirektoratet. Resultatene fra målingene ble presentert for kommunene desember 2016 og viste noen overskridelser på svevestøv (PM10). Dette er fint støv som kan stamme fra biltrafikk, fyring (ved og olje). Det er usikkerhet knyttet til kvaliteten på målingene. Miljødirektoratet anbefaler derfor at kommunen etablerer en midlertidig målestasjon, som vil gi en ny status på hvordan luftkvaliteten er i Halden sentrum.

Halden kommune vurderer derfor å gjenoppta luftkvalitetsmålinger i januar 2018.

Fredrikstad og Sarpsborg er pålagt å ha kontinuerlig luftkvalitetsmålinger. Det er ikke tilsvarende krav til overvåkning i Halden og Moss. Under normale forhold følger luftkvaliteten i Halden nivåene i nabokommunene.

Årsaken til at luftkvaliteten i sentrum på enkelte dager kan oppleves som dårlig er biltrafikk, vedfyring, topografi og lokalklima.

Kommunens vedtak om kjøp av ny feiebil er et viktig tiltak som vil bidra til renere kommunale veier og mindre støv som

virvles opp på våren. De fylkeskommunale veiene blir, i tillegg til gatefeieing, sprøytet med magnesiumklorid for å binde støvet.

Friluftsliv

2016 ble et tørt år i Halden. Vinteren var snøfattig og sommeren var tørr.

Takket være skientusiastene i Tistedal friluftslag (TFL) hadde Haldenserne gode muligheter til å gå på ski i skianlegget på Erte.

Turgåerne i Halden fikk et bedret tilbud ved at medlemmer i TFL merket og ryddet Olavsleden som går fra den norsk/svenske riksgrensen ved Vammen i søndre Enningdalen til Tistedal.

Ordfører åpner Olavsleden – sommeren 2016

Sommeren 2016 signerte Halden kommune kontrakt på kjøp av Skriverøya på Ystedede. Halvøya har et areal på 280 daa og skal knyttes sammen med friluftsområdet på Ystededeneset. Over halvparten av kjøpssummen er dekket ved tilskudd fra Miljødirektoratet. Området er rikt på kulturminner og spor etter stenhoggerindustrien på Idd.

«Propp» i Remmenbekken (våren 2016)

Flere av de sentrumsnære bekken trenger en opprensning. Hogst i naturreservatet i Remmendalen har medført mye vindfall og tømmerstokker som *propper* bekkeløpet. Halden kommunen i samarbeid med fylkesmannens miljøvernnavdeling ser nå på muligheten for å oppgradere turveien langs Remmenbekken.

I 2016 ble det laget et digitalt kart over alle jaktfeltene (elg) i kommunen. Jaktlagene melder fra til kommunen når jakten er avsluttet, og kartet blir fortløpende oppdatert. Det digitale kartet er gjort tilgjengelig i kommunes kartløsning, og viser områdene der jakten er avsluttet og det er trygt å ferdes. For neste års jakt vil kartet bli enda viktigere, for da er jakttiden på elg vesentlig utvidet.

Vann

Antall løpemeter vannledningsnett i Halden kommune øker stadig. I tillegg til at vi utvider vårt eget nett overtar vi vannledningsnettet på private utbyggingsområder og i forbindelse med separering av avløpsnettet skifter vi også ut vannledningene. I løpet av 2016 er det skiftet vannledninger i Knardal og deler av Glenne området.

Det er i 2016 satt ned 22 nye vannmålere slik at vi i dag har totalt 56 stk. Målerne overvåkes slik at vi til enhver tid kan kontrollere vannmengden som går gjennom disse. En lekkasje på nettet kan således raskt lokaliseres. Målerne er også til hjelp for å kunne ha en stabil vannproduksjon på Lille Erte vannbehandlingsanlegg. Normal produksjon har i 2016 vært mellom 12000-14000 m³.

Lille Erte vannbehandlingsanlegg fikk i 2016 installert UV-anlegg. UV-anlegg gjennomlyser vannet før det sendes ut på nettet og dreper eventuelle bakterier. På denne måten har vi fått en ny barriere som

sikrer Halden kommune enda bedre og sikrere vann. Anlegget ble satt i drift i månedsskifte oktober/november 2016.

I 2016 ble også arbeidet med reservevannløsning fra Holvannet igangsatt. Dette prosjektet har vært planlagt i flere år og Mattilsynet har vært pådriver. Arbeidene i Holvannet og Lille-Erte ble utført av Kystmiljø, mens ledningsarbeidene på land ble utført av egne mannskaper. Ledningsarbeidene er pr. 31.12.2016 fullført, men det gjenstår bygging av en trykkøkningsstasjon før anlegget kan settes i drift. Tilbud på bygging av stasjonen er hentet inn slik at bygging kan starte så snart tilbudene er evaluert. Det påregnes en prøvekjøring av anlegget sommeren 2017. I og med bygging av UV-anlegg og reservevannløsning har vi oppfylt to vesentlig krav fra Mattilsynet.

Arbeidet med Ringleddningen fortsetter. Planen for de neste årene er å knytte sammen hovedvannledningen ved Stangskovene til ledningen ved Rokkeveien. Når dette er fullført er Ringleddningen i drift fra Stangskovene til riksvei 21 ved Båtholm. Vi har da en veldig god vannforsyning til industrifeltet på Sørлие samt viktige bedrifter som Nexans og Kabi. Arbeidene med Ringleddningen vil deretter fortsette mot Halden fengsel. Arbeidene ved Stangskovene ble startet i 2016 i egen regi og spillvannsledning er nå lagt frem til Asak skole.

Arbeidene med oppgraderingen av vannledningsnettet på Leiren ved Svinesund har blitt betraktelig forsinket. Dette på grunn av problem med strømforsyningen. Dette er nå løst og anlegget påregnes å kunne settes i drift i løpet av 1. kvartal 2017.

I 2016 har vi også innledet et samarbeid med Sarpsborg kommune. Samarbeidet går utpå å knytte sammen kommunale vannledninger i Røsnæskilen og Ingedal.

Dette betyr at det kan kjøres vann begge veier slik at kommunene kan hjelpe hverandre i krisesituasjoner. Arbeidene skal fullføres i løpet av 2017.

En annen vesentlig forbedring på vårt vannledningsnett er sammenkoblingen av Vestre Berg vannverk og Rokke Vannverk. Planleggingen er utført i 2016, mens arbeidene startet opp i januar 2017 og skal være fullført i løpet av 1. halvår 2017. Samtidig har Rokke vannverk blitt styrket ved at det har blitt lagt ny vannledning over Grønnerødsetta.

Det har i 2016 vært 34 vannlekkasjer. De siste årene har antall vannlekkasjer vært stabilt på rundt 30-35 stk. Den største lekkasjen vi hadde var på 500mm i Busterudkleiva. På grunn av at vi har mange omkjøringsmuligheter på vannet det få som blir uten vann over et lengre tidsrom, imidlertid gjør vannlekkasjer på så store ledninger enorme, materielle skader.

I november i 2016 hadde vi en uheldig episode ved at det kom saltvann inn i vårt drikkevannsledning. Berørte områder var Sydsiden (Langbrygga) og Sørhalden. Nettet ble raskt og effektivt spylt slik at vi slapp unna uhellet uten alvorlige hendelser. Hendelsen er evaluert og det er laget rutiner for fylling av vann til båter som antas å være hovedårsak til hendelsen.

For å sikre vannkvaliteten tar vi vannprøver på nettet hele året.

Avløp.

Det har som i 2015 blitt investert betydelige beløp på avløpsnett. Som i 2015 har arbeidet med å sende ut pålegg til abonnenter som skal separere sitt private stikkledningsnett blitt prioritert. I 2016 er det blitt utbetalt 7,5 mill. kr. i tilskudd til private stikkledninger som har en tilknytningskostnad til kommunale ledninger på over kr. 100 000,-. Større

områder som nå er planlagt med trykkavløp er Vestre Berg og Øvre Rokke. I Vestre Berg settes arbeidene i gang i januar 2017.

Oppgraderingen av Remmen renseanlegg pågår for fullt og prøvedrift ble igangsatt i okt/nov 2016. Anlegget skal stå fullt ferdig i april 2017. Det er da investert ca. kr 250 mill.

Separering av avløpsnett pågår for fullt. Områder som er fullført i 2016 er deler av Glenne, BRA-veien-Stigveien og Kirkebakken. Områder som er planlagt i 2016 og som skal utføres i 2017 er blant annet Damhaugen, Glenne 2 og Os Hageby.

Den største utfordringen på avløpssektoren er fremdeles håndteringen av overvann. Vi har i 2016 gjennomført to større overvannsprosjekt. Det er ny overvannsledning i Torgny Segersteds gate fra gangvei og ut i Tista og nye større overvannsledninger i Eskeviken hvor vi blant annet åpnet en bekkelukking på ca. 70 lm.

Vi har i dag 71 avløpspumpestasjoner. Alle disse er dataovervåket slik at uregelmessigheter i drifta oppdages umiddelbart da stasjonene er alarm overvåket. Det ble i 2016 gjort en omfattende ombygging av Sorgenfri Pumpestasjon. Denne stasjonen er svært viktig da den pumper alt avløp fra Isebakke, Sørlie, Svinesund og Sponvika til Remmen renseanlegg. Ved stopp i denne stasjonen vil mye av avløpet gå til overløp. Stasjonen er nå ombygd til en plassbygd pumpestasjon med tre tørroppstilte pumper. Dette medfører at stasjonen skal være 100% driftssikker. Stasjonen har et overbygg i glass som blant annet fikk hederlig omtale av komiteen som deler ut Byggeskikkprisen.

Utviklingen med trykkavløp har medført at mange hytter har koblet seg til det kommunale avløpsnett. Dette har medført at vi har fått et driftsproblem på Bakke renseanlegg. Anlegget er overbelastet og byr på store driftsproblem. Anlegget må utvides eller vi må pumpe avløpet til Remmen renseanlegg via ny sjøledning og eksisterende ledningsnett. Avgjørelse på hva som er den mest optimale løsningen vil bli tatt i løpet av 1. kvartal 2017.

Vi har fremdeles områder hvor vi må gjennomføre regelmessige spylinger av avløpsnett. Vi forsøker å prioritere disse områdene når vi separerer avløpsnett. Ellers er det verdt å nevne at det i 2016 er bestilt ny slamsuger. Slamsugeren skal leveres i februar 2017.

Investering.

I henhold til hovedplan VA 2013-2016 var det i investeringsbudsjettet for 2016 avsatt 136,5 mill. kr. hvorav blant annet 40 mill. kr. var avsatt til fornying av vann- og avløpsnett i sentrum. Disse midlene ble budsjettendret til 20 mill. kr. som vil bli benyttet til separering av Os Hageby og Kirkebakken. Prosjekt Os hageby starter opp vår 2017, mens prosjekt Kirkebakken ble ferdigstilt i 2016. På grunn av forsinkelser av anleggsarbeidene på nye Remmen renseanlegg hadde dette prosjektet totalt 121 mill. kr. i budsjett i 2016 som for det meste var rebevilget fra tidligere. Regnskapet for 2016 viser at det ble brukt ca. 118 mill. kr. Restmidler for dette prosjektet er overført til 2017 og anlegget forventes å stå klart høst 2017. Til separering av ledningsnett og oppgradering av vannledningsnett viser regnskapet for 2016 et forbruk på ca. 67 mill. kr.

Prosjektoversikt VA-2016.

- P6237 Ringledning vann:
  - o Fortsettelse av ny ringledning. I 2016 er vannledning og

spillvannsledning lagt fra Stangskovene i Tistedal og frem til Asak skole. Arbeid fortsetter i 2017.

- P6243B Skiveien:
  - o Omlegging av vann- og avløpsledninger ved BRA-veien. Mye av arbeidene ble utført høsten 2015 med fortsettelse i 2016. VA-arbeid er nå avsluttet og kun noe opprydningsarbeid gjenstår.
- P6244: Glenne:
  - o 1. etappe ferdigstilt og utført av Leif Grimrud AS. 2. etappe, som er tildelt Park og Anlegg AS, vil fortsette i 2017.
- P6248M Vannmålere:
  - o Det settes ned vannmålere for å måle vannforbruk i fastsatte soner, blant annet for å lette lekkasjesøk. Det er, i 2016, satt ned 25 vannmålere på vannledningsnett.
- P6252 Knardal:
  - o Prosjektering av overvannsledning fra Knardal til havnebassenget pågår. Arbeid vil fortsette i 2017.
- P6271: Holvannet- Ny råvannskilde:
  - o Arbeidene startet opp høsten 2015 og har fortsatt i 2016. Ledningsanleggene er nå fullført. Det er lagt ca. 1200 lm (lengdemeter) inntaksledning i Holvannet, ca. 1000 lm ledning landbaserte ledninger mellom Holvannet og Lille Erte vann samt 200 m utløpsledning i Lille Erte. Gjenstående arbeid er bygging av pumpestasjon ved Holvannet. Disse arbeidene beregnet utført i løpet av første halvår 2017.
- P6272: Utbedring av pumpestasjoner
  - o Pumpestasjon ved Sorgenfri: Arbeidene startet opp høsten /vinter 2015 og ble fullført

- oktober 2016ferdigstilles 1.mai
Stasjonen er nå i full drift.
- P6273: Oskleiva/Damhaugen:
  - o Prosjektering er fullført. Anleggsarbeidene starter i mars 2017, entreprenør Leif Grimsrud er tildelt entreprisen.
- P6274: Remmen renseanlegg:
  - o Bygging av nytt avløpsrenseanlegg. Bygg utvides og ny vei blir oppført rundt anlegget. Nye, tekniske installasjoner gir anlegget mulighet for flere rensetrinn. Antatt ferdigstillelse høst 2017.
- P6276: Overvannstiltak:
  - o Tiltak i Eskeviken; ledningsnett ble ferdigstilt i desember 2016. Opprydningsarbeid og asfaltering gjenstår til våren 2017. Neste tiltak er vurdert til å bli ved lekeparksen i Tistedal.
- P6279: Grønnerud/Tolvhaugen
  - o Arbeid pågår, utføres av Park og Anlegg AS. Forventet ferdigstillelse er mars/april 2017.
- P6280: Hofgårdløkka/Svalsrød
  - o Prosjektering ferdig utført av Cowi. Legges ut på Doffin mars 2017 med anleggsstart høst 2017.
- P6281: Kirkebakken
  - o Ledningsarbeid fullført desember 2016.
- P6283: UV anlegg Lille Erte
  - o Innkjøpt utstyr til vannrenseanlegget i Lille Erte. Dette for å innføre en ny sikkerhetsbarriere ved å bestråle vannet før det sendes ut i rørnettet. Ferdig november 2016.

Visjon og verdier

Visjon – fra kommuneplanens samfunnsdel

«Halden kommune skal målrettet arbeide for å styrke den positive utviklingen Haldensamfunnet er inne i, slik at Halden blir det beste sted å være for de som bor her, næringslivet, institusjoner og de som ønsker å flytte hit for å bosette seg eller etablere næringsaktivitet.»

Verdier

Verdigrunnlaget skal gjenspeile organisasjonskulturen og skal være en veileder i daglige valg, beslutninger og prioriteringer. Verdiene skal gjenspeiles i samhandlingen mellom ledere og ansatte, ansatte imellom, mellom ansatte og kommunens brukere og innbyggere og mellom administrasjon og politikere.

Kommunens verdigrunnlag bygger på fire grunnverdier.

TILLIT

ÅPENHET

RESPEKT

REDELIGHET

Kommunen forvalter store verdier på fellesskapets vegne og er derfor helt avhengige av tillit. **Tillit** bygges gjennom samhandling preget av åpenhet og respekt. Tillit må også opparbeides gjennom saksbehandling som ivaretar rettsikkerhet og likebehandling.

Åpenhet skal prege all kommunikasjon i kommunen. Åpenhet er en nødvendig forutsetning for å skape tillit og respekt mellom de ulike partene.

Respekt skal vises uavhengig av kjønn, etnisitet, funksjonsnivå, religion og sosial status. Alle skal oppleve at de blir verdsatt, sett og hørt. Respekt er en nødvendig forutsetning for tillit.

Redelighet må utvises i ord og handlinger. Redelighet er en nødvendig forutsetning for å kunne oppnå tillit og respekt.

Etikk

Etiske retningslinjer

Halden kommune har utarbeidet etiske retningslinjer som skal gi medarbeiderne nødvendig veiledning til å praktisere det felles verdigrunnlaget i organisasjonen. En partssammensatt arbeidsgruppe startet revisjonsarbeidet ultimo 2015, og nye etiske retningslinjer for ansatte ble vedtatt i kommunestyret i september 2016. De nye retningslinjene består av en etikkplakat og en veileder.

Korrupsjonsforebygging

Halden kommune er medlem i Transparency International Norge (TI). TI er en global sivilsamfunnsorganisasjon med mer enn 100 avdelinger over hele verden. Den norske avdelingen ble grunnlagt i 1999 og holder til i Oslo. Nettverket samarbeider med myndigheter, næringsliv og sivilsamfunn om å utvikle og iverksette effektive tiltak for å bekjempe korrupsjon. TI har de siste årene fått et stort antall norske kommuner som medlemmer og har derfor etablert et nettverkssamarbeid med KS om antikorrupsjon.

Etikk og prioriteringer

Ansatte møter daglig utfordringer i forhold til etikk i sitt arbeid. Nasjonale saker har de siste årene vist at varsling kan være avgjørende for å få frem kritikkverdige

forhold som innebærer risiko for korrupsjon. Halden kommune innførte i 2012 ekstern varsling der ansatte kan varsle om kritikkverdige forhold til et eksternt varslingsmottak. Dette kan være forhold som er i strid med lov eller etiske normer eller forhold som korrupsjon eller andre kriminelle handlinger. Det er også etablert ekstern varsling for innbyggerne. Rådmannen er opptatt av å gi tilstrekkelig

beskyttelse til de som står frem og varsler om avvik fra etiske normer og/ eller lovverket. Kommunens svært stramme økonomi, med betydelige bemanningsreduksjoner og kutt, medfører behov for prioriteringer. Innen helse og omsorg har det over tid vært jobbet med å styrke etisk kompetanse/etisk refleksjon. Dette skal på sikt implementeres i hele organisasjonen.

Styringssystemer

Helhetlig styring

Styringssystemer sikrer at kommunen kan etterprøve utført arbeid og bidrar til å synliggjøre hvor det er behov for endringer. Halden kommune ønsker å være en effektiv og utviklingsorientert organisasjon og utarbeidet derfor i 2013 en strategi for innføring av helhetlig styring. Arbeidet ble videreført også i 2016. Helhetlig styring er viktig for å:

- Øke bevisstheten i forhold til hvilke resultater som skulle oppnås
- Skape et grunnlag for vurdering og utvikling av tjenestene
- Skape forutsigbarhet for brukere/innbyggere
- Skape et godt grunnlag for beslutninger – både administrative og politiske
- Øke tilfredsheten blant ansatte

Rådmannen har også i 2016 prioritert utvikling av årshjulet gjennom implementering av flere aktiviteter innenfor ulike områder.

Nye måleindikatorer er innarbeidet i budsjett 2017.

Rådmannen har hatt et særskilt fokus på internkontroll og avvikshåndtering. Det ble i 2015 anskaffet et nytt elektronisk verktøy som skal bidra til å sikre struktur i arbeidet med internkontroll og lette

avvikshåndteringen. Dette ble tatt i bruk i 2016.

Vedtaksoppfølging har hatt høy prioritet også i 2016.

Overordnet arbeidsgiverstrategi ble sluttført i juni 2016, og arbeidet med revisjon av etiske retningslinjer ble sluttført i mai 2016. De vedtatte etiske retningslinjene gjelder for ansatte og består av en etikkplakat og en veileder.

I vår helhetlige styringsmodell avklarer rådmannen innholdet i rapporteringen til kommunestyret. Dette bidrar til å skape forutsigbarhet i rådmannens rapportering og muliggjør en bedre styring ved at hver enkelt leder på de ulike tjenestestedene har oversikt over hva som skal inngå i måneds- og tertialrapporteringen.

Lederutviklingsprogrammet har vært en god og viktig arena for å øke kompetansen på styring blant kommunens ledere.

Nye måleindikatorer er innarbeidet i budsjett 2017.

Internkontroll

Kommuneloven inneholder formelle krav til internkontroll. Det ligger derfor i rådmannens oppgave å sørge for at

regelverket overholdes og at kommunen har en betryggende kontroll innenfor de ulike områdene som økonomi- og personalforvaltning, anskaffelser, IKT-styring og informasjonssikkerhet, saksbehandling og myndighetsutøvelse samt tjenesteproduksjon.

Et godt internkontrollsystem skal oppleves som tilgjengelig og enkelt å bruke. Dette er viktig for å sikre kvaliteten i tjenestene.

Internkontrollsystemet skal bidra til at hele organisasjonen har fokus på kontinuerlig kvalitetsforbedring gjennom dokumentasjon, systemer og avvikshåndtering.

Alle kommunens enheter tok systemet i bruk i løpet av vårhalvåret 2016.

Elektronisk avviksvurdering og risikovurdering iverksettes våren 2017.

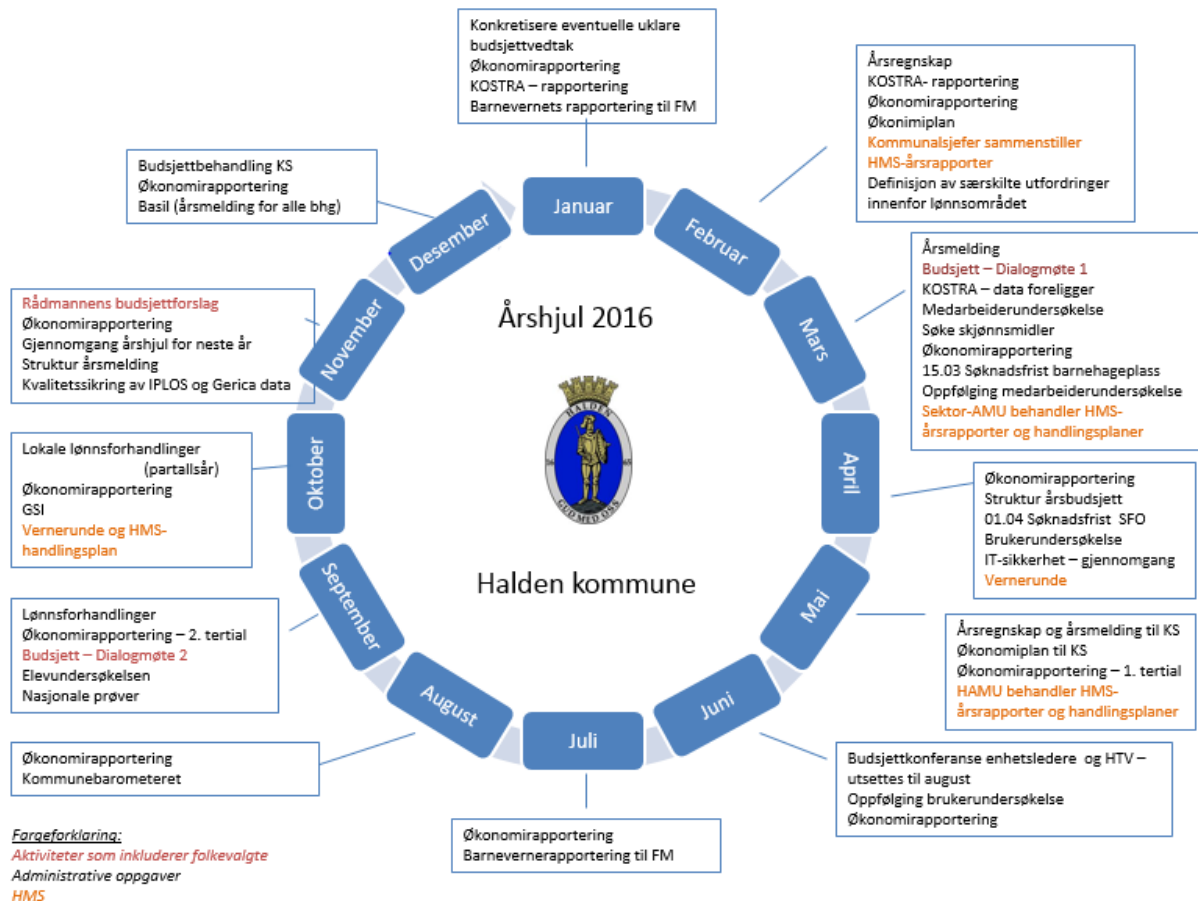

Foto: Merete Tangen

Årshjul

Bildet under viser Halden kommunes overordnede årshjul for 2016. Årshjulet viser oppgaver som har stor betydning for rådmannens overordnede arbeid. Årshjulet

bidrar til en transparent organisasjon i forhold til rådmann/ folkevalgte i og med at de folkevalgte har kjennskap til når ulike aktiviteter gjennomføres.

Organisasjon

Kommunestyret

Kommunestyret er Haldens øverste politiske organ og ledes i perioden 2015-2019 av ordfører Thor Edquist. Kommunestyret har etter valget i 2015 39 representanter fordelt på 9 ulike partier.

Kommunestyret har myndighet til å fatte vedtak i alle saker, men har i en rekke saker delegert beslutningsmyndigheten til underliggende organ.

Det ble i 2015 startet opp en folkevalgtopplæring i regi av KS (Kommunesektorens organisasjon). Folkevalgtprogrammet skal skape forståelse for det lokale selvstyret, og det ble lagt vekt på kommunestyrets oppgaver, roller og ansvar, i tillegg til kommuneøkonomi, planprosesser og folkevalgtes arbeidsgiverrolle.

Virksomheten

Virksomhetens øverste leder er rådmann Roar Vevelstad. Rådmannen har en egen stab som inneholder funksjonene:

Personal- og organisasjon
Økonomi
Kommunikasjon og service
Samfunnsutvikling
Juridisk

Rådmannen er også ansvarlig for den kommunale delen av NAV.

Halden kommunes organisasjon er bygd opp med kommunalavdelinger og har i 2016 hatt følgende kommunalavdelinger:

Teknisk
Undervisning, oppvekst og kultur
Helse og omsorg

Nedbemanning

Det har også i 2016 vært bemanningsreduksjoner både i undervisning og oppvekst og i helse og omsorg. Tistedal barnehage ble nedlagt 31.07.16.

Totalt hadde Halden kommune 1716,3 årsverk i utgangen av 2016 mot 1724,6 årsverk i utgangen av 2015 som gir en nedgang på 8,3 årsverk.

Intern kommunikasjon

Gjennom 2016 har det vært satset på intern kommunikasjon. Halden kommune bruker blant annet Facebook som en kommunikasjonskanal med egne ansatte, og ved utgangen av 2016 var over 1500 ansatte knyttet til en lukket gruppe på Facebook. Et godt kommunikasjonsarbeid starter internt, og vil forhåpentligvis sette mange av kommunens medarbeidere i stand til å bli gode eksterne ambassadører for egen organisasjon.

Organisasjonsutvikling

Ledelsesutvikling har hatt stort fokus innenfor organisasjonsutviklingen også i 2016. Ledelsesutviklingsprogrammet ble iverksatt iht. planen høsten 2013.

Den strategiske toppledelsen står fortsatt overfor store muligheter og krevende oppgaver når det gjelder:

Omfattende økonomisk omstilling og driftstilpassing for å skape positiv driftsbalanse og økonomisk handlingsrom som muliggjøre nye satsinger

Videreutvikling av strategisk lederskap med fokus på klare mål, gode planprosesser, helhetlig styring og forpliktende resultatdialog

Organisasjons- og kulturbygging

Videreutvikling av en framtidrettet arbeidsgiverstrategi som gir langsiktig rekruttering og kompetansebygging, godt omdømme og økt attraktivitet

Å bidra til tydelige roller og godt samspill mellom politisk og administrativ ledelse som sikrer de folkevalgte et godt beslutningsgrunnlag og lederne et eget handlingsrom

For å møte ledelsesutfordringene har ledelsesutviklingsprogrammet omfattet flg. temaer:

Organisasjonsforståelse i et systemteoretisk perspektiv

Samhandling og tydelighet på aksept av roller og oppgaver

Ledelse av folkevalgt styrte organisasjoner
Lederen som arbeidsgiver – arbeidsgiverrollen

Identifisere, forstå og håndtere bevisste og ubevisste krefter

Opplæring i konkret oppgaveløsning innenfor personal- og økonomiområdet og i bruk av elektroniske verktøy som kan effektivisere driften

Ledelsesutviklingen er videreført i 2016 gjennom fokus på rutiner bl.a. sykefraværsoppfølgingsrutinene tilsettingsrutinene, etiske retningslinjer og hovedavtalen.

Strukturelle endringer

Rådmannens ledergruppe har i 2016 i tillegg til rådmannen bestått av de tre kommunalsjefene, personalsjef, leder økonomi, leder kommunikasjon og service og NAV-leder.

Rådmannen

Ny rådmann ble ansatt medio desember 2015. Kommunalsjef undervisning, oppvekst og kultur startet 01.01.16, mens kommunalsjef helse og omsorg ble fast tilsatt i stillingen i juni 2016.

Rådmannens stab besto i 2016 av politisk sekretariat, juridisk og leder av informasjonsvirksomheten.

Sentral/Felles

Avdeling for samfunnsutvikling ble opprettet i 2015. Dette samlet funksjonene overordnet plan, næring, strategisk eiendom og folkehelse. Leder av avdelingen tiltrådte stillingen 01.01.16.

Organiseringen i sentral/felles (støttefunksjonene) ble vurdert på nytt 2016. Det ble besluttet at de ulike områdene innenfor økonomi skulle ha fagledere. Dette er for øvrig samme organisering som i personal og organisasjon.

Helse og omsorg

Det har i 2016 vært arbeidet med omorganisering av sykehjemsenheten og basistjenester Endringene får virkning fra 01.01.17.

Undervisning & oppvekst og Kultur

Ingen endring i organisasjonsstruktur gjennom året. En enhet er lagt ned, Tistedal Barnehage.

Teknisk

Det har vært jobbet med ny organisasjonsplan igjennom 2015 og deler av 2016. Implementering skjedde siste halvdel av 2016. Teknisk har nå fire enheter: Plan og miljø, eiendom, kommunalteknikk og brann.

Personal & HMS

Arbeidsgiverstrategi

Overordnet arbeidsgiverstrategi ble vedtatt i kommunestyret 26.08.15.

Den nye arbeidsgiverstrategien baseres på følgende fire overordnede perspektiver:

- Halden kommunes oppdrag/utfordringer
- Den åpne organisasjonen
- Helhetlig og utfordrende lederskap
- Kompetente og myndiggjorte medarbeidere

HMS

Et godt og systematisk HMS -arbeid skal bidra til et arbeidsmiljø som er til alles beste. Det overordnede HMS- systemet skal bidra til at man har et verktøy for å forebygge og løse problemer som oppstår. Våre HMS- dokumenter er ikke statisk, men i stadig utvikling.

Fokus på nærvær, forebyggende arbeid og gode rutiner for oppfølging av de som blir syke har hatt sterkt fokus også i 2016. Rådmannen satte dette høyt på dagordenen og IA-satsing ble satt som et fokusområde for 2015-16. En egen arbeidsgruppe og styringsgruppe ble nedsatt.

Kommunen ble invitert med på et landsomfattende prosjekt i regi av KS og NAV, med fokus på fraværet i helse og i barnehager. Prosjektet heter **NED med fraværet** og startet høsten 2016. Det ble besluttet å delta i dette prosjektet, så ved årsskiftet 2016/17 jobbes det med å koble tidligere IA-satsing sammen med NED-prosjektet.

Målsettingen for 2016 var et nærvær på 92 %, altså et sykefravær på 8 %. Det er laget differensierte mål i de ulike kommunalavdelingene.

I 2016 var nærværet for hele året på 91,1 % en bedring med 0,2 % fra 2015. Det betyr at arbeidet mot 92 % nærvær fortsetter for fullt i 2017.

Vi har imidlertid store variasjoner mellom de ulike kommunalavdelingene og gjennom året. Korttidsfraværet er en utfordring på noen arbeidssteder, men i hovedsak er det langtidsfraværet som er vår utfordring.

Tiltak og aktiviteter som er iverksatt for å ivareta HMS-arbeidet i Halden kommune:

I 2016 tok kommunen i bruk et elektronisk internkontrollsystem, Risk Manager, hvor alle dokumenter er samlet. Her kan man melde avvik elektronisk og man kan gjennomføre risikovurderinger. Det er også lenker til overordnet lovverk, til forskrifter og til ulike veiledere. Over 100 personer er redaktører som kan utarbeide og revidere rutiner, og alle har gjennomført opplæring. Mye er på plass, og det videre arbeidet med å implementere systemet pågår inn i 2017.

Det er utarbeidet et eget informasjonshefte for kommunens nye internkontrollsystem, der en av målsetningene med internkontroll er beskrevet:

- Ansatte skal medvirke i internkontrollarbeidet, planlegging, vurderinger samt gjennomføring av nødvendige og forebyggende tiltak.

Sykefraværsoppfølging

Sykefraværsrutinene ble revidert våren 2016 og drøftet med tillitsvalgte før alle ledere med oppfølgingsansvar fikk opplæring og gjennomgang av de reviderte rutinene.

Det er fokus på tidlig oppfølging og tilrettelegging, og flere er gradert sykemeldt. Tilrettelegging for sykemeldte oppleves som mer krevende for lederne fordi kommunen er i en vanskelig situasjon med overtallighet, nedbemanning og trange økonomiske rammer.

Dialogmøter og oppfølgingsmøter gjennomføres og det er muligheter for å få bistand fra NAV arbeidslivssenter, bedriftshelsetjenesten og HMS-konsulenter i kommunen.

I 2016 fortsatte arbeidet med å avklare saker hvor ansatte har vært ute av jobb i flere år. Flere har et perifert forhold til kommunen, etter at de har gått over på ulike trygdeordninger. Vi har kontaktet mange av disse via brev og møter og dette arbeidet vil fortsette i 2017.

I tillegg intensiveres arbeidet med å avholde møter med alle som har vært ute av arbeidet i to år for å avklare om de kan komme tilbake eller skal avslutte arbeidsforholdet. HMS-avdelingen har dette som en måleindikator og har rapportert på dette hvert tertial.

Opplæring

I 2016 har det vært intern opplæring i ulike rutiner/reglementer som er revidert. Sykefraværsrutiner, tilsettingsrutiner, etikk plakat med veileder og fellesopplæring i hovedavtalen.

HMS- pris

I desember ble HMS- prisen delt ut for 6. gang. Denne gangen gikk prisen til plan og miljø i Storgata 7. De har jobbet systematisk og godt med sitt HMS-system,

etablert eget HMS-team og jobbet med det psykososiale arbeidsmiljøet. De har også gode faglige resultater.

Tiltak og aktiviteter for å øke nærværet i Halden kommune:

Tilretteleggingstilskudd

Avdelinger og enheter er flinke til å søke om tilretteleggingstilskudd via Nav. Tilskudd søkes både for å tilrettelegge for enkeltindivider og til grupper. En del av tilskuddet har også gått til Aktiv på Dagtid-kort som ansatte kan benytte for å forhindre sykemelding. Kommunen søker også om BHT-tilskudd som skal dekke utgifter til bedriftshelsetjeneste.

Bedriftshelsetjeneste

I 2016 har vi hatt et godt samarbeid med Stamina Helse. De gir bistand innenfor sykefraværsarbeid, krisehåndtering, arbeidshelse, psykososialt arbeidsmiljø, inneklima, rus/avhengighet og undervisning/kurs.

Egen årsrapport behandles av hovedarbeidsmiljøutvalget (HAMU) hvert år.

BHT deltar på HAMU- møter og sektor AMU hvis ønskelig.

Ansatte har gjennom BHT tilbud om gratis behandling av fysioterapeut (3 konsultasjoner + 1 oppfølgingstime) og samtaler hos psykologspesialist. Tilbudet har vært godt mottatt.

Vi er godt fornøyd med kvaliteten på tjenestene de gir.

Sykefraværsutvikling Halden kommune 2012– 2016

	2012	2013	2014	2015	2016
Halden kommune totalt	8,1 %	8,2 %	9,1 %	9,1 %	8,9 %
Sentral felles	6,5 %	8,3 %	9,5 %	6,3 %	6,6 %
NAV	8,6 %	7,9 %	8,2 %	10,7 %	8,1 %
Undervisning, oppvekst og kultur	7,7 %	7,8 %	8,2 %	8,1 %	8,1 %
Teknisk	6,0 %	5,5 %	5,2 %	4,6 %	5,6 %
Helse & omsorg	9,1 %	10,2 %	10,5 %	11,1 %	10,9 %

Medarbeidere

Antall og årsverk

Antall fast ansatte og årsverk pr. 31.12.16

	Antall 2014	Årsverk 2014	Antall 2015	Årsverk 2015	Antall 2016	Årsverk 2016
Kvinner	1738	1343	1776	1321	1799	1315
Menn	452	405	478	404	479	401
Totalt	2190	1748	2254	1724	2278	1716

Utdanningsnivå:

Tabellen nedenfor viser utdanningsnivået i Halden kommune pr. 31.12.16:

Utdanningsgruppe	Menn 2013	Kvinner 2013	Menn 2014	Kvinner 2014	Menn 2015	Kvinner 2015	Menn 2016	Kvinner 2016
Ufaglært	67	352	60	320	61	297	61	298
Faglært	143	680	136	612	156	653	148	675
Høyskole	49	311	54	301	57	307	61	315
Høyskole +	11	69	10	63	11	75	13	71
Lærere (inkl. adj., adj.+, lektorer)	92	291	83*	268*	90	285	96	310

*Antall lærere i 2014 er endret pga. feil i årsmeldingen for 2014 (hhv. 73 og 259).

Ledere og ansatte med personlig avlønning inngår ikke i oversikten.

Ledere: 66 kvinner og 42 menn.

Personlig avlønning: 66 kvinner og 58 menn.

Andelen ufaglærte i kommunen i 2016 er 15.8 % mot 15.9 % i 2015.

Andelen ufaglærte kvinner er 13.1 % i hovedsak pleiemedarbeidere i helse og omsorg. Andelen ufaglærte menn er 2.7 %. Det arbeides kontinuerlig med å øke andelen faglærte ved tilsetninger og

gjennom tilrettelegging for å ta fagbrev ved siden av arbeidet.

Det er utarbeidet et introduksjonsprogram for alle nyansatte i kommunen.

Alderssammensetning

Alderssammensetningen for fast ansatte i Halden kommune var som følger pr. 31.12.16:

Aldersgruppe	Antall personer 2013	Antall personer 2014	Antall personer 2015	Antall personer 2016
18-20	13	18	22	14
21-25	160	122	126	139
26-30	183	165	180	172
31-35	196	191	185	206
36-40	300	294	284	273
41-45	297	289	299	300
46-50	344	329	355	336
51-55	282	273	283	296
56-60	295	277	281	267
61-65	223	191	203	222
66-67	44	29	21	35
Over 67	24	12	15	18

Andelen ansatte over 61-67 år er økende. Antall ansatte over 67 år har økt noe i 2016.

Det forventes likevel betydelig naturlig avgang de nærmeste årene, og rekruttering av tilstrekkelig og kompetent arbeidskraft er utfordrende og vil bli et viktig satsingsområde.

Pensjonsalder

Et av delmålene i IA-avtalen 2014-2018 er at yrkesaktivitet etter fylte 50 år forlenges med 12 måneder. Med dette menes en økning sammenliknet med 2009 i gjennomsnittlig periode med yrkesaktivitet (gjelder personer over 50 år). For den enkelte virksomhet henspeler dette delmålet først og fremst på at virksomheten skal legge til rette for at flere kan stå lenger i arbeid. Slike tiltak er ledd i en livsfaseorientert personalpolitikk (jf. pkt. 7.1.4 i IA-avtalen), og bør inngå i det systematiske HMS-arbeidet. Pensjoneringsalderen påvirkes både av avgang ved uførhet, og ved at den ansatte

velger å gå av. Mulighetene i pensjonsordningen har påvirket tidspunktet for når ansatte starter uttak av alderspensjon.

Rekruttering

P.t. er det sykepleiere, vernepleiere og førskolelærere som representerer den største utfordringen når det gjelder rekruttering av fagpersonell til kommunen. Det er spesielt vanskelig å rekruttere sykepleiere i helgstillinger. Det er også vanskelig å rekruttere lærere med godkjent lærerutdanning i løpet av skoleåret. Antall søkere til enhetslederstillinger i helse og omsorg og undervisning og oppvekst er begrenset.

Lærlinger

Halden kommune har i 2016 hatt lærlinger i følgende fag:

- Helsefagarbeider
- Barne- og ungdomsarbeider
- Institusjonskokk
- Byggedrifter (vaktmester)
- Kontor og administrasjon
- Anleggsgartner
- Vei og anlegg

I løpet av året har Halden kommune hatt 34 lærlinger. 2 av lærlingene har fått tilbudet finansiert gjennom NAV. Alle lærlingene som var oppe til fagprøven i løpet av 2016 fikk fagbrevet.

Utdanningsdirektoratet gjennomfører hvert andre år en lærlingeundersøkelse. Halden kommune kommer meget godt ut når det gjelder lærlingenes trivsel og opplæring. Det rekrutteres lærlinger i all hovedsak med bostedsadresse i kommunen. Halden komme har skrevet under på en intensjonsavtale med Østfold fylkeskommune om å øke antall lærlinger fram mot 2020 fra 30 til 60.

Kommunens redegjørelse for likestilling

Halden kommune har også i 2016 vært bevisst på likestillingsaspektet ved rekruttering til stillinger. Kjønnsfordelingen er i likhet med andre kommuner skjev innenfor de ulike

sektorene. Ønsket og målsettingen er å forbedre dette gjennom bevisst holdning ved rekruttering.

Kommunen har i enkelte tilfeller oppfordret underrepresenterte grupper om å søke ved annonsering av ledige stillinger. Tilrettelegging av arbeidsplassen for medarbeidere med tilretteleggingsbehov har stort fokus i kommunen med målsetting om å holde flest mulig i arbeid.

Kjønnsbalanse

Kjønnsfordeling

Rådmannens ledergruppe hadde ved utgangen av 2016 en kvinneandel på 63 %. Går en til ledernivået under (enhetsledere) var fordelingen 77 % kvinner (77 % også i 2015). I avdelingsledersjiktet er kvinneandelen enda høyere.

Kommunen har ikke hatt behov for særskilte tiltak for å øke andelen kvinnelige søkere i helse og omsorg og undervisning og oppvekst. I teknisk er situasjonen fortsatt den motsatte selv om det er flere kvinnelige ansatte i teknisk nå enn tidligere.

Som for det offentlige generelt ser en at likestillingsspørsmålet er et resultat av kvinners og menns valg av tilknytning til arbeidslivet. En ser klare forskjeller i yrkesvalg (tabell 1 og 2).

Tabell 1

Pr. 01.12.16	Antall		Andel kvinner i %	Andel menn i %
	Kvinner	Menn		
Sektor				
I alt	1709*	475*	78	22
Sentraladm.	51	27	65	35
Underv. og oppvekst	545	123	82	18
Helse og omsorg	1069	190	85	15
Kultur	13	10	57	43
Teknisk	27	122	18	82
Ymse	4	3	57	43

*Tabell 1 inneholder kun hovedstillinger. Ansatte som arbeider i flere stillinger er kun telt med der hvor de har hoveddelen av stillingen.

Likelønn

Likelønn ble presisert i hovedoppgjøret i 2016.

Det legges stor vekt på lik behandling av kvinner og menn ved lokale lønnsforhandlinger. Kommunen er kommet langt i dette arbeidet. I 2014 ble sykepleiere særskilt prioritert, mens både fagarbeidere, undervisningspersonell og høyskoleutdannede fikk tillegg i lokale lønnsforhandlinger i kap. 4.A.1.

Alle gruppene har høy kvinneandel. Det gjenstår imidlertid enkelte likestillingsutfordringer knyttet til lønn i

forhandlingskapitlene 3.4.2 og 5.1 hvor det forhandles individuelt selv om det har vært arbeidet kontinuerlig med likelønnsutfordringer over lengre tid. Likelønn er et tema i lønnsamtaler.

Kjønnsfordelt lønnsstatistikk

Ser en på utviklingen av grunnlønn i Halden kommune, økte menn % - vis mer enn kvinner fra 2015 til 2016.

Utviklingen i grunnlønn i Halden kommune i perioden 2007-2016 (fast- og timelønte hoved- og bistillinger):

Tabell 2

Utvikling av grunnlønn			
	Begge kjønn	Kvinner	Menn
2007	25770	25275	27325
% vis økning	6	6,1	5
2008	26573	26026	28314
% vis økning	3,5	3,6	3,8
2009	28291	27769	29947
% vis økning	6,5	6,7	5,8
2010	29282	28756	31003
% vis økning	3,5	3,5	3,7
2011	31552	31085	33049
% vis økning	3.0	3.3	2.1
2012	33005	32552	34476
%-vis økning	4.6	4.7	4.3
2013	33668	33266	35018

%-vis økning	2.0	2.2	1.6
2014	35207	34890	36270
%-vis økning	4.6	4.9	3.6
2015	36139	35835	37115
%-vis økning	2.6	2.7	2.2
2016	37.338	37.006	38.387
%-vis økning	3.3 %	3.3 %	3.4 %

Endring i månedsfortjeneste 2015-2016 (fast- og timelønnte hoved- og bistillinger):

Tabell 3

Kjønn	Månedsfortjeneste 2016	Endring i månedsfortjeneste 2015-2016
Kvinner og menn	40.819	4.1 %
Kvinner	40.467	4.3 %
Menn	41.931	3.4 %

Tabellen nedenfor viser gjennomsnittlig fortjeneste pr. månedsverk og gjennomsnittlig grunnlønn pr. månedsverk for kvinner i prosent av menns lønn justert for ulike faktorer.

Tabell 34

	2014		2015		2016	
	Kvinner månedsfortjeneste i % av menns	Kvinner grunnlønn i % av menns	Kvinner månedsfortjeneste i % av menns	Kvinner grunnlønn i % av menns	Kvinner månedsfortjeneste i % av menns	Kvinner grunnlønn i % av menns
Justert for						
Alder	96	96	95.6	96.7	96.8	96.8
Ansiennitet	-*	-*	-*	-*	-*	-*
Ansattgruppe	99	100	97.7	99.9	98.2	99.7
Stillingskode	99	101	98.3	100.4	98.3	100.1
Utdanning	97	99	97.5	99.4	98.5	99.6
Ujustert	-*	-*	95.6	96.6	96.5	96.4

*Tall ikke oppgitt

Tallene justert for ansattgruppe eller stillingskode kan brukes som mål på kjønnsforskjell i lønn siden tallene i stor grad holder utenfor den delen av lønnsforskjellen som skyldes ulike yrkesvalg.

Arbeidstid

Det er nedsatt en partssammensatt arbeidsgruppe som skal utarbeide en strategi og forslag til tiltak for heltidskultur i kommunen. Gruppens arbeid skal være ferdig i løpet av våren 2017.

Omfanget av uønsket deltid er størst innenfor kommunalavdeling helse og omsorg. Det er tidligere utarbeidet retningslinjer for reduksjon av uønsket deltid som skal bidra til at dette arbeidet prioriteres og forseres. Det har imidlertid i liten grad vært mulig å øke

stillingsstørrelse for deltidsansatte også i 2016 pga. nedbemanning og overtallighet.

Kjønnsdelt statistikk på heltids- og deltidsansatte

Tabell 5 og 6 viser hvordan den prosentvise andelen kvinner og menn har endret seg i ulike stillingsstørrelser i perioden 2014 - 2016. 39.9 % av ansatte er nå i 100 % stilling. Dette er en nedgang fra 2015 med 0.4 %.

Det har vært en nedgang i antall ansatte i stillingsstørrelser opp til 49.9 % stilling og en økning i antall ansatte i stillingsstørrelser fra 50 – 99.9%.

Tabell 5

Stillingsprosent	Kjønn	2014		2015		2016	
		Antall ansatte	Prosent	Antall ansatte	Prosent	Antall ansatte	Prosent
0-24.9 %	Kvinner og menn	187	7.9	261	11.6	240	10.8
	Kvinner	165	8.8	227	12.8	211	12.1
	Menn	22	4.5	34	7.1	29	6.0
25-49.9 %	Kvinner og menn	196	8.3	179	8.0	166	7.4
	Kvinner	158	8.4	142	8.0	132	7.6
	Menn	38	7.8	37	7.7	34	7.1
50-74.9 %	Kvinner og menn	501	21.1	440	19.6	441	19.8
	Kvinner	442	23.5	383	21.7	375	21.5
	Menn	59	12.6	57	11.9	66	13.7
75-99.9 %	Kvinner og menn	538	22.7	460	20.5	493	22.1
	Kvinner	475	25.2	406	23	429	24.6
	Menn	63	12.9	54	11.3	64	13.3
100 %	Kvinner og menn	951	40.1	906	40.3	889	39.9
	Kvinner	643	34.1	610	34.5	600	34.3
	Menn	308	62.9	296	61.9	289	60.0

Tabellene 1 - 5 er hentet fra KS (PAI-registeret) pr.01.12.2016.

Heltid/deltid pr. 31.12.2016 for fast ansatte

Tabell 6

Stillingsprosent	Kjønn	2014		2015		2016	
		Antall ansatte	Prosent	Antall ansatte	Prosent	Antall ansatte	Prosent
Heltid	Kvinner og menn	951	40.1	906	40.3	889	39.9
	Kvinner	643	67.6	610	67.3	600	67.5
	Menn	308	32.4	296	32.7	289	32.5
Deltid	Kvinner og menn	1422	59.9	1340	59.7	1340	60.1
	Kvinner	1240	87.2	1158	86.4	1147	85.6
	Menn	182	12.8	182	13.6	193	14.4

Personalpolitiske satsinger

Kommunens seniorpolitikk ble vurdert av en partssammensatt arbeidsgruppe i 2013/2014. Arbeidet ble ferdigstilt våren 2014. Resultatet av arbeidet var dokumentet «Senior – en ressurs».

Det er p.t. ikke utarbeidet en egen livsfasepolitikk, men arbeidsgiver forsøker så langt mulig å tilrettelegge ved spesielle behov som omsorgsoppgaver og tilretteleggingsbehov på grunn av helsemessige forhold. Livsfase- og seniorpolitikk omhandles i kommunens overordnede arbeidsgiverstrategi.

Ansatte og etnisitet

I 2012 ble det innført en forsøksordning som innebærer at ved utlysning av stillinger skal minimum én kvalifisert søker med minoritetsbakgrunn innkalles til intervju. Erfaringene med prøveordningene var positive, og ordningen ble innført som en fast ordning fra 2013.

Likestilling og antidiskriminering kan fokuseres ytterligere i planer, planprosesser og utredninger og ivaretas bedre i kommunens saksbehandling.

Ansatte med tilretteleggingsbehov

Kommunen har omfattende tilrettelegging for sykemeldte og ansatte som står i fare

for å bli sykemeldt. Erfaringene med tilrettelegging er ulike avhengig av omfang og type tilrettelegging på det enkelte arbeidssted. Det er viktig at tilrettelegging ikke blir permanente ordninger.

Reduksjoner i bemanningen medfører at tilretteleggingen blir mer krevende å få til både med hensyn til omfang og antall. Kommunen benytter hyppig tilretteleggingstilskudd fra NAV i oppfølgingsarbeidet i forbindelse med sykemeldte.

Det er igangsatt et større partssammensatt arbeid innenfor IA-området der tilrettelegging er ett av hovedtemaene.

Enkelte ansatte er i arbeid som følge av at det er innvilget tidsubegrenset lønnstilskudd (TULT).

Kommunen har også via NAV tatt imot praksiskandidater samt et fåtalls personer innenfor ordningen varig tilrettelagt arbeid (VTA).

Alle ansatte har gjennom BHT tilbud om behandling hos fysioterapeut og samtaler hos psykolog. Tilbudet har vært godt mottatt, og det har stort sett vært ventelister til begge tilbudene.

Kommunen har avtale med et treningssenter om tilbud for ansatte to økter pr. uke.

Gjennom medlemskap i prosjektet Aktiv på Dagtid som er et prosjekt mellom Østfold Idrettskrets og 17 kommuner i fylket, har sykemeldte, ansatte som går på arbeidsavklaringspenger/midlertidig

uføretrygd i IA-bedriftene i kommunene adgang til prosjektets aktivitetstilbud. Bruken av tilbudet i Halden kommune er økende.

Rammeområdene - sammendrag

RESULTAT PR. RAMMEOMRÅDE	Regnskap 2014	Regnskap 2015	Regnskap 2016	Budsjett 2016	Avvik 2016
Fellesområder (Fellesinntekter)	-1 414 449	-1 454 337	-1 506 434	-1 463 534	42 900
Sentraladministrasjon	78 614	89 804	88 810	95 915	7 105
Fellesfunksjoner	22 653	38 214	3887	3 580	306
NAV	60 137	51 744	57 295	57 296	1
Kommunalavdeling undervisning og oppvekst	564 984	597 031	611 351	611 335	-16
Kultur & Idrett	39 123	41 220	41 374	41 374	0
Kommunalavdeling helse og omsorg	586 648	569 991	583 927	586 779	2 852
Kommunalavdeling teknisk	63 119	66 438	66 300	67 255	995
VAR og Havn	-830	-66	0	0	0

Sentraladministrasjon og fellesområder

Sentraladministrasjon hadde et mindreforbruk på 7,1 mill.kr. Fellesfunksjoner hadde et mindre forbruk på 0,3 mill.kr.

Som følge av lave renteutgifter gjennom store deler av året samt et høyere skattenivå enn anslått hadde kommunen et positivt avvik i fellesinntektene på 42,9 mill. kr.

Stram styring og stort fokus på bruk av ressurser har resultert i gode resultater, også innenfor sentral-administrasjon og fellesområder.

NAV

NAV leverte på balanse for 2016. Integreringstilskudd mottatt i 2016 som skal dekke kostnader i 2017 er avsatt med 12 mill.kr. og er hensyntatt i resultatet for 2016. NAV- Halden har bosetting og introduksjonsprogram som en del av sitt tjenestetilbud. NAV Halden har bosatt 55 personer etter avtale med IMDI i 2016. I tillegg til 38 personer på familiegjenforening.

Det samarbeides med Halden Kommunale Kompetansesenter om et heltidsprogram for den enkelte i introduksjonsprogrammet. Det er et mål om at deltagerne skal ut i lønnet arbeid og å bli økonomiske selvstendig. Halden kommunale kompetansesenter har ansvar for norskopplæringen og NAV-Halden har ansvar for den delen av programmet som omhandler bl. a språkpraxis.

Det samarbeides med Halden Kommunale Kompetansesenter om et heltidsprogram for den enkelte i introduksjonsprogrammet med mulighet for deltagelse i yrkes- og samfunnslivet som skal styrke den enkelte til å bli økonomiske selvstendig.

Undervisning og oppvekst

Undervisning og oppvekst endte i balanse med et lite negativt resultat på 0,016 mill. kr. I 2016 har enheten jobbet aktivt for å gjennomføre tiltakene vedtatt i budsjettet. Mye av merforbruket på lønn er knyttet opp til ansatte som dekkes av andre inntekter, som vikarer ved videreutdanning. Det har i hele 2016 vært fokus på utgifter og inntekter og dette har gitt balanse på området.

Kultur

Kultur har gjennom 2016 hatt ubesatte stillinger. Dette vises på netto lønn hvor det er positivt resultat. Når det gjelder driftsutgifter og driftsinntekter har det blitt jobbet aktivt for å redusere utgifter og øke inntektene. Kultur endte med balanse.

Helse og omsorg

2016 har vært et krevende år hvor driften er tilpasset de tildelte budsjettmidler. Tjenestene er opprettholdt på et forsvarlig nivå for det som er lovpålagt. Det har imidlertid ikke vært handlingsrom for å satse på forebyggende tjenester eller styrke ønskede satsingsområder. Helse og omsorg har et positivt avvik på 3,138 mill. kr. Det har gjennom hele året jobbet aktivt med inntektsoptimalisering og dette arbeidet vil være en kontinuerlig prosess også inn i 2017.

Teknisk

Resultat på rammeområde Teknisk var i 2016 et mindreforbruk på ca. 0,1 mill. kr. Gjennom året har det blitt arbeidet aktivt for å få god kontroll på økonomien og det jobbes kontinuerlig for å redusere utgifter og øke inntekter.

VAR og Havn

Selvkostområdet for vann endte totalt med et overskudd på ca. 50 000 kr. Området har opplevd en inntektssvikt som i hovedsak relaterer seg til nye vannmålere og avregning av disse i forhold til målt beløp året før, samtidig har ikke fremdrift innenfor investeringer vært så stor som budsjettet, noe som har resultert i lavere kapitalkostnader enn budsjettet. Et lavt

rentenivå er også en årsak til at området holder balanse i 2016

Selvkostområdet for avløp endte totalt med et overskudd på ca. 13 mill. kr. Overskuddet forklares ved at aktivitetsnivået innenfor området har vært lavere enn antatt samt at rentenivået for 2016 har vært lavere enn budsjettet. I tillegg har det vært ønskelig å dekke inn fremførbart underskudd fra tidligere år for å gjøre området bedre rustet for aktivering og avskrivninger av for eksempel nye Remmen renseanlegg. En investering som vil gi en stor økning i kapitalkostnader for området. Overskuddet har blitt avsatt og fremførbart underskudd fra 2014 er nå inndecket.

Selvkostområdet for renovasjon endte totalt med et overskudd på 1 mill. kr. Overskuddet er avsatt til fond som ved utgangen av 2016 er akkumulert opp til 9,7 mill. kr. Dette vil si at det er innkrevd for mye gebyrer som må benyttes til å håndtere svingninger i inntekter og utgifter i årene som kommer eller tilbakeføres innbyggerne gjennom tilpassede gebyrer.

Området havn endte totalt med et overskudd på ca. 1,5 mill. kr. fordelt på 3 områder. Dette ble avsatt til fond i henhold til havne- og farvannsloven og vil bli benyttet til fremtidig havnevirksomhet.

Foto: Merete Tangen

Driftsregnskap

Tabellen under viser regnskap og budsjett for kommunens drift. Det foreløpige driftsregnskapet er avlagt med ett mindreforbruk på nær 53,5 mkr.

Driftsregnskap	Regnskap	Regnskap	Regnskap	Budsjett	Regnskap	Avvik
	2 013	2 014	2 015	2 016	2 016	2 016
Brukerbetalinger	54 518 302	55 072 961	54 851 256	53 771 708	55 670 759	-1 899 051
Andre salgs- og leieinntekter	191 962 143	204 446 530	221 189 753	215 852 768	229 909 294	-14 056 526
Overføringer med krav til motytelse	178 764 767	168 088 345	166 051 688	241 515 620	271 402 289	-29 886 669
Rammetilskudd	775 668 185	823 330 178	830 619 344	862 564 000	846 004 339	16 559 661
Andre statlige overføringer	117 114 188	177 406 077	169 722 082	64 176 751	93 267 874	-29 091 123
Andre overføringer	3 059 350	355 500	47 500	800 000	3 423 736	-2 623 736
Skatt på inntekt og formue	576 536 673	578 673 677	622 874 161	652 117 000	694 774 191	-42 657 191
Eiendomsskatt	77 552 921	79 565 889	81 729 026	78 600 000	78 110 648	489 352
Andre direkte og indirekte skatter	41 662	42 127	4 610	0	40 770	-40 770
Sum driftsinntekter	1 975 218 191	2 086 981 284	2 147 089 420	2 169 397 847	2 272 603 900	-103 206 053
Lønnsutgifter	995 424 661	990 915 371	1 012 223 667	1 032 949 245	1 044 937 744	-11 988 499
Sosiale utgifter	282 026 220	285 397 789	265 284 550	293 392 555	281 418 791	11 973 764
Kjøp av varer og tj som inngår i tj.produksjon	343 513 161	363 050 944	321 634 115	300 408 292	312 616 255	-12 207 963
Kjøp av tjenester som erstatter tj.produksjon	277 740 332	288 262 164	316 601 641	327 397 280	336 374 666	-8 977 386
Overføringer	144 231 119	166 617 788	150 423 591	143 530 898	158 894 093	-15 363 195
Avskrivninger	68 740 704	70 257 273	74 397 708	75 500 000	76 201 245	-701 245
Fordelte utgifter	-108 844 565	-112 799 092	-72 879 321	-69 058 244	-71 217 559	2 159 315
Sum driftsutgifter	2 002 831 631	2 051 702 237	2 067 685 952	2 104 120 026	2 139 225 235	-35 105 209
Brutto driftsresultat	-27 613 440	35 279 047	79 403 468	65 277 821	133 378 665	-68 100 844
Renteinntekter og utbytte	14 759 786	17 951 018	16 245 745	4 789 437	6 726 893	-1 937 456
Mottatte avdrag på utlån	112 568	209 665	161 711	100 000	96 328	3 672
Renteutgifter og låneomkostninger	67 503 050	66 966 294	67 808 017	81 306 640	57 675 836	23 630 804
Avdrag på lån	53 050 000	54 527 907	53 776 077	56 000 000	57 000 000	-1 000 000
Utlån	588 343	-1 328	95 619	0	219 350	-219 350
Resultat eksterne finanstransaksjoner	-106 269 040	-103 332 191	-105 272 257	-132 417 203	-108 071 965	-24 345 238
Motpost avskrivninger	68 740 704	70 257 273	74 397 708	80 200 000	76 201 244	3 998 756
Netto driftsresultat	-65 141 775	2 204 129	48 528 919	13 060 618	101 507 944	-88 447 326
Bruk av disposisjonsfond	-491 902	-4 400 000	0	0	16 177 624	-16 177 624
Bruk av bundne fond	-11 271 068	-23 389 066	-33 541 300	12 330 250	36 311 433	-23 981 183
Overført til investeringsregnskapet	7 329 377	843 462	2 518 046	0	1 700 000	-1 700 000
Dekning av tidligere års regnsk.m. merforbruk	0	9 400 000	10 000 000	20 000 000	20 000 000	0
Avsatt til disposisjonsfond	0	0	7 941 655	3 730 000	19 907 624	-16 177 624
Avsatt til bundne fond	14 150 874	16 465 736	48 716 892	1 660 868	58 890 250	-57 229 382
Netto fondsføringer	-33 243 221	-54 498 265	-102 717 893	-13 060 618	-48 008 817	34 948 199
Regnskapsmessig merforbruk	-74 859 055	0	0	0	0	0
Regnskapsmessig mindreforbruk	3 283 997	16 177 624	0	53 499 127	-53 499 127	0

Brutto driftsresultat

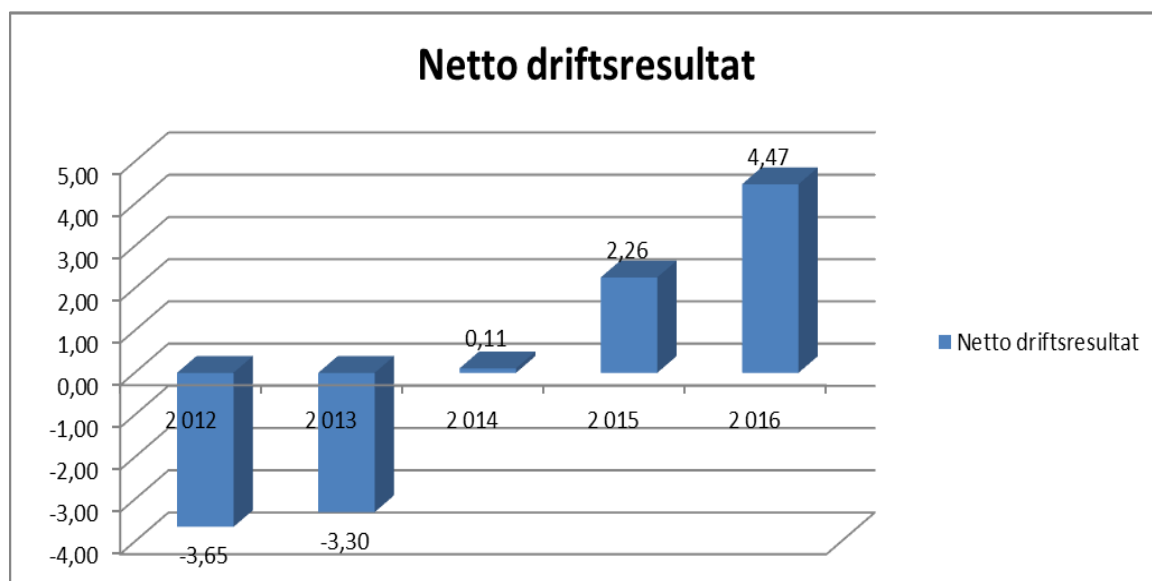
Brutto driftsresultat viser resultatet av driften før finanspostene. Brutto driftsresultat + motpost avskrivninger skal være like stort eller større enn finanspostene. Hvis ikke har ikke kommunen midler til å dekke sine finansforpliktelser. Brutto driftsresultat i 2016 ble 133,3 mkr. Brutto driftsresultat + motpost avskrivninger utgjør til sammen 209,5 mkr, mens finanspostene utgjør 108 mkr i 2016.

Netto driftsresultat

Netto driftsresultat viser hvor mye av driftsresultatet som kan disponeres til

avsetninger, og eller til inndekning av tidligere års underskudd. I tillegg kan et positivt netto driftsresultat være med på å finansiere investeringer. Derfor har man anbefalt at netto driftsresultat bør utgjøre om lag 2 % årlig for å sikre en forsvarlig formuesforvaltning. I dette ligger det altså at kommunene bør finansiere deler av sine investeringer med oppsparte driftsmidler.

Kommunens brutto- og netto driftsresultater viser en klar forbedring fra 2012 og frem til og med 2016. Særlig stor er forbedringen fra 2013 – 2014, hvor netto resultatgrad er forbedret med 3,44 prosentpoeng. Netto driftsresultat fra 2015 – 2016 er nær doblet.

2 % netto driftsresultat for Halden kommune ville for 2016 utgjøre 45,5 mkr. I forhold til dette målet om finansiell balanse oppnår Halden kommune dette med god margin i 2016 hvor netto driftsresultat utgjør 4,47 % av driftsinntektene.

Regnskapsmessig resultat

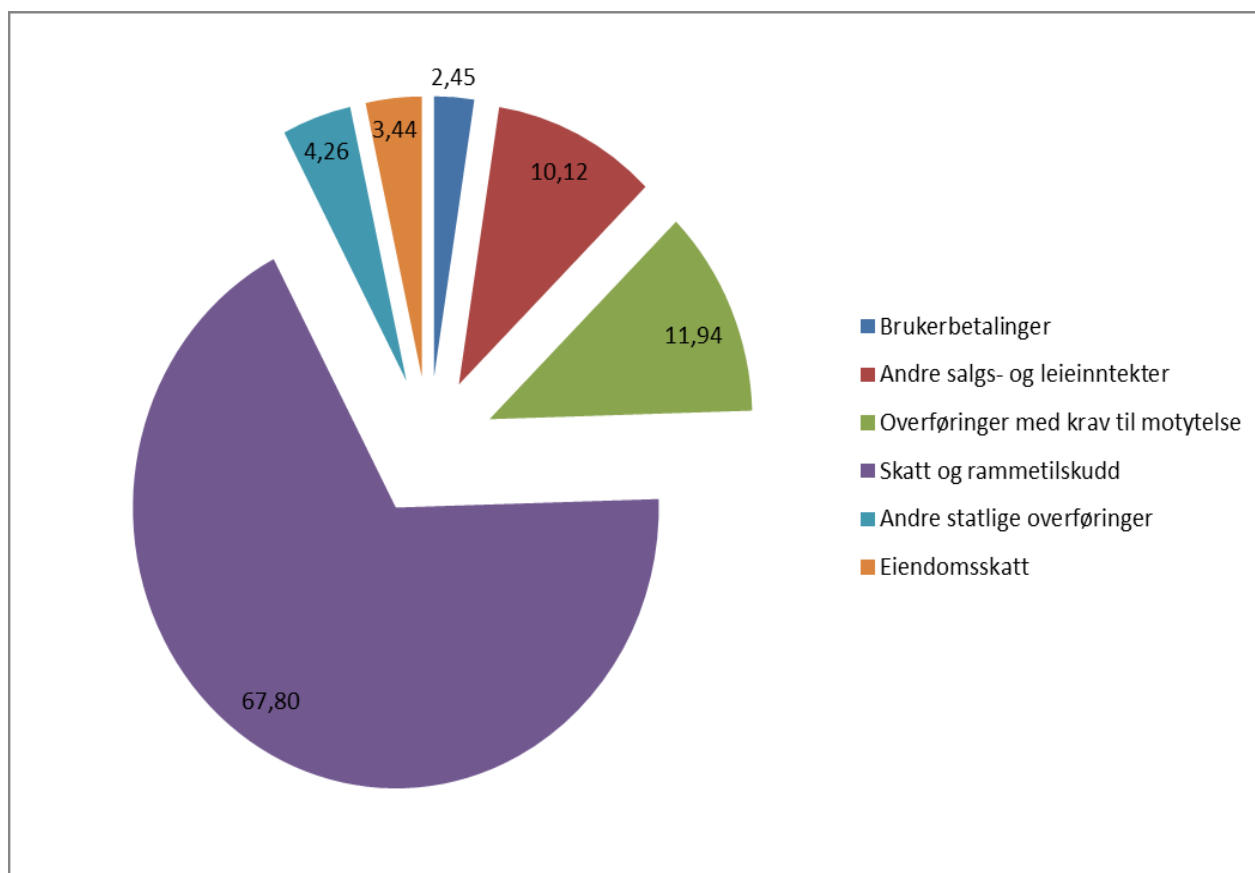
Driftsregnskapet for 2016 er foreløpig gjort opp med et regnskapsmessig

mindreforbruk på nær 53,5 mkr. Mindreforbruket utgjør 2,35 % av totale driftsinntekter. Netto er det avsatt 22,5 mkr av bundne fond, det er overført 1,7 mkr fra drift til investering, og det er inndekket 20,0 mkr av det akkumulerte underskuddet. (9,4 mkr ble dekket inn i 2014, 10 mkr ble inndekket i 2015)

Kommunens driftsinntekter

og rammetilskudd er kommunens største inntektskilde. Hele 67,8 % av kommunens virksomhet finansieres av skatt- og rammetilskudd. Dette er likevel en reduksjon sammenlignet med 2013 hvor den statlige finansieringen utgjorde 68,4 % av inntektene.

Årsaken er at posten overføringer med krav til motytelse har økt. Skatt og rammetilskudd sin relative andel er forholdsvis lik fra år til år, mens andre statlige finansierings- og refusjonsordninger har økt.. (Blant annet refusjon for ressurskrevende brukere).

Andre statlige overføringer, som i all hovedsak vil være andre typer statstilskudd (herunder også tilskudd til ressurskrevende brukere) utgjør om lag 4,26 %, mens overføringer med krav til motytelse (Refusjonsordninger inkl. syke- og fødselsrefusjoner) utgjør også om lag 11,94 % av driftsinntektene i 2016.

Under posten andre salgs- og leieinntekter vil man typisk finne kommunale avgifter, plan- og byggesaksgebyrer, samt husleieinntekter. Posten utgjør om lag 10,1 % av kommunens inntekter, mens brukerbetaling og eiendomsskatt kun utgjør hhv. 2,4 og 3,4 %.

Det er særlig posten overføringer med krav til motytelse som har økt de siste årene, og årsaken er hovedsakelig refusjon/tilskudd knyttet til ressurskrevende brukere.

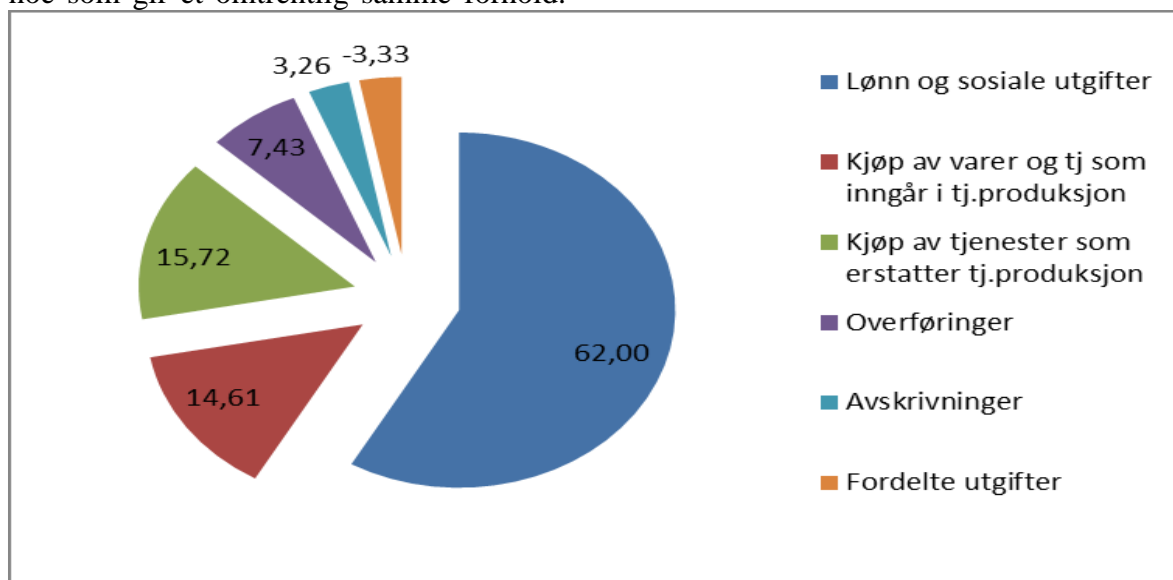
Postene eiendomsskatt og brukerbetaling har vært uforandret de siste årene, og utgjør til sammen om lag 6 % av kommunens inntekter.

Samlet sett utgjør egenandeler, gebyrer og avgifter som kommunens innbyggere og næringsvirksomhet betaler om lag 16 % av kommunens totale inntekter.

Kommunens driftsutgifter

og sosiale utgifter (pensjon og arbeidsgiveravgift) utgjør den største posten av kommunens totale utgifter. I 2016 utgjør lønn og sosiale utgifter 62 % av kommunens totale driftsutgifter. I 2015 utgjorde tilsvarende post 61,78 %, noe som gir et omtrentlig samme forhold.

I 2015 var totale lønnskostnader 1.277 mkr, mens det i 2016 var 1.326 mkr. En økning på 49 mkr. I dette ligger en økning i totale pensjonskostnader på 28,1 mkr. Resterende økning på 21 mkr utgjør 2,0 % økning sammenlignet med 2015, og er hovedsakelig lønnsoppgjøret for 2016.

Halden kommune brukte i 2015 om lag 14,61 % av totale utgifter til driftsmessige innsatsfaktorer. Det er omtrent som i 2015. Videre gikk om lag 15,72 % til kjøp av tjenester fra andre (tjenester som andre kommuner, fylkeskommunen og andre tjenesteleverandører utfører for kommunen).

Om lag 7,4 % til overføringer til andre. (Tilskudd til private barnehager, sosialstønad ect.)

Disse postene var også omtrent like store

som i 2015 (andelsmessig). Avskrivningene, som gir ett bilde av kapitalslitet på kommunens anleggsmidler, utgjorde om lag 3,2 % i 2016.

Finansområdet

Netto finanskostnader har økt med 2,8 mkr fra 2015 til 2016. I dette ligger en reduksjon av renteinntekter og utbytte på om lag 9,4 mkr, samt en reduksjon av rente- og avdragsutgifter på om lag 6,8 mkr.

Balanse

Kommunens balanse gir uttrykk for forestående forpliktelser. I tillegg fremkommer utviklingen av kommunens finansielle situasjon og forventet utvikling i årene fremover.

Det ligger svært mye nyttig styringsinformasjon i balansen, og utviklingen de siste årene gjenspeiler utviklingen i drifts- og investeringsregnskapene.

Balanse	Regnskap 2013	Regnskap 2014	Regnskap 2015	Regnskap 2016
Anleggsmidler	4 087 242 815	4 344 455 586	4 610 249 750	4 883 407 531
Faste eiendommer og anlegg	1 814 419 887	1 826 022 141	1 918 257 780	2 110 003 526
Utstyr, maskiner og transportmidler	86 549 061	80 113 010	79 667 271	93 124 534
Utlån	235 465 772	308 129 752	309 835 844	297 254 559
Konserninterne langsiktige fordringer	19 720	19 720	19 720	19 720
Aksjer og andeler	68 029 992	74 793 717	75 203 875	75 887 045
Pensjonsmidler	1 882 758 383	2 055 377 247	2 227 265 260	2 307 118 146
Omløpsmidler	344 805 061	265 419 708	399 228 803	444 830 707
Kortsiktige fordringer	201 477 354	134 042 425	108 618 610	110 527 496
Premieavvik	311 294 963	359 375 793	392 623 491	447 651 535
Derivater	457 625	363 922	0	0
Kasse, postgiro, bankinnskudd	-168 424 881	-228 362 431	-102 013 298	-113 348 325
SUM EIENDELER	4 432 047 876	4 609 875 294	5 009 478 553	5 328 238 237
Egenkapital	-302 764 585	-231 515 516	89 277 571	180 741 078
Disposisjonsfond	4 751 181	351 181	8 292 836	28 200 459
Bundne driftsfond	42 915 391	35 371 151	50 546 742	73 125 559
Ubundne investeringsfond	104 576 537	74 921 796	78 420 108	61 515 892
Bundne investeringsfond	36 954 037	42 002 870	58 492 916	52 895 263
Regnskapsmessig mindreforbruk	0	3 283 997	16 177 624	53 499 128
Regnskapsmessig merforbruk	-289 258 972	-279 858 972	-262 301 976	-249 858 972
Udisponert i inv.regnskap	77 265	77 265	77 265	77 265
Udekket i inv.regnskap	-1 130 941	-6 338 672	-3 840 250	-10 063 712
Kapitalkonto	-187 312 621	-86 989 668	165 305 765	185 686 659
Endring i regnskapsprinsipp som påvirker AK Drift	20 223 411	20 223 411	20 223 411	20 223 411
Endring i regnskapsprinsipp som påvirker AK Invest	-34 559 874	-34 559 874	-34 559 874	-34 559 874
Langsiktig gjeld	4 377 454 847	4 473 803 967	4 529 844 011	4 715 668 087
Pensjonsforpliktelser	2 425 598 843	2 536 253 000	2 460 220 104	2 529 254 094
Ihendehaverobligasjonslån	0	0	0	0
Sertifikatlån	0	0	0	0
Andre lån	1 951 856 004	1 937 550 966	2 069 623 907	2 186 413 993
Konsernintern langsiktig gjeld	0	0	0	0

Kortsiktig gjeld	357 357 614	367 586 844	390 356 971	431 829 072
Kassekredittlån	0	0	0	0
Annen kortsiktig gjeld	119 891 211	116 091 282	137 101 326	132 956 051
Derivater	0	0	0	0
Konsernintern kortsiktig gjeld	158 614 993	148 931 241	125 625 782	135 201 723
Premieavvik	78 851 410	102 564 322	127 629 863	163 671 298
SUM EGENKAPITAL OG GJELD	4 432 047 876	4 609 875 294	5 009 478 553	5 328 238 237
MEMORIAKONTI				
Memoriakonto	141 429 670	71 713 378	121 499 260	48 610 055
Herav:				
Ubrukte lånemidler	104 494 340	43 953 641	86 494 955	19 542 145
Ubrukte konserninterne lånemidler	0	0	0	
Andre memoriakonti	36 935 330	27 759 737	35 004 304	29 067 911
Motkonto for memoriakontiene	-141 429 670	-71 713 378	-121 499 260	-48 610 055

Anleggsmidler

Alle anleggsmidler anses som eiendeler. Anleggsmidler er i prinsippet noe et selskap kan «selge» eller på annen måte avhende, og anses rent regnskapsmessig som en «sikkerhet» dersom det skulle bli dårlige tider. Likevel, vil det ikke i praksis alltid være slik at anleggsmidler enten kan selges eller kreves inn på annen måte.

Anleggsmidler består av faste eiendommer og anlegg (inkl. tomter, gater/veier ect.), maskiner, inventar, utstyr og annet teknisk materiale.

I tillegg finner vi her utlånte midler (som enten er skaffet til veie som følge av låneopptak (startlån) eller oppspart egenkapital), kommunens anskaffelse av aksjer og eierandeler, samt

pensjonsmidlene som pensjonskassene forvalter på vegne av kommunen. Totalt har anleggsmidlene økt med 273,2 mill. kr. fra 2015 til 2016. Av denne økningen står økningen av pensjonsmidlene for 79,9 mill. kr. og anleggsmidlene for 205,2 mill.kr. Posten for aksjer og andeler har økt med omlag 0,7 mill. kr. mens utlån er redusert med ca. 12,6 mill. kr.

Pensjonsmidlene bør ikke sees isolert da de henger sammen med pensjonsforpliktelsen som bokføres som langsiktig gjeld. Pensjonsforpliktelsene har økt med 69 mill. kr. fra 2015 – 2016. Det betyr at underdekningen mellom pensjonsmidler og pensjonsforpliktelser er redusert med 10,8 mill. kr., slik at reell underdekning ved utgangen av 2015 er 222 mill kr.

Endringer i anleggsmidler fra 2015 - 2016

Netto aktiverte anleggsmidler	205 203 010
Utlån	-12 581 285
Aksjer og andeler	683 170
Økning i pensjonsmidler	79 852 886

Omløpsmidler

Omløpsmidler er bankinnskudd, kortsiktige fordringer og premieavvik.

Regnskapsført verdi på kommunens omløpsmidler var 444,8 mill. kr. ved

utgangen av 2016. Det er en økning på om lag 46,6 mill. kr. fra 2015.

Bokført positivt premieavvik har økt med 55 mill. kr., mens det negative bankinnskuddet har økt med om lag 11,3 mill.kr.

I den sammenhengen kan det også nevnes at ubrukte lånemidler er redusert med om lag 67 mill. kr.

I tillegg mottok Halden kommune om lag 47,2 mill. kr. i positivt premieavvik i 2016 (betalt premie til pensjonskassene utover det som er bokført som kostnad), mot 42,6 mill. kr. i 2015.

Dette betyr at den likviditetsmessige situasjonen i Halden kommune er noe bedret når det korrigeres for overnevnte forhold.

Endringer i omløpsmidler fra 2015 - 2016	
Kortsiktige fordringer	1 908 886
Premieavvik	55 028 044
Kasse, postgiro, bankinnskudd	-11 335 027

Arbeidskapital og likviditet

Endring i arbeidskapitalen (i balansen) gir uttrykk for de endringer som er gjort i omløpsmidler og kortsiktig gjeld. Premieavviket er midler som er innbetalt til pensjonsselskapene, og som skal utgiftsføres i de påfølgende års regnskaper. Premieavvik oppstått før 2011 kostnadsføres med 1/15 del hvert år, premieavvik oppstått mellom 2011 og 2013 med 1/10 del hvert år, og premieavvik oppstått i 2014 med 1/7 del hvert år i de påfølgende 7 årene.

Amortiseringskostnaden (kostnadsføring av tidligere års positive premieavvik) er

fortsatt i opptrappingsfasen og vil medføre stadig økte kostnader i de kommende års driftsregnskaper. I tillegg til å være en utsatt «kostnadsbombe» i balansen er ordningen med premieavvik også en stor tilleggsbelastning på likviditeten.

Videre føres positive premieavvik som kortsiktig fordring, men siden kapitalen er bundet opp (kan ikke kreves tilbake for å frigjøre betalingsmidler) kan ikke premieavvik anses som likvide midler. Arbeidskapitalen skal gi et bilde av kommunens betalingsevne på sikt, men bør da korrigeres for premieavvik for å gi et bilde av den reelle betalingsevnen.

Arbeidskapital	2 016
Omløpsmidler	444 830 707
Kortsiktig gjeld	-431 829 072
Opprinnelig arbeidskapital	13 001 635
Netto premieavvik inkl. arbeidsgiveravgift	-283 980 237
Ubrukte lånemidler inkl. startlån	-19 542 145
Reell arbeidskapital	-290 520 747

Halden kommune har pr. utgangen av 2016 fortsatt ikke betalingsevne, og er således insolvent.

Dette fremkommer også ganske tydelig under posten kasse/bank som er negativ med om lag 113 mill. kr. ved utgangen av

2016, som er en liten økning fra samme tidspunkt i fjor.

Kommunens likviditetsmessige situasjon er bekymringsfull.

Netto premieavvik inkl. arbeidsgiveravgift har lagt beslag på 284 mill. kr. så langt. I tillegg har Halden kommune et akkumulerte underskudd i størrelsesorden 249,9 mill. kr., som også har lagt beslag på likviditeten. Totalt sett betyr dette at Halden kommune vil ha likviditetsmessige

utfordringer i minst like mange år som det tar å dekke inn det akkumulerte underskuddet.

Egenkapital

Egenkapitalen viser fondsbeholdninger, over/underskudd (akkumulert), prinsippendringer og hvor mye av eiendelene som er finansiert med egne midler.

Regnskapsmessig merforbruk

	Regnskap 2013	Regnskap 2014	Regnskap 2015	Regnskap 2016
Regnskapsmessig mindreforbruk	0	3 283 997	16 177 624	53 499 128
Regnskapsmessig merforbruk	-289 258 972	-279 858 972	-262 301 976	-249 858 972
Udisponert i inv.regnskap	77 265	77 265	77 265	77 265
Udekket i inv.regnskap	-1 130 941	-6 338 672	-3 840 250	-10 063 712

Tabellen over viser at egenkapitalen belastes med til sammen 206 mill. kr. i netto akkumulert underskudd.

Statlig bestemte endringer av regnskapsprinsipper belaster egenkapitalen med 14 mill. kr.

	Regnskap 2013	Regnskap 2014	Regnskap 2015	Regnskap 2016
Endring i regnskapsprinsipp som påvirker AK Drift	20 223 411	20 223 411	20 223 411	20 223 411
Endring i regnskapsprinsipp som påvirker AK Invest	-34 559 874	-34 559 874	-34 559 874	-34 559 874

Det eneste som isolert sett er med på å begrense den negative egenkapitalen i Halden kommune er fondsbeholdningen.

Sum fondsbeholdning utgjør 215,7 mill. kr. ved utgangen av 2016.

	Regnskap 2013	Regnskap 2014	Regnskap 2015	Regnskap 2016
Disposisjonsfond	4 751 181	351 181	8 292 836	28 200 459
Bundne driftsfond	42 915 391	35 371 151	50 546 742	73 125 559
Ubundne investeringsfond	104 576 537	74 921 796	78 420 108	61 515 892
Bundne investeringsfond	36 954 037	42 002 870	58 492 916	52 895 263

Egenfinansieringen av kommunens eiendeler er positiv med 186 mill. kr. ved utgangen av 2016.

	Regnskap 2013	Regnskap 2014	Regnskap 2015	Regnskap 2016
Kapitalkonto	-187 312 621	-86 989 668	165 305 765	185 686 659

Totalt har Halden kommune en positiv egenkapital på 181 mill. kr. ved utgangen av 2016. Dette er likevel en forbedring fra 2015 på 91,5 mill. kr. Dette er hovedsakelig som følge av en bedring av kapitalkontoen (som viser kommunens egenfinansiering av eiendelene), og økning i kommunens fondsbeholdning.

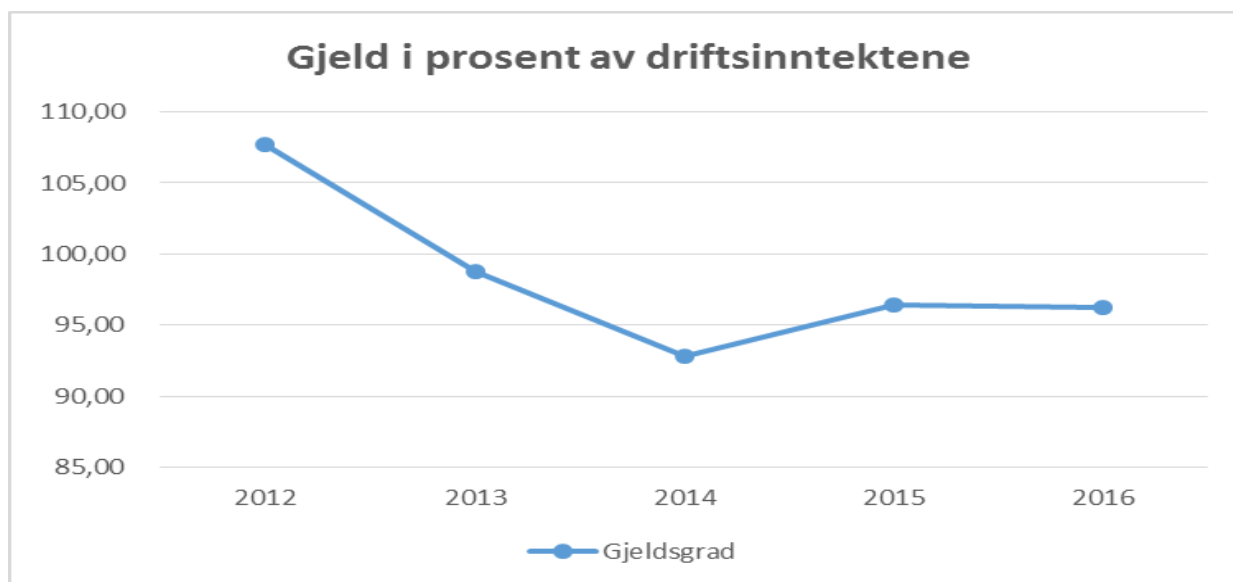
Det skal samtidig opplyses om at regnskapsført egenkapital ikke nødvendigvis gir ett riktig uttrykk for den reelle egenkapitalen i kommunen. Dette fordi det kan ligge skjulte reserver i verdien av så vel aksjer og andeler, som

bygninger og andre eiendommer (tomter blant annet).

Langsiktig gjeld

Langsiktig gjeld består av pensjonsforpliktelser og langsiktige lån tatt opp som finansiering av investeringer og videreformidlingslån(utlån).

Fra 2015 til 2016 har kommunens langsiktige gjeld økt med 185,8 mill. kr. Underliggende har pensjonsforpliktelsen økt med 69 mill. kr., mens langsiktige lån er økt med 116,8 mill. kr.

Som grafen over viser har Halden kommune redusert gjeldsgraden fra 107,7 % i 2012 til 96,2 % i 2016.

Pensjonsforpliktelsene har økt med 69 mill. kr. fra 2015 – 2016.

Pensjonsforpliktelsene må sees i sammenheng med pensjonsmidlene for å gi ett riktig bilde av den fremtidige belastningen denne posten vil gi i kommende års driftsregnskaper. Pensjonsmidlene har fra 2015 – 2016 økt med 79,9 mill. kr., noe som betyr at nettoforpliktelsen (det antatte fremtidige behovet knyttet til pensjoner) er redusert med 10,8 mill. kr. I teorien betyr dette

isolert sett lavere netto pensjonskostnader i fremtiden (dog ikke medregnet amortiseringen av premieavvik).

Det er også verdt å nevne at kommunens valgte modell for beregning av minimumsavdrag gir en lavere belastning i starten av perioden (innført i 2007), mot en høyere belastning mot slutten av perioden. Dermed vil gjeldsbelastningen i de kommende års driftsregnskaper bli høyere selv om lånegjelda ikke øker.

Kortsiktig gjeld

Kortsiktig gjeld viser hva som ligger av betalingsforpliktelser i relativt nær fremtid.

Ved utgangen av 2015 var kortsiktig gjeld 390,3 mill. kr, og ved utgangen av 2016 var den 431,8 mill. kr. Altså en økning på om lag 41,5 mill. kr.

Under posten omløpsmidler i balansen er premieavviket en størrelse, som også figurerer under posten kortsiktig gjeld i balansen. Her er det derimot de negative premieavvikene som kommer til uttrykk. (Under omløpsmidlene er det de positive premieavvik som føres).

Ved negativt premieavvik har pensjonskassene beregnet en lavere premie enn de strengt tatt har hatt behov for. Dette føres da som en utgift umiddelbart (samme år som det har oppstått) og inntektsføres i driftsregnskapene de påfølgende årene.

Posten negativt premieavvik inkl. arbeidsgiveravgift har økt med 36 mill. kr, mens annen kortsiktig gjeld (blant annet leverandørgjeld) har blitt redusert med 4 mill. kr.

Driftsmessig vurdering av balansen

Til sist i dette kapitlet vil vi henlede oppmerksomheten mot de fremtidige konsekvensene dagens balansetall vil gi i de kommende års regnskaper. Det vil være viktig informasjon å ta med seg i de kommende års budsjett og økonomiplaner.

Inndekning av akkumulert underskudd

Det skal i løpet av de neste årene dekkes inn til sammen 249,9 mill. kr. i driftsregnskapet. Halden kommune har inngått en forpliktende avtale med departementet om denne inndekningen. 9,4 mill. kr. er dekket inn i 2014, og 10 mill. kr. er dekket inn i 2015 og 20 mill. kr. er inndekket i 2016.

Amortisering av netto premieavvik

Det skal i løpet av de neste 10 årene (gjennomsnitt) dekkes inn til sammen 284 mill. kr. gjennom amortiseringskostnader knyttet til tidligere års premieavvik.

Nedbetaling av langsiktig lånegjeld

Det skal i løpet av de neste 32 årene (vektet gjennomsnittlig nedbetalingstid) dekkes inn til sammen 2,19 mrd. kr. i form av nedbetaling av langsiktig gjeld. Det skal her også nevnes at ikke dette nødvendigvis må gjøres via driftsregnskapet. Kommunen kan betale ned lånegjeld også fra investeringsregnskapet (finansiert ved salg av anleggsmidler). Tilsvarende skal avdrag knyttet til videreformidlingslån belastes investeringsregnskapet (finansiert av innbetalte avdrag fra låntakerne). Likevel ligger det an til en betydelig økning av årlige avdrag ført i driftsregnskapet.

Halden kommune vil på bakgrunn av dette være i behov for ytterligere omstilling i årene som kommer.

Investering

INVESTERINGSREGNSKAP	REGNSKAP 2014	REGNSKAP 2015	REGNSKAP 2016	BUDSJETT 2016	AVVIK
Inntekter					
Salg av driftsmidler og fast eiendom	26 481	9 818	12 636	5 000	-7 636
Andre salgsinntekter	7 723	970	7 020	-	-7 020
Overføringer med krav til motytelse	-	82	214	-	-214
Kompensasjon for merverdiavgift	2 159	4 837	5 801	4 893	-908
Statlige overføringer	-	-	-	-	-
Andre overføringer	100	-	-	-	-
Renteinntekter og utbytte	116	42	54	-	-54
Sum inntekter	36 580	15 749	25 725	9 893	-15 832
Utgifter					
Lønnsutgifter	104	620	489	1	-488
Sosiale utgifter	15	94	115	-	-115
Kjøp av varer og tj som inngår i tj.produksjon	86 081	129 574	277 596	399 903	122 307
Kjøp av tjenester som erstatter tj.produksjon	-	-	239	-	-239
Overføringer	2 159	5 714	17 102	4 893	-12 209
Renteutgifter og omkostninger	222	348	716	-	-716
Fordeelte utgifter	-	-	-	-	-
Sum utgifter	88 581	136 350	296 257	404 798	108 541
Finanstransaksjoner					
Avdrag på lån	20 529	14 765	45 197	15 000	-30 197
Utlån	97 483	30 001	29 129	40 000	10 871
Kjøp av aksjer og andeler	1 688	773	13 215	866	-12 350
Dekning av tidligere års udekket	1 131	6 339	3 840	-	-3 840
Avsatt til ubundne investeringsfond	34 200	9 399	5 622	5 000	-622
Avsatt til bundne investeringsfond	12 574	16 490	23 439	-	-23 439
Sum finansieringstransaksjoner	167 604	77 767	120 442	60 866	-59 577
Finansieringsbehov	219 605	198 368	390 974	455 770	64 796
Dekket slik:					
Bruk av lån	121 541	158 459	287 066	423 862	136 796
Salg av aksjer og andeler	-	-	-	-	-
Mottatte avdrag på utlån	18 882	27 651	40 581	15 000	-25 581
Overført fra driftsregnskapet	843	2 518	1 700	-	-1 700
Bruk av tidligere års udisponert	-	-	-	-	-
Bruk av disposisjonsfond	-	-	-	-	-
Bruk av bundne driftsfond	621	-	29 036	-	-29 036
Bruk av ubundne investeringsfond	63 855	5 900	22 526	16 908	-5 619
Bruk av bundne investeringsfond	7 525	-	-	-	-
Sum finansiering	213 267	194 528	380 910	455 770	74 859
Udekket/udisponert	-6 339	-3 840	-10 064	-	10 064

Tabellen over viser regnskap og budsjett for kommunens investeringer. Kommunen hadde i 2016 en samlet investeringskostnad på 296,3 mill. kr. Dette er 108,5 mill. kr. lavere enn budsjettet og 136,3 mill. kr.

høyere enn samlede investeringskostnader i 2015. Hovedårsak til at forbruket er lavere enn budsjettet skyldes forsinkelser i gjennomføring, hovedsakelig på grunn av manglende kapasitet. Årets

investeringsregnskap har et samlet investeringsbehov på 390,9 mill. kr. Dette er dekket slik:

- Bruk av lån 287 mill. kr.

- Hvorav opptak av lån til investeringsprosjekt innen VAR området er på ca. 82 mill. kr.
- Mottatte avdrag på utlån 40,6 mill. kr.
- Overført fra driftsregnskapet 1,7 mill. kr.
- Bruk av fond 51,6 mill. kr.

Store investeringsprosjekter

Tabellen under gir en oversikt over større investeringsprosjekt.

(TUSEN KR)	TOTALT	TOTALT	FORBRUK	BEVILGET	REST	KOMMENTAR
	BUDSJETTERT	MEDGÅTT				
	T.O.M. 2017	T.O.M. 2016	2016	2016		
Utvidelse avløpsrenseanlegg Remmen	102 900	156 260	117 938	-117 938	-235 876	Bygging av nytt avløpsrenseanlegg. Bygg utvides og ny vei blir oppført rundt anlegget. Nye, tekniske installasjoner vil gi anlegget mulighet for flere rensetrinn.
Tilbakekjøp av bygg fra HKP	94 000	68 400	53 278	94 000	40 722	Planlagt tilbakekjøp av totalt 7 bygninger fra Halden Kommunale Pensjonskasse over flere år. 3 bygg er tilbakekjøpt i løpet av 2016.
Glenne	9 976	9 338	8 646	9 000	354	Prosjektet innebærer separering av avløpsledninger. 1. etappe ferdigstilt i 2016. *
Holvannet - Ny råvannskilde	28 495	15 268	8 496	6 500	-1 996	Reservevannsledning fra Holvannet til Lille Erte for å sikre vanttillførselen til Lille Erte ved at man sammen med Femsjøen kan benytte Holvannet som råvannskilde
Trykkavløp	10 000	7 526	7 526	6 000	-1 526	Kommunen kjøper seg rettighet til å bruke privat avløpsnett og blir andelseier via utbetaling av tilskudd til abonnenter som ved pålegg får store utgifter til separering av sine private stikkledninger. *
UV anlegg Lille Erte	8 500	6 055	5 824	8 500	2 676	Innkjøp av utstyr til vannrenseanlegget i Lille Erte. Dette for å innføre en ny sikkerhetsbarriere ved å bestråle vannet før det sendes ut i rømmet.
Sum omtalte prosjekt	253 871	262 847	201 708	6 062	-195 646	

*Separering av avløpsnettet vil si at det legges en ledning for spillvann (avløp fra wc, sluk, dusj osv.) Dette vannet føres til det kommunale renseanlegget for rensing. Samtidig legges det en overvannsledning som tar vann fra tak, gårdsplasser, veier osv., og fører dette vannet til en resipient, for eksempel havnebassenget, en bekk el. Etter at anlegget er ferdigstilt sendes det ut til huseierne som da må legge om sine private stikkledninger på samme måte. Gamle, kommunale vannledninger blir samtidig skiftet ut.

Alle de omtalte prosjektene tilhører VAR-områdene, bortsett fra prosjekt tilbakekjøp av bygg fra HKP. 7 bygg er, over flere år, planlagt kjøpt fra Halden Kommunale Pensjonskasse, 3 kjøp er gjennomført i 2016.

Finans

Finansanalyse og renter på innlån

Kommunens langsiktige lånegjeld (eksklusive pensjonsforpliktelser og lån til videreformidling) ved utgangen av 2016 var på 1,932 mill. kr. mot 1 791 mill. kr ved utgangen av 2015.

Gjennomsnittlig sikringsgrad er 46,1 % og porteføljen har en gjennomsnittrente på

2,55 % og en gjennomsnittlig rentebindingstid på 4,0 år.

Sum renteutgifter og låneomkostninger viser 57,7 mill. kr i driftsregnskapet for 2016, dette er 23,6 mill. kr lavere enn budsjettet for 2016 og 10,1 mill. kr lavere enn regnskapet for 2015.

Nøkkeltall	31.12.2014	31.12.2015	31.12.2016	Finansreglement
Lånevolum (mill.kr)	1 695	1 791	1 932	
gj.snitt rente	3,48 %	3,10 %	2,55 %	
Gj.snitt rentebindingstid	3,58 år	3,10 år	4,0 år	2-5 år
Andel fastrente	59 %	46,5 %	46,1 %	< 25 % > 75 %

Halden kommune kan i henhold til finansreglementet binde maksimalt 75 % av innlånsvolumet til fast rente. Tilsvarende kan maksimalt 75 % være til flytende rente.

Pr. 31.12.2016 er 46,1 % av låneporteføljen sikret til fast rente, dette er godt innenfor vedtatte finansreglement.

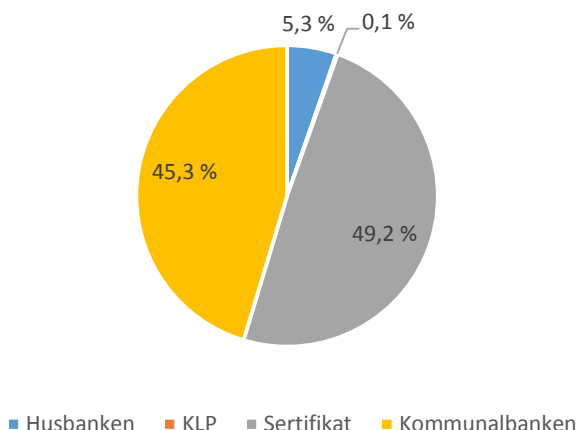
Gjennomsnittlig rentebindingstid skal være mellom 2 og 5 år, med 4,0 år i rentebindingstid er dette også innenfor reglementet.

Maksimal rentebindingstid er i Den lengste rentebindingen som foreligger pr. utgangen av 2016 utløper i 2028.

Forfallene på rentebindingene har en relativt god spredning, noe som bidrar til å redusere renterisikoen. I løpet av 2016 er det tatt opp sertifikatlån på kr 440 mill. kr., hvorav 51 mill. kr. er fornyelse av sertifikatlån, 191 mill. kr. erstatter kommunale låneforhold med fast og flytende rente, samt at 198 mill. kr. er nytt låneopptak til å finansiere investeringer gjennomført i 2016. I tillegg er det tatt opp lån til videreformidling på 22,1 mill. kr.

Lånegjeld fordelt på ulike utstedere

Diagrammet over viser hvor mye gjeld kommunen har til ulike utstedere, lån til videreformidling er via Husbankens ordning og er ikke inkludert over. Majoriteten av kommunens gjeldsportefølje består av lån i Kommunalbanken (45,3 %) og sertifikater (49,2 %). En god spredning av finansiering på flere motparter/ investorer er med på å redusere refinansieringsrisikoen og kredittpåslaget.

Avdrag

I henhold til vedtatt budsjett skal regnskapsmessig belastning av avdrag baseres på bestemmelsene om minimumsnivå på avdrag i forhold til eiendeler og restgjeld, såkalt minimumsavdrag. Beregning av minimumsavdraget viser at avdraget utgjorde 57 mill. kr. for 2016 mot et budsjett på 56 mill. kr. Avdraget i 2015 utgjorde 53,7 mill. kr. og er dermed redusert med 0,8 mill. kr. fra 2015 til 2016.

Utbytte og renteinntekter

Det ble i 2016 utbetalt 0,6 mill. kr. i kundeutbytte fra Gjensidige til Halden kommune

Renteinntektene utgjorde i 2016 6 mill. kr. mot 4,2 mill. kr i budsjett. Av inntektene på 6 mill. kr. utgjorde renter av

bankinnskudd 0,9 mill. kr., renter på utlån 4,0 mill. kr. og øvrige renteinntekter 1,2 mill. kr. Renteinntektene i 2015 utgjorde totalt 7,3 mill. kr.

Risikoeksponering

Kommunens finansforvaltning er regulert av kommuneloven og finansforskriften. I henhold til forskriften skal kommunestyret minst en gang hver kommunestyreperiode vedta et eget reglement for finansforvaltningen. Halden kommunes finansreglement ble vedtatt i september 2016. Sentralt i finansforvaltningen er vurderingen av risiko. Halden kommune skal i henhold til gjeldende finansreglement legge vekt på en lav finansiell risiko for å sikre en stor grad av forutsigbarhet. Halden kommune har i 2016 hatt en relativt liten risikoeksponering. Som beskrevet innledningsvis i kapittelet er 46,1 % av langsiktig lånegjeld (eks. pensjonsforpliktelser og startlån) sikret til en fast rentesats. Dette skaper forutsigbarhet og reduserer risikoeksponeringen i forhold til rentekostnadene. Det er likevel viktig å være oppmerksom på at selv med en relativt stor andel bundet til fast rente, vil en liten svingning i flytende rente oppleves å utgjøre betydelige beløp ettersom Halden kommune har en svært svak økonomi.

Halden kommune har eierinteresser i til sammen 20 ulike selskaper. Selskapsformen er blant annet pensjon- og livselskap, aksjeselskap og borettslag. Eierinteressene er til sammen bokført med en verdi i 2016 på 75,9 mill. kr., hvorav de seks største utgjør 75 mill. kr. Enhver eierinteresse kan samtidig utgjøre en risiko. De seks største selskapene har en solid egenkapital som gjør at risikoen ved eierandelene samlet sett ikke utgjør noen vesentlig risiko.

Halden kommune har gjeldende garantiforpliktelser ved utgangen av 2015 på 22,9 mill. kr. som teoretisk sett kan utgjøre en risiko. Halden kommune er p.t ikke kjent med at det er forhold som tilsier at det vil bli utløst noen krav i den nærmeste tiden i forhold til garantiforpliktelsene.

Likviditet

Halden kommune har i løpet av 2016 benyttet trekkrettighet daglig, og har hatt

en avtale med kommunens bankforbindelse om å kunne benytte inntil 450 mill. kr i trekkrettighet, hvorav 100 mill. kr er en tilleggsrettighet som fornyes årlig. Likviditeten har gradvis blitt svekket som følge av blant annet merforbruk og økende premieavvik. Premieavviket er knyttet til pensjonsutbetalinger som ikke er resultatført. Utover dette har beholdningen av ubrukte lånemidler blitt redusert med 67 mill. kr. i 2016. Av dette utgjør om lag 10,9 mill. kr. reduksjon i ubrukte lånemidler knyttet til husbanken, mens resterende reduksjon relaterer seg til planlagte investeringer, hvor blant annet ubrukte lånemidler tilknyttet tilbakekjøp av bygg fra pensjonskassen i 2015, ble brukt da kjøp ble gjennomført i 2016.

Halden kommune har i løpet av 2016 benyttet trekkrettighet daglig, og har hatt en avtale med kommunens bankforbindelse om å kunne benytte inntil 350 mill. kr i trekkrettighet.

Sentraladministrasjon og fellesfunksjoner

Oppgaver og ansvar

Rådmannen er kommunens øverste administrative leder og har det overordnede ansvaret for å fremme forslag til overordnet strategi og planverk til politisk behandling, gjennomføre politiske vedtak, utvikle og gjennomføre handlingsplaner, tilrettelegge for lokal samfunnsutvikling, samt utøve det overordnede lederskapet av kommunens virksomhet med arbeidsgiveransvar for alle kommunens ansatte.

Området inneholder i tillegg ulike stabs- og fellesfunksjoner som betjener alle kommunalavdelinger og enheter i kommunen:

- Personal og organisasjon
- Økonomi og plan
- Kommunikasjon og service
- Juridisk

De ulike fagområdene som i dag rapporterer til rådmannen har som hovedoppgave å bistå politisk myndighet og legge til rette for

kommunalavdelingenes virksomhet, yte juridisk bistand samt ivareta kontakten med øvrige myndigheter vedrørende forhold som berører kommunen som helhet.

Stabsfunksjonene personal og organisasjon og økonomi og plan har som hovedoppgave å gi kommunalavdelingene og enhetene bistand, råd, veiledning og oppfølging slik at disse selv kan øke sin tjenesteproduksjon. Stabsfunksjonene skal gjennom gode systemer sørge for å ivareta rettssikkerhet, likebehandling og effektivitet i forvaltningen.

Stabsfunksjonene har også flere løpende driftsoppgaver som for eksempel føring av regnskap, skatteoppkreverfunksjon, innfordring, matproduksjon, lønnsutbetalinger, oppfølging av lærlingeordningen, IT-drift, post/ arkiv, innkjøp, med mer.

Netto driftsramme

Sentraladministrasjon	Regnskap 2014	Regnskap 2015	Regnskap 2016	Budsjett 2016	Avvik
Bruttolønn	68 783	70 705	75 768	77 361	-1 593
Refusjon syke- /fødselspenger	-2 562	-2 383	-2 798	-1 314	-1 484
Driftsutgifter	57 539	59 841	62 450	58 130	4 320
Driftsinntekter	-45 145	-38 360	-46 611	-38 262	-8 349
Sentraladministrasjon	78 615	89 803	88 809	95 915	-7 105

Tall i tusen kr.

Brutto lønn for sentraladministrasjonen ble 1,5 mill. kr. lavere enn budsjettet i 2016. Det var noe høyere sykefravær enn budsjettet, noe som medførte at

refusjonene ble 1,5 mill. kr. høyere enn budsjettet. Refusjonsinntektene og brutto lønn må ses i sammenheng og totalt sett er det et mindreforbruk på nettolønn med 3

mill. kr. Andre utgifter ble i 2016 4,3 mill. kr. høyere enn budsjettet. Dette skyldes blant annet av at merverdikompensasjon var høyere enn budsjettet, med tilsvarende avvik under inntekter. Driftsinntektene viser et positivt avvik på 8,3 mill. Dette

skyldes blant annet av høyere inntekter i forhold til budsjett på merverdikompensasjon, samt høyere inntekter på fordelte utgifter kommunal teknikk.

Fellesfunsjoner	Regnskap 2014	Regnskap 2015	Regnskap 2016	Budsjett 2016	Avvik
Bruttolønn	6 522	9 266	10 702	16 830	-6 129
Refusjon syke- /fødselspenger	-	-	-	-1 500	1 500
Driftsutgifter	73 550	89 505	94 787	68 660	26 127
Driftsinntekter	-57 419	-60 556	-101 602	-80 410	-21 192
Fellesfunksjoner	22 653	38 214	3 887	3 580	306

Tall i tusen kr

Området for fellesfunksjoner inneholder blant annet AFP- ordninger, forsikringer, formannskapetets konto, tap på fordringer og enkelte andre avtaler som er overgripende for hele kommunen. Sentrale avsetninger

fra 2016 er også ført på dette området. Forpliktendeplan/underskuddsdekning blir også postert på fellesområdene noe som også forklarer nivået på inntekts- og utgiftssiden.

Mål- og resultatstyring

Sentraladministrasjon	2014	2015	2016	Mål	Merknad
Sykefravær	9,20 %	6,20 %	6,60 %	5 %	
Økonomi	-10,10 %	-0,30 %	-7,4 %	0 %	Avvik i forhold til budsjett

Område	Indikator	Resultat 2016	Mål 2016
Politisk sekretariat	Andel saker sendt til politiske utvalg senest 8 dager før møtedato	65 %	95 %
Sentralbord	Andel besvarte anrop av totalt innkomne	95 %	95 %
Personal	Andel oppfølgingsmøter med ansatte som har vært ute av arbeid i 2år gjennomført ihht. Kommunens sykefraværsoppfølgingsrutiner	71 %	100 %

Resultatet for andel saker sendt til politiske utvalg senest 8 dager før møtedato har resultat på ca. 65 %. Det vil si at det fortsatt bare er ca. 65 % av sakene som sendes innen avtalt tidsfrist. Indikatoren for andel besvarte anrop viser at målet på 95% er nådd. Dette er et svært godt resultat

og vitner til god service for kommunens innbyggere. Andel oppfølgingsamtaler med ansatte som har vært ute av arbeid i 2 år er på 71%, mens målet er 100%.

Mål og måloppnåelse

I 2016 ble Risk Manager tatt i bruk. Her er alle dokumenter samlet og man kan melde avvik elektronisk og man kan gjennomføre risikovurderinger. Det er også lenker til overordnet lovverk, til forskrifter og til ulike veiledere. Over 100 personer er redaktører som kan utarbeide og revidere rutiner, og alle har gjennomført opplæring. Mye er på plass, og det videre arbeidet med å implementere systemet pågår inn i 2017.

Det har i 2016 blitt jobbet aktivt med nærvær for å få ned sykefraværet. Rådmannen holder fast ved målsetningen om et sykefravær på 5 % fravær og 95 % nærvær i stab. For 2016 ble 7,8 %, med et nærvær på 92,2 % for sentraladministrasjonen.

Arbeidet fortsetter for fullt i 2017.

Sentrumsplanen

I perioden 2014 til 2016 har det vært et omfattende arbeid med utviklingen av Sentrumsplan. Sentrumsplanen skal gi klare føringer på arealdisponering innenfor sentrumssonen, og bidra til en større forutsigbarhet for utbyggere. I arbeidet har det vært fokusert på den fortettingsstrategi som vedtatt arealplan legger opp til. Mye av veksten skal kanaliseres til sentrum, om lag 1000 boliger skal kunne opparbeides i sentrum. Dette utfordrer utnyttelsesgrader og høyder på bygg/kvartaler. Jernbaneverket har i sin høringsuttalelse og dialog med kommunen båndlagt store deler av sentrum. De vil ikke frigi disse områdene før de har fått oversikt over jernbanens linjeinnføring til Halden sentrum. Sentrumsplanen med disse føringer ble lagt frem for politisk behandling i oktober 2016 og vedtatt sendt ut på 2. gangs høring. Ny behandling er forventet første halvår 2017.

Juridisk

Kst. kommuneadvokat/internadvokat gjennomførte 21 prosessoppdrag for barneverntjenesten i 2016.

Eksterne advokater (som kommunen har rammeavtale med) gjennomførte 27 prosessoppdrag for barneverntjenesten og 2 prosessoppdrag for rustjenesten.

Totalt innebærer dette at det i 2016 ble gjennomført 48 prosessoppdrag (saker for fylkesnemnda, tingretten, eller lagmannsretten) for barnevernstjenesten og 2 prosessoppdrag for rustjenesten.

Oppdragene er en kombinasjon av hovedforhandlinger (muntlige forhandlingsmøter) og saker som har vært gjenstand for forenklet behandling (skriftlig). Noen få saker ble hevet før planlagt behandling.

Juridiske grunnlag for sakene er blant annet omsorgsovertakelse, jf. barnevernlovens (bvl.) § 4-12, akutt saker jf. bvl. § 4-6, atferdsplasseringer, jf. bvl. § 4-24, og helse – og omsorgstjenestelovens § 10-2.

Kontrollteam

For 2016 har kontrollteam gjennomført aktiviteter som har tilført organisasjonen forbedringer og sikret god etterlevelse av internkontroll i organisasjonen.

Formålet med kontrollteamet er å øke bevisstheten i organisasjonen på gjennomføring av vedtak, og gjennom det; få kontroll på budsjett og annen fastsatt praksis for Halden kommune.

Kontrollteamet har blant annet gjennomført følgende aktiviteter:

Barneskolen

- Berg
- Folkvagn

- Gimle
- Hjortsberg
- Idd
- Låby
- Os
- Prestebakke
- Tistedal

Plan og miljø

- Byggesak
- Geodata
- Miljø og landbruk
- Plan

IT

IT har sammen med Aremark kommune gjennom 2016 vært på anbud på kjøp av IT-driftstjenester. Det ble gjennomført en konkurranse med forhandling etter forutgående kunngjøring. Det ble gjennomført en prekvalifisering. Kvalifikasjonsgrunnlaget ble publisert sammen med kunngjøringen. Halden kommune mottok fem kvalifikasjonssøknader. Fem leverandører kvalifiserte seg til deltagelse i konkurransen. Konkurranses grunnlag inkludert utkast til avtale ble sendt til de prekvalifiserte tilbyderne. Fire av leverandørene leverte tilbud. Forhandlingene og evalueringen er gjennomført av en prosjektgruppe som har fungert som Kundens kjerneteam gjennom hele anskaffelsen.

Ny kontakt ble skrevet med 99x den 4. juli 2016.

Etablering over til ny driftsleverandør startet i august og har pågått gjennom hele 2016.

Det er undertegnet ny avtale med Microsoft hvor vi våren 2016 gikk over til Office 365. Det betyr at alle ansatte får sin epostadresse gjennom Office 365.

Følgende større oppgaver/implementeringer ble gjennomført i 2016:

- Implementering av ephorte 5 og SvarUt
- Ny telefonløsning
- Kommuneapp kartløsning
- Winmed 3 Legevakt

Det har gjennom 2016 vært fokus på Innovasjon hvor IT også har medvirket. Det største innovasjonsprosjektet er VKA sammen med helse.

Arkiv

Gjennom 2016 har fokuset vært innføringen av ephorte 5. Det er arkivet som har gjennomført all opplæring både i ephorte Outlook og SvarUt.

I gjennom hele 2016 har det pågått rydding i det fysiske arkivet. Dette er en krevende oppgave som tar mye tid. Vi har bistand fra IKA Østfold til dette. I tillegg jobbes det med å rydde i det historiske arkivet. I det historiske arkivet er det oppdaget muggsopp. Det er tatt prøver og vi vil få svar på omfanget av dette i 2017.

NAV

NAV har som hovedmål å få flere personer i arbeid og aktivitet, skape et velfungerende arbeidsmarked, gi korrekte tjenester og stønader til rett tid, gi god service tilpasset brukernes forutsetninger og behov, og være en helhetlig og effektiv arbeids- og velferdsforvaltning. Fokus områder for 2016 og videre i 2017 er også bedre brukermøter, et myndig NAV-kontor med mer lokale beslutninger. Ikke minst økt kompetanse til de ansatte i NAV.

Organisering

NAV-Halden ledes av et partnerskap som består av rådmann i Halden kommune, NAV direktør og leder for NAV kontoret lokalt. Iht. partnerskapsavtalen avholdes to partnerskapsmøter årlig. Det skal være et likeverdig partnerskap som ivaretar både kommunale og statlige oppgaver i et helhetlig NAV-Halden.

Enheten er inndelt i tre avdelinger med en avdelingsleder for hver avdeling.

- Marked og informasjonsavdelingen med ungdomsteam og markedsteam.
- Oppfølgingsavdelingen med tre team.
- Fellestjenester.

I tillegg har NAV-leder en stab med to ansatte som ivaretar overordnede oppgaver og rapporteringer. Prosjekt «Raskere bosetting» og fengselsstilling er direkte organisert i linje under NAV-leder.

NAV gir ytelser etter Folketrygdloven som er statlige oppgaver, og tjenester etter Sosiale tjenester i NAV som er kommunale oppgaver. Det innebærer følgende tjenester:

Kontinuerlig forbedring og Kanalstrategi

Høsten 2016 startet enheten opp med en KF (kontinuerlig forbedringsprosess) som skal analysere alle tjeneste områdene i NAV, behovet for flere avdelinger med en tydeligere inndeling av arbeidsoppgaver. Arbeidet med å innføre kanalstrategien ble innført og målet er en reduksjon på 50% av antall henvendelser i mottak samt adhoc møter. Dette frigjør tid til oppfølging, bedre og planlagte brukermøter.

Kjerneoppgaver

NAV's oppgaver er mangfoldige og berører de fleste innbyggere i Halden kommune. Det er et stort samfunnsoppdrag som er tillagt NAV. Det ytes tjenester innenfor følgende hovedområder:

- Arbeid, tiltak, aktivitet
- Sykefraværsoppfølging
- Økonomisk sosialhjelp
- Økonomisk rådgivning
- Frivillig forvaltning av brukernes økonomi
- Arbeidsavklaring og kvalifisering
- Bosetting og introduksjonsordning av nyankomne flyktninger, samt familiejenforeninger.
- Boligoppfølger i NAV, samarbeid BOSO, «en dør inn».
- Kvalifiseringsprogrammet
- Introduksjonsprogram for nyankomne flyktninger.

- Tiltak/prosjekter som erstatning for økonomisk sosialhjelp, samt aktivitetsplikt for sosialhjelp.
- Fattigdomsprosjekter som «Raskere Bosetting» av flyktninger, ungdomsprosjekt «Mestring gjennom jobben», Helhetlig oppfølging av lavinntektsfamilier.
- Sosialfaglig rådgivningstjeneste i samarbeid med NAV og videregående skole.

NAV Halden skal bidra til at brukere raskest mulig kommer i arbeid/aktivitet, og motvirke at brukere har lengere stønadsløp enn nødvendig. Med god kunnskap om regelverk og virkemidler skal brukeren veiledes mot arbeid/aktivitet og sikres korrekte vedtak og utbetalinger til rett tid. NAV skal alltid, uansett tjenesteområde,

fremstå som helhetlig og samordnet ved kontakt og tjenesteyting overfor brukere, arbeidsgivere og virksomheter.

Sosialfagligrådgiver videregående skole

Denne tjenesten er et samarbeid med NAV-Halden og videregående skole. Tjenesten skal bidra til at flere fullfører videregående skole. Ungdommer oppsøker tjenesten for å få hjelp til utfordringer med økonomi, rus og andre utfordringer som flere av ungdommene står overfor. Rådgiver er organisert i ungdomsteamet ved NAV-Halden og er til daglig å treffe i v.g skole.

Henvendelser		Type henvendelser	
Fra forrige år	43	Økonomi	59
Nye av året	76	Bo og hjemmesituasjon	49
		Rus/avhengighet	11
TOTAL	119		119

Tabellen viser antall elever som har henvendt seg til sosialfagligrådgiver og årsak til henvendelsen

Arbeid først

Arbeid Først har hatt som hovedmål å bidra til at ungdom som mottar sosialhjelp har en oppmøte og aktivitetsplikt. Dette er det viktigste kommunale tiltaket for å få aktivitet for sosialhjelp. Fra januar 2017 ble det lovfestet, men NAV-Halden har hatt dette opplegget siden 2014.

For 2016 har nærmere 100 deltagere vært innom tiltaket som er et samarbeid mellom NAV-Halden og Halden Arbeid og Vekst. 70% har enten kommet i arbeid eller andre aktive løsninger. Dersom brukerne ikke møter uten gyldig grunn, reduseres eller stanses sosialhjelpen. Nye søkere av sosialhjelp som tilhører ungdomsgruppen henvises umiddelbart til dette tiltaket.

I løpet av 2016 er det utført oppdrag for Halden kommune og internt i Halden Arbeid og Vekst. Flytteoppdrag for NAV, forskjønnelse og istandsetting av arealer ved byens kommunale badeplasser (Svalerødkilen, Vanninga og Kruseter). Endring og oppussing av lokaler, opprigg og nedrigg ved arrangementer, forskjønnelse og vedlikehold av parkarealer, beskjæring og opprydding av kommunale områder o.a.

Deltagerne har gjennomgått følgende kurs: Jobbrefleksjon, Wie/Karriereveiledning, CV-kurs, jobbsøknad og forberedelse til intervju. I tillegg har tiltaket vært på jobbmesser.

Rett Ytelse

NAV- Halden har redusert antall langtidsmottagere av økonomisk sosialhjelp. Metodikken «Rett Ytelse» skal vurdere om de kan ha rett på annen type ytelse. Dette er personer som har mottatt økonomisk sosialhjelp ofte opptil 20 år. For 2016 er 20 personer innvilget statlige ytelser og 26 venter på en avgjørelse i sine saker om en statlig ytelse.

Mestring gjennom jobben

Også for 2016 ble det innvilget «Barnefattigdomsmidler» til et prosjekt som skal øke yrkesrettet aktivitet hos en gruppe unge, arbeidsledige sosialhjelpsmottakere mellom 16 og 24 år. Det har vært jobbet med å øke kompetansen i organisasjonen i forhold til hvilke metoder og tiltak som er hensiktsmessige overfor målgruppa. Styrke markedsarbeidet og utvide kontaktene innenfor det ordinære arbeidslivet. Ungdommene som har deltatt har opplevd mestring gjennom ordinært arbeid og yrkesrettet tiltak. I løpet av 2016 er 16 avsluttet, de fleste til arbeid og utdanning. 20 personer er i prosjektet ved utgangen av 2016.

Bosetting av flyktninger

NAV- Halden har bosetting og introduksjonsprogram som en del av sitt tjenestetilbud. NAV Halden har bosatt 55 personer etter avtale med IMDI i 2016. I tillegg til 38 personer på familiegjenforening.

Raskere Bosetting

«Raskere bosetting» har kartlagt og utarbeidet individuelle program for hver enkelt bosatte flyktning. Programmene skal være heldags- og helårige. NAV Halden samarbeider med Halden kommunale kompetansesenter om innvandrere som har plikt og rettigheter etter Lov om introduksjonsordning og norskopplæring for nyankomne innvandrere (introduksjonsloven for den enkelte i

introduksjonsprogrammet med mulighet for deltagelse i yrkes- og samfunnslivet som skal styrke den enkelte til å bli økonomiske selvhjulpne.

Prosjektet skal bidra til:

- Erfaring og kunnskap om hensiktsmessig organisering av flyktningarbeidet
- Økt gjennomføringsevne av introduksjonsprogrammet
- Hensiktsmessige metoder i forhold til anskaffelse av boliger
- Styrke markedsarbeidet opp mot denne gruppen
- Bidra til arbeid og utdanningsmuligheter
- Økt kompetanse for å inkludere mennesker i Halden samfunnet

Ved utgangen av 2016 kan vi registrere at de som bosettes får introduksjonslønn i i løpet av 2 mnd. Det er også etablert et opplegg som innebærer tre dagers skole og to dagers praksis.

Statlige sosialhjelpssatser

I budsjett 2016 var det ikke rom for økning av sosialhjelpssatsene til statens satser. Sammenlignet med statens satser ligger de kommunale satsene under med ca 500 kr. Det er fokus på å bidra til at den enkelte kommer i aktivitet eller på riktig ytelse.

Gjelds og økonomirådgivning

Det har vært jevn pågang gjennom hele 2016 for å ha samtale med økonomiske rådgivere. Det er 1,2 stilling som tok imot 145 nye brukere i 2016, hvorav 15 personer med økonomisk sosialhjelp som eneste inntektskilde.

For de som fikk tilbud om økonomisk rådgivning ble det fattet vedtak iht. Lov om sosiale tjenester i NAV. Det har i 2016 vært cirka 3-5 uker ventetid og noe lengre i ferieperioder. Hastesaker blir prioritert raskt inn.

Boligoppfølger gjennom BOSO (boligosialt utviklingsprogram)

Dette har vært en stor suksess også i 2016. Boligoppfølger har fulgt opp bostedsløse og andre personer som har utfordringer med å mestre bosituasjon og å beholde egen bolig. Prosjektet ble avsluttet 31.12.2016, men arbeidsmetodikken vil fortsette. Ved NAV Halden har en person jobbet i dette prosjektet og forhindret mange kriser for enkeltpersoner. Det har blitt fremskaffet boliger til personer som selv ikke klarer dette på egenhånd spesielt i det private markedet. Boligoppfølger har også bistått i arbeidet med å bosette flyktninger. I 2016 ble også tjenesten utvidet til en ekstra boligoppfølger som skal følge opp flyktninger i dere nye boliger.

Kirkens bymisjon

Et samarbeid som for 2016 har resulter i at flere har fått arbeidstrening og ikke minst har de bidratt til at det igjen er aktivitet på den flotte jernbanestasjonen i Halden. Det

Netto driftsramme

NAV	Regnskap 2014	Regnskap 2015	Regnskap 2016	Budsjett 2016	Avvik
Bruttolønn	22 536	23 366	32 323	30 533	1 790
Refusjon syke- /fødselspenger	-832	-973	-1 164	-700	-464
Driftsutgifter	54 445	54 403	57 464	61 583	-4 119
Driftsinntekter	-16 012	-25 052	-31 328	-34 120	2 792
NAV	60 137	51 744	57 295	57 296	-1

Tall i tusen kr.

Av årsresultatet for 2016, ble 12 mill. kr. avsatt til videre arbeid med bosetting av flyktninger med tilhørende oppgaver i 2017.

Mål- og resultatstyring

	2014	2015	2016	Mål	Merknad
Sykefravær	8,2	10,7	6,2	6 %	

er inngått samarbeid om «Skattkammeret», her er det utlån av sportsutstyr til barn og unge. Dette kan sies å være en suksess da det er utlånt utstyr til enkeltpersoner ved skoleturer og arrangementer. Skattkista har overtatt utstyr som Halden kommune hadde i sitt Sportsbibliotek. I tillegg er det supplert opp nytt utstyr med diverse tilskuddsmidler.

Kvalifiseringsprogrammet

Kvalifiseringsprogrammet er et viktig verktøy for å få langtidsmottakere av sosialhjelp ut i det ordinære arbeidslivet. En viktig forutsetning for å nå målet om ordinært arbeid for denne gruppen er tett oppfølging over tid.

Vi har dessverre ikke hatt mulighet til å følge de opp så tett som vi ønsker og som også er nødvendig for å oppnå gode resultater. Antall deltakere i Kvalifiseringsprogram pr. 31. desember 2016 var 23 personer. 14 personer har avsluttet programmet i 2016 og 8 av dem har gått til arbeid eller utdanning.

Økonomi	-12,10 %	-5,9 %	0 %	Avvik i forhold til budsjett
---------	----------	--------	-----	------------------------------

Gjennomsnittlig sykefravær ved NAV Halden i 2016

Kommunalt **6,2**

Område	Indikator	Resultat	
		2016	Mål 2016
Arbeidssøkere med nedsatt arbeidsevne	Andel personer med nedsatt arbeidsevne med oppfølging siste 3 mnd.	77 %	70 %
Økt aktivitet	Andel graderte sykmeldinger	46 %	45 %
Ytelser	Andel personer med nedsatt arbeidsevne med overgang til arbeid	40 %	45 %
Sosialhjelp	Samlet antall mottakere av økonomisk sosialhjelp pr mnd.	464	480
	Antall langtidsmottakere med økonomisk sosialhjelp som hovedinntektskilde, og som har forsørgerplikt for barn under 18 år	83	70
	Antall mottakere av økonomisk sosialhjelp under 25 år pr mnd.	84	80
	Antall under 25 år som er langtidsmottakere med økonomisk sosialhjelp som hovedinntekt	84	60
	KVP deltagere	29	30
	Andel flyktninger i arbeid eller aktivitet etter endt introduksjonsprogram 2-3 år	50 %	60 %

KOSTRA

Nøkkeltall

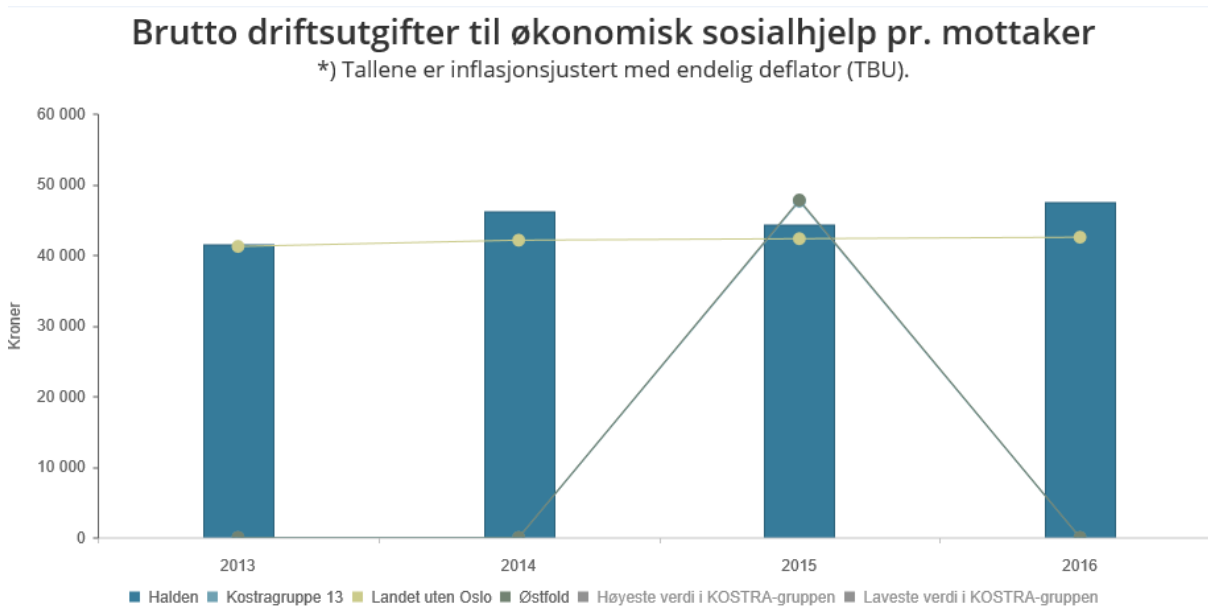
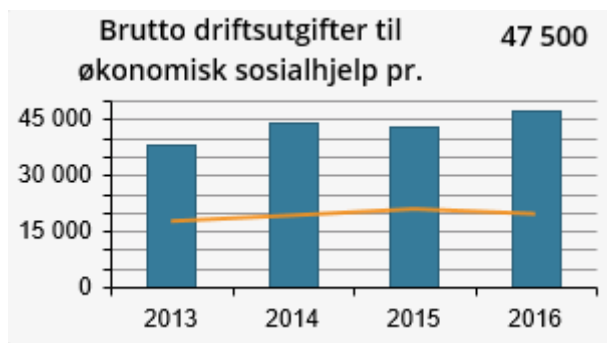
Forklaring	2013	2014	2015	2016	Moss	Sarpsborg	Fredrikstad
Sosialhjelpsmottakere	1 137	1 173	1 183	1 137	1 129	1 482	2 102
Sosialhjelpsmottakere i alderen 18-66 år	1 114	1 149	1 166	1 121	1 115	1 457	2 062
Sosialhjelpsmottakere i alderen 20-66 år	1 079	1 113	1 112	1 073	1 078	1 412	2 005
Sosialhjelpsmottakere i alderen 18-24 år	239	241	262	247	263	281	420
Sosialhjelpsmottakere i alderen 25-66 år	875	908	904	874	852	1 176	1 642
Sosialhjelpsmottakere med forsørgerplikt for barn under 18 år	302	326	297	312	247	449	581
Samlet stønadssum (bidrag + lån)	44 034 717	53 759 574	51 144 386	53 465 465	56 849 158	88 628 302	108 886 262
Samlet antall stønadsmåneder	5 673	5 731	5 562	5 732	5 391	8 058	10 943
Gjennomsnittlig utbetaling pr. stønadsmåned	7 762	9 380	9 195	9 328	10 545	10 999	9 950

Fotnote (r):

statistikkvariabel

Samlet stønadssum (bidrag + lån)

Fra 2005 er Introduksjonsordningen (funksjon 275) skilt ut på eget faktaark.

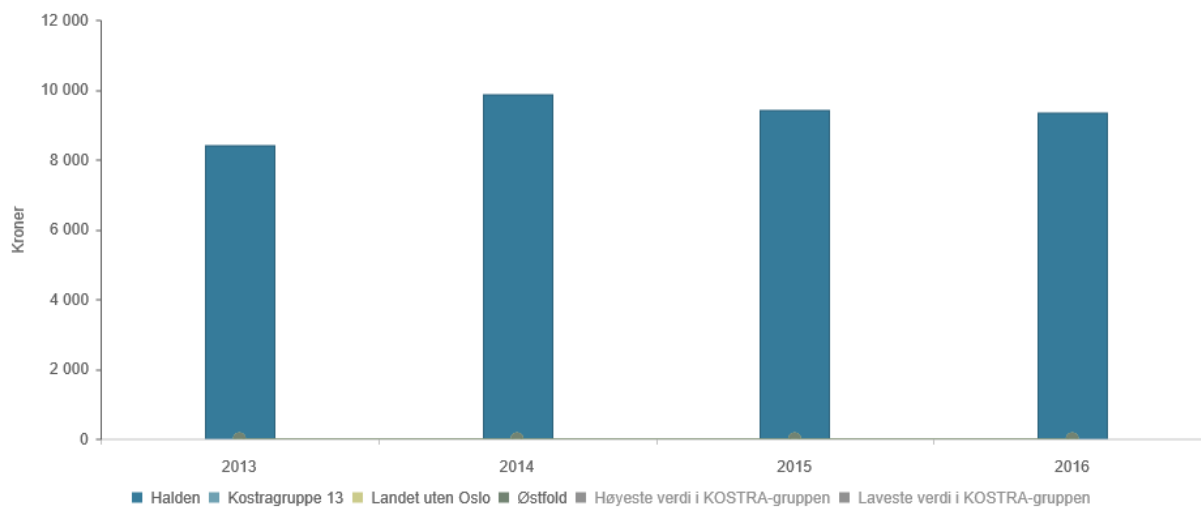

	2013	2014	2015	2016
Halden	41 588	46 247	44 380	47 500
Kostragruppe 13	0	0	47 612	0
Landet uten Oslo	41 212	42 093	42 309	42 515
Østfold	0	0	47 779	0

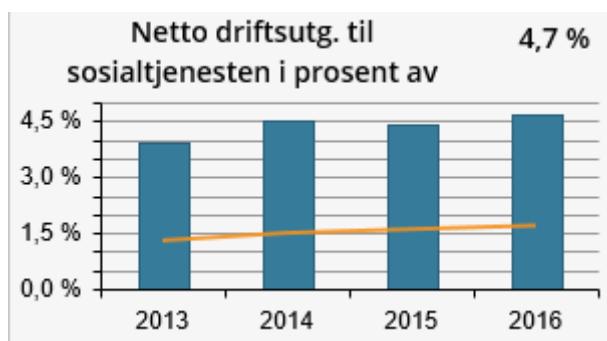
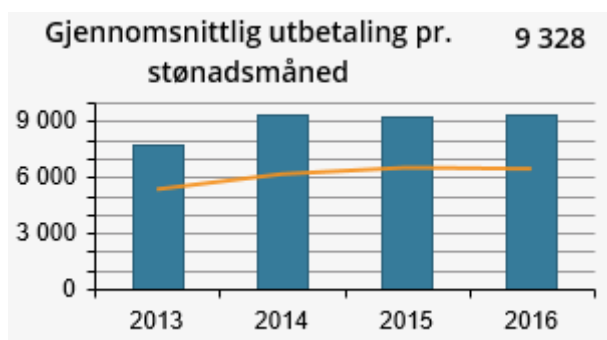

Gjennomsnittlig utbetaling pr. stønadsmåned

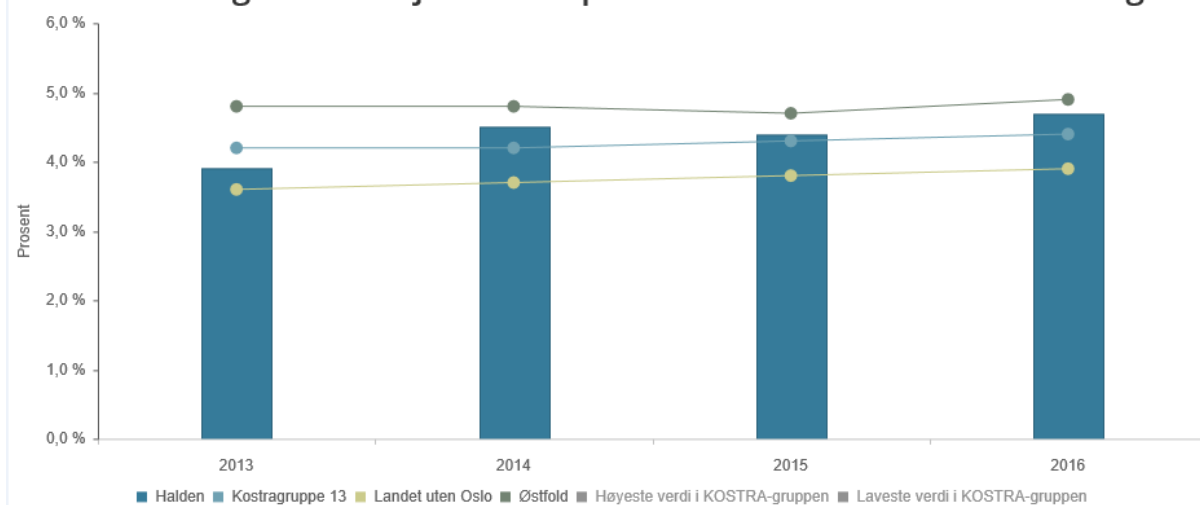
*) Tallene er inflasjonsjustert med endelig deflator (TBU).

	2013	2014	2015	2016
Halden	8 408	9 855	9 434	9 328
Kostragruppe 13	0	0	0	0
Landet uten Oslo	0	0	0	0
Østfold	0	0	0	0

Netto driftsutg. til sosialtjenesten i prosent av samlede netto driftsutgifter

	2013	2014	2015	2016
Halden	3,9 %	4,5 %	4,4 %	4,7 %
Kostragruppe 13	4,2 %	4,2 %	4,3 %	4,4 %
Landet uten Oslo	3,6 %	3,7 %	3,8 %	3,9 %
Østfold	4,8 %	4,8 %	4,7 %	4,9 %

Kommentar til KOSTRA-tallene

Gjennomsnittlig utbetaling pr stønadsmåned viser en svak oppgang fra fjoråret. Dette til tross for en justering i sosialhjelpsnormene. Viktig å merke seg at utgifter knyttet opp til aktivitetsplikten for økonomisk sosialhjelp, også blir utgiftsført på bidragsposten. Det samme med utgifter tiltak Kikens bymisjon.

Mål og måloppnåelse

2016 har vært et krevende år, men vi har i stor grad lykke med å gi tilfredsstillende og gode nok tjenester til våre brukere. Både kommunale og statlige midler er tatt i bruk slik at vi har klart å fullføre oppgaver gitt oss i mål og disponeringsbrevet fra staten, nasjonale mål og retningslinjer og ikke minst Halden kommunes økonomiplan og budsjett. I 2016 ble det jobbet intens med å lukke avvik gitt etter tilsyn med introduksjonsordningen. Avviket gikk på om Halden kommune ved NAV og Halden kompetansesenter tilbyr et fulltids program, dvs. 47 uker i året. Avviket bestod i at det manglet timer i programmet. Avviket er nå lukket.

2016 var også det året da NAV-Halden ble tatt ut ti å delta i et forskningsprosjekt. «Helhetlig oppfølging av lavinntektsfamilier». To familierådgivere er ansatt for å følge familier

«Helhetlig oppfølging av lavinntektsfamilier»

Modell utviklet av Arbeids- og velferdsdirektoratet og ulike NAV-kontor. Halden skal følge metodikken, og deltar i forskningen rundt dette prosjektet.

MÅL: å få kunnskap om hva som kan synes å være den mest effektive måten å følge opp familier i målgruppen på. Evaluering, effekter og erfaringer kommer i rapport i 2019.

Kriterier: Målgruppen er familier (med inntil 4 hjemmeboende barn under 16 år) som er langtidsmottakere av økonomisk sosialhjelp (minst 6 av de siste 12 mnd.)Er

gjengangere på økonomisk sosialhjelp, mottar andre NAV-ytelser og har supplerende sosialhjelp i tillegg.

Undervisning og oppvekst

Kommunalavdelingens tjenester retter seg til barn & unge i alderen 0-18 (23)år, voksne med et opplæringsbehov etter fylte 18 år og kulturtilbudet i kommunen. Kommunalavdelingen har vært opptatt av å arbeide for et godt oppvekstmiljø for barn & unge i Halden kommune. Tjenestene samordnes og det arbeides for et godt tverrfaglig og helhetlig tilbud. I vårt samfunn er det viktig med trygge og utviklende arenaer for barn & unge i alle aldre. Kommunalavdelingen har et særlig fokus på det helhetlige utdanningsløpet, og dette gjenspeiler seg i planer, rutiner, organisering og samarbeid mellom enhetene. Det arbeides for helhet og sammenheng i alle ledd.

Oppgaver og ansvar

- 6 kommunale barnehager
- Åpen barnehage
- 12 grunnskoler (9 barneskoler og 3 ungdomsskoler)
- Halden kommunale kompetansesenter
- Familiens Hus som tilbyr tjenester innen; PPT, barnevern og forebyggende helsearbeid: helsesøster, skolehelsetjeneste og svangerskapsoppfølging
- Botilbud for enslige mindreårige asylsøkere
- Skole- og miljøsentre
- Spesialpedagogisk team

Avdelingens oppgaver og aktiviteter er hjemlet i følgende lovverk

- Barnekonvensjonen
- Opplæringslova og forskrifter
- Lov om barnehager
- Barnevernloven og forskrifter
- Kommunehelsetjenesteloven
- Introduksjonsloven

Kommunalavdelingen har ansvar for å forberede saker til politisk behandling.

Netto driftsramme

	Regnskap 2014	Regnskap 2015	Regnskap 2016	Budsjett 2016	Avvik
Bruttolønn	432 826	431 207	446 517	437 535	-8 982
Refusjon Syke/fødselspenger	-24 005	-21 130	-20 344	-18 620	1 724
Driftsutgifter	237 005	269 149	280 591	260 781	-19 720
Driftsinntekter	-80 841	-82 197	-95 413	-68 452	26 961
Undervisning og oppvekst	564 984	597 031	611 351	611 335	-16

Tall i tusen kr

Avdelingens budsjett for 2016 hadde en total nettoramme på 611,3 mill. kr. Resultat for 2016 ble på - 0,016 mill. kr. i forhold til budsjett.

Lønnsbudsjettet viser et negativt avvik på 9,0 mill. kr. Store deler av dette tilhører HKK som i opprinnelig budsjett ikke var

dimensjonert for det nivået som behovet viser. Motposten til denne ligger som økte inntekter. Og det er et positivt avvik på refusjoner på 1,8 mill. Det er akkumulert et avvik på 19,7 mill. kr. på andre utgifter. Deler av dette er knyttet til kjøp av statlige tjenester i barnevern og avsetninger av bundne midler. Andre inntekter viser et

avvik på 27,0 mill. denne dekker avvikene i lønn og andre utgifter og består av økte inntekter for bundne midler og økt tilskudd til lovpålagte oppgaver som ikke var budsjettet i opprinnelig budsjett.

Siden november 2015 har kommunalavdeling for undervisning, oppvekst og kultur en prosess for å tilpasse seg det politiske budsjettvedtaket som ble gjort 17. desember 2015. Arbeidet har vært todelt: Innsparinger i skole/SFO og nedleggelse av Tistedal barnehage

Kommunalavdeling, rektorene og de tillitsvalgte har samarbeidet tett vedrørende de økonomiske utfordringene kommunalavdelingen har innenfor skole/SFO. Målet med prosessen har vært tidlig involvering, åpenhet, samarbeid og dialog. Helt fra oppstarten av prosessen ble det knyttet en ekstern organisasjonspsykolog til arbeidet. Prosessen er slutført og rapport om arbeidet er gitt som egen RS til HUU den 15.06.16. Prosessen førte ikke til oppsigelse. 6 lærere har blitt overført til annen enhet etter søknad. 3 ansatte har fått innvilget etterlønn

Prosesen ved nedleggelse av Tistedal barnehage ble gjennomført på samme måte som nevnt over. Bortsett fra en pensjonist ble samtlige fast ansatte ved Tistedal

barnehage tilbudt nye stillinger fra august 2016. Plasseringer var både i barnehage og skole.

Økonomien har hatt stort fokus og har vært en prioritert oppgave gjennom 2016. Alle skolene i Halden har fått justert sin budsjetttramme, forventet grunnskole- og SFO-kutt ble fordelt. Skolene samlet har mestret de innsparingstiltakene som kommunestyret forutsatte for 2016.

Barnehagene viser samlet et positivt resultat, dette til tross for økt antall foreldre med redusert betalingsevne. Barneverntjenesten viser til store utfordringer på økt antall plasseringer med påfølgende økte kostnader og kostnader som ikke staten har gitt refusjon for. Fokus fremover vil være rettet mot økt forebyggende og tverrfaglig tiltak for om mulig unngå øking i antall henvendelser til barneverntjenesten med påfølgende plasseringer.

Enhetenes driftsbudsjetter er marginale, og det er ingen handlingsrom for investeringer. Inventar og utstyr bærer svært sterkt preg av mange års slitasje og nødvendig bruk gjennom mange år

Mål- og resultatstyring

	2013	2014	2015	Mål	Merknad
Sykefravær	7,8%	8,3%	8,2%	7,0%	
Økonomi		0,5%	0%	0%	Avvik i forhold til budsjett

Område	Indikator	Resultat 2016	Mål 2016
Barnehage	Andel barn i barnehage (private og kommunale) som har spesielle behov	2 %	2 %
	Andel pedagogisk personell med godkjent utdanning	100 %	100 %
	Foreldrenes tilfredshet med barnehagetilbudet	Tallene fra undersøkelsen er på dette	5,0

Årsrapport Halden kommune

		tidspunktet ikke oppsummerte.	
Grunnskole	Andel elever i grunnskolen som får spesialundervisning	7,9 %	8 %
	Mobbing i skolen 7.trinn	1,2 %	0
	Mobbing i skolen 10.trinn	1,2 %	0
	Lesing på 5.trinn. Andel elever på nivå 2 og 3	63,7 %	95 %
	Lesing på 8.trinn. Andel elever på nivå 3,4 og 5	70,5 %	95 %
	Regning på 5.trinn. Andel elever på nivå 2 og 3	68,2 %	95 %
	Regning på 8.trinn. Andel elever på nivå 3, 4 og 5	66,1 %	95 %
	Overgang fra grunnskole til videregående skole	98,6 %	99 %
Helsesøstertjenesten	Andel hjemmebesøk før barnet er 2 uker	82,5 %	80 %
	Andel fullførte helseundersøkelser innen barnet er 8 uker	97,4 %	95 %
	Andel fullførte helseundersøkelser innen barnet er 2 år og 2 mnd.	67,9 %	80 %
	Andel fullførte helseundersøkelser innen barnet er 4 år og 2 mnd.	89,9 %	95 %
	Andel 6 åringer til skolestartundersøkelser hos lege før skolestart	100 %	80 %
Barnevern	Andel bekymringsmeldinger avklart innen tidsfristen	100 %	95 %
	Andel undersøkelsessaker innenfor tidsfristen	75,5 %	85 %
	Andel barn med tiltaksplan	95,7 %	80 %
	Andel barn med omsorgsplan	100 %	100 %
	Andel barn i fosterhjem med fire tilsynsbesøk	66,2 %	90 %
	Andel barn i fosterhjem med fire besøk av barneverntjenesten	69,2 %	100 %

Status for måleindikatorerne viser at det jobbes målrettet i kommunalavdelingen på en rekke områder. Det har vært en klar satsing og målsetting gjennom 2016 å skjerme utsatte barn og unge i størst mulig grad.

Halden kommune eier 6 barnehager og har et tilsynsansvar for 32 ikke-kommunale barnehager. Det er kommunens ansvar å påse at alle barn i Halden har et godt barnehagetilbud, uavhengig av eierform. Kommunen mottar årlig statlige midler til kompetanse- og kvalitetsutvikling av barnehagene, og det er opprettet en felles plangruppe for alle barnehagene. Inneværende barnehageår er det påbegynt et stort felles prosjekt for å definere kvalitet i barnehagene og med mål om å utarbeide en felles plattform som alle barnehagene skal forpliktes på.

Brekkerød barnehage og Gimle barneskole ble godkjent som helsefremmede barnehage og skole i 2016. Fra høsten 2016 er alle kommunens barnehager og skoler med i prosjektet.

Gjeldende skolepolitiske plattform definerer fire fokusområder: Lesing, regning, sosiale ferdigheter og digitale ferdigheter. I realiseringen av plattformen har det vært viktig å ha en helhetlig satsing på ett område av gangen, og det har vært arbeidet mye med lesing og regning som grunnleggende ferdigheter.

I 2016 har det vært spesielt fokus på læringsmiljøet blant annet gjennom deltakelse i den nasjonale satsingen

Læringsmiljøprosjektet. Her har to barneskoler deltatt sammen med PPT. Prosjektet ble avsluttet ved utgangen av 2016, men det arbeides videre med å utvikle og dele det systematiske arbeidet med å forebygge, avdekke og stoppe mobbing i alle skolene i Halden.

Ungdomsskolene deltar i den nasjonale satsingen *Ungdomstrinn i utvikling* med felles fokus på *klasseledelse*. Prosjektet avsluttes i 2018. Fra 2016 deltar Halden kommune med tre skoler i den nasjonale satsningen *Vurdering for læring*.

Ved utgangen av 2015 inviterte KS kommunene i Østfold til å delta i Skoleeierprogrammet hvor intensjonen med programmet er lokalt utviklingsarbeid. Oppstartsamling ble satt til januar 2016 og prosjektet vil strekke seg frem til våren 2017. Politikere, tillitsvalgte, ansatte og administrasjon har vært involvert i programmet. Våren 2017 implementeres skoleeierstruktur i hovedutvalg og kommunestyre.

Barneverntjenesten har utfordringer knyttet til å ferdigstille undersøkelser i tråd med lovens frister og viser i sin rapport til flere plasseringer utenfor hjemmet enn det er tatt høyde for i budsjettet. Kapasiteten ved barneverntjenesten har i 2016 ikke vært tilstrekkelig for å gjennomføre alle lovpålagte oppgaver. Dette er relatert til sykefravær og økt saksmengde. For 2017 er to nye stillinger tilført barnevernet

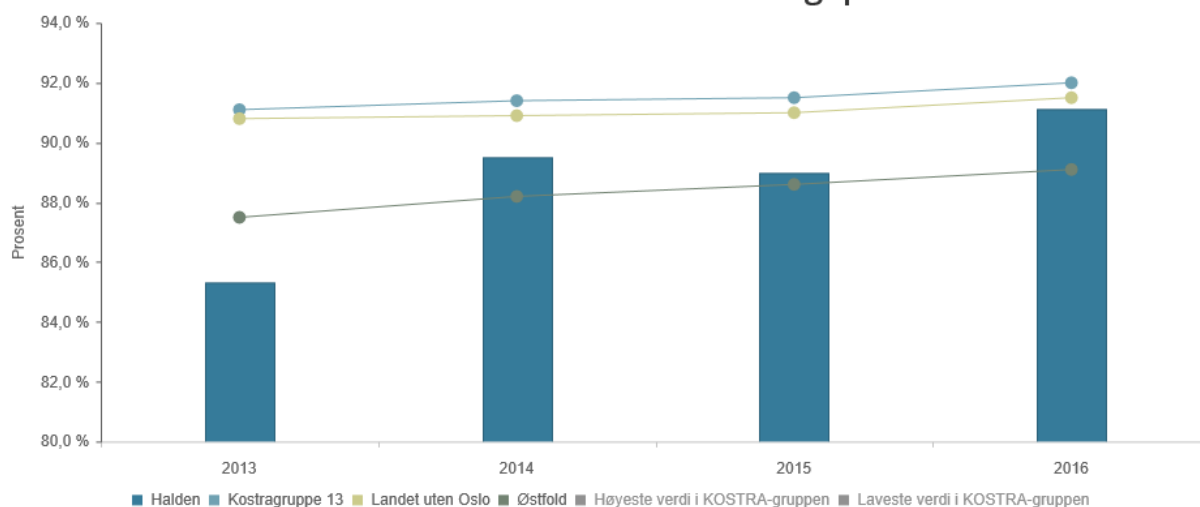
Helsestasjonen leverer gode tjenester i tråd med sine målsettinger og indikatorer.

KOSTRA

Andre nøkkeltall	2014	2015	2016	Grp. 13 2016	Østfold	Landet uten Oslo 2016
Andel barn 1-5 år med barnehageplass	89,5	89,0	91,1	91,5	89,1	91,5
Andel minoritetsspråklige barn i barnehage i forhold til innvandrerbarn i 0-5 år	42,1	58,6	57,4	64,3	61,3	64,2
Netto driftsutgifter til grunnskolesektor pr innbygger i aldersgruppen 6-15 år over tid	91 614	90 047	93 247	96 161	99 225	104 666
Andel timer spesialundervisning av antall læretimer totalt	15,4	13,4	13,4	17,4	16,6	17,6
Netto driftsutgifter til SFO (215), per innbygger	284	187	247	145	152	180
Brutto driftsutgifter pr innbygger 0-5 år, Helsestasjon- og skolehelsetjenesten	7 748	7 949	8 414	9 017	9 572	9 783
Netto driftsutgifter per innbygger 0-17 år, barnevernstjenesten	8 035	9 378	10 382	8 192	11 158	8 870

– ingen sammenligningstall tilgjengelig

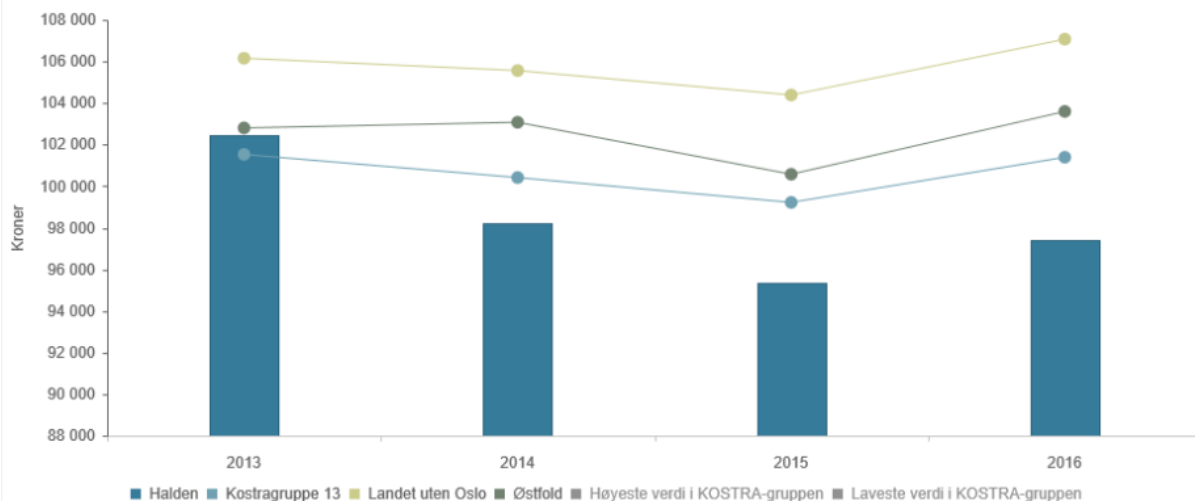
Andel barn 1-5 år med barnehageplass

	2013	2014	2015	2016
Halden	85,3 %	89,5 %	89,0 %	91,1 %
Kostragruppe 13	91,1 %	91,4 %	91,5 %	92,0 %
Landet uten Oslo	90,8 %	90,9 %	91,0 %	91,5 %
Østfold	87,5 %	88,2 %	88,6 %	89,1 %

Netto driftsutgifter til grunnskolesektor (202, 215, 222, 223), per innbygger 6-15 år

*) Tallene er inflasjonsjustert med endelig deflator (TBU).
**) Graf er justert med utgiftsbehov

	2013	2014	2015	2016
Halden	102 435	98 248	95 375	97 385
Kostragruppe 13	101 533	100 421	99 226	101 396
Landet uten Oslo	106 160	105 566	104 390	107 077
Østfold	102 808	103 078	100 579	103 600

Kommentar til KOSTRA-tallene

Andel barn med barnehageplass øker i perioden 2014 – 2016, Dette er en naturlig og ønsket utvikling, da det i perioden er innført maksgrense for kostnad pr. barnehageplass på 6 % av inntekten, og gratis kjernetid (20 timer pr. uke) for 3, 4 og 5 åringer for husholdninger med lav bruttoinntekt (pr. 1. aug. 2016 – 417 000,-). Som tallene viser så ligger Halden kommune under Østfold og landsgjennomsnittet i netto driftsutgifter til grunnskolen pr innbygger. Noe av forklaringen her ligger i lave kostnader til skolebygg. SFO-kostnadene til Halden kommune viser en nedadgående tendens og nærmer seg Østfold og landsgjennomsnittet.

Mål og måloppnåelse

- Tidlig innsats og gode overganger mellom barnehage- skole og mellom de ulike skoleslagene skal bidra til at alle barn, også de med særskilte behov, får den hjelpen de trenger på et tidligst mulig tidspunkt. Økt andel av minoritetsspråklige barn i barnehagen vil bidra til å fremme positiv språkutvikling.
- Gjennom tilpasset opplæring skal alle elever få et skoletilbud som bidrar til at de utvikles iht. sitt fulle potensiale. I dette arbeidet har PPT en viktig rolle. Det handler om å redusere behovet for spesialundervisning gjennom tilpasset opplæring og god klasseledelse. PPT bidrar gjennom større fokus på skolens systemiske arbeid.
- Lærerne skal arbeide systematisk med å bedre elevenes faglige resultater gjennom felles analyse og refleksjon, kompetansespredning og deling av god praksis.

- Tverrfaglig samarbeid med fokus på helhet og sammenheng mellom tjenestene videreutvikles.

Kultur

Kulturlivet er grunnlaget for sivilisasjon og dannelse, demokrati og fellesskap. Samfunnsutviklingen med økt globalisering, digitalisering og mangfold, gjør at vi mer enn noen gang trenger levende og inkluderende lokalsamfunn. Kultur er limet som binder mennesker sammen og bidrar til kunnskapsheving og mestring. Kultur skaper identitet og tilhørighet gjennom kjennskap til felles fortid og forventninger til framtid. Tilgangen til kunst og kultur har positive ringvirkninger av forebyggende karakter og et viktig virkemiddel for integrering, involvering og god folkehelse. Kunst og kultur har også stor betydning for nærings- og byutvikling. Et aktivt produserende og formidlende kulturliv har egenverdi og skaper en levende og attraktiv by. Ambisjonen med denne planen er å gi en retning for den videre kultursatsningen i Halden. Dette skal bidra til å skape større grad av forutsigbarhet for både kulturarbeidere, kulturtilbydere og kulturkonsumenter. Halden kommune skal være en sentral aktør i videre utvikling av kulturlivet i Halden. Dette gjennom å være en stabil tilrettelegger som bidrar med infrastruktur og stimulerer til aktivitet og samhandling mellom alle kulturlivets aktører.

Oppgaver og ansvar

- Bibliotek
- Kulturskole
- Ungdomstilbudene
  - o Domino
  - o Rockehuset
- Brygga kultursal
- Remmen Svømmehall
- Frivilligsentralen
- Den Norske Kirken
- Koordinering av festivaler og arrangementer.

Enhet for Kultur har ansvar for tjenestene innen kultur- og idrettsfeltet. Saksbehandleransvar overfor Hovedutvalg for samfunnsutvikling og kultur. Enheten har ansvar for gjennomføring av politiske vedtak og utarbeidelse av kulturplan, kulturminneplan og kommuneplan for fysisk aktivitet.

Enhetens oppgaver og aktiviteter er hjemlet i:

- Opplæringsloven (kulturskolen)
- Folkebibliotekloven
- Folkehelseloven
- Lov om bruk av spillemidler fra Norsk tipping.
- Kulturlova

- Barnekonvensjonens artikler, blant annet 12, 15 og 31 har stor betydning for arbeidet som gjøres

Kulturadministrasjonen ivaretar oppfølging av lag, foreninger, kultur- og idrettsaktører samt tilskuddsordninger. Det ytes bidrag til korps, Opera Østfold, Det norske Blåseensemble (DNBE), Halden historiske samlinger, Kulturrådet, Idrettsrådet og 17. mai arrangement årlig, herunder organisasjoner og privatpersoner som bidrar til gode kulturopplevelser i Halden.

Barn og unges kulturtilbud representeres gjennom Rockehuset, Domino og Kulturskolen. Enhetene gir barn og unge et variert kulturtilbud. Kultur står sterkt i Halden og innbyggerne er stolte av sin kulturarv. Videreutvikling av nettopp kulturtilbudet til barn og unge er derfor en av de mest sentrale oppgavene Halden kommune prioriterer.

Nasjonal bibliotekstrategi ble vedtatt i 2015 og Halden bibliotek er med på å bevare byens stolte kulturarv. Regjeringen bidrar til at folkebibliotekene blir

kulturarenaer for fremtiden ved tilførsel av statlige utviklingsmidler. Nasjonalt er bibliotekene godt likt og mest brukte kulturinstitusjoner. Et pulserende bibliotek som sprer informasjon, kunnskap og kulturarv er et vesentlig satsningsområde.

Fredrikshald teater

Netto driftsramme

	Regnskap 2014	Regnskap 2015	Regnskap 2016	Budsjett 2016	Avvik
Bruttolønn	16 714	16 500	17 180	17 845	655
Refusjon syke- /fødselspenger	48	-548	-375	-377	-2
Driftsutgifter	39 524	42 500	39 811	38 931	-880
Driftsinntekter	-17 163	-17 232	-15 241	-15 025	216
Kultur	39 123	41 220	41 374	41 374	0

Tall i tusen kr.

Det totale budsjettet for hele kulturområdet var i 2015 opprinnelig på 43,1 mill. kr. Etter vedtak i kommunestyret i mai 2015 ble rammen redusert med 3,2 mill. kr. Resultatet ble på 41,2 mill. kr. inkl. 1 mill. kr tilført i økt ramme vedtatt i des. 2015.

Det har vært vist god budsjett disiplin og god økonomioppfølging gjennom året. Det har vært arbeidet godt i alle ledd i avdelingen. Økonomien har hatt *stort* fokus og har vært en prioritert oppgave gjennom 2015.

Mål- og resultatstyring

	2013	2014	2015	Mål	Merknad
Sykefravær	6,1%	7,4%	3,0%	7%	
Økonomi	11,6%	5,8%	0,7 %	0,0%	Avvik i forhold til budsjett

Styringsindikatorer:

Område	Indikator	Status 2016	Mål 2016
Bibliotek	Antall utlån på bibliotek	114 623	70 000
Barn og unge	Besøkstall i vårt ungdomstilbud	2750	7 000
Kulturskolen	Antall elever i kulturskolen	205	200
Kultursalen	Antall arrangement	83	62

Kultursalen har levert flere arrangementer.

Biblioteket ligger litt over målet. Utlånet av bøker og filmer ved Halden bibliotek

var i 2016 på **114 623**. Det er **en økning på 4000 utlån** i forhold til året før.

Biblioteket hadde 98 399 besøk i løpet av 2016. Det er nedgang på 5000 besøk i forhold til 2015, men til tross for noe redusert åpningstid fra 1. september 2016 har biblioteket en økning på 130 personer som aktivt bruker biblioteket i fjor.

Når det gjelder barn og unge har det vært et skifte i brukere. Rekruttering av nye, yngre ungdommer har lyktes, samtidig er det etablert flere arrangement for denne gruppen i Halden. Rockehuset er stabilt når det gjelder besøkstall.

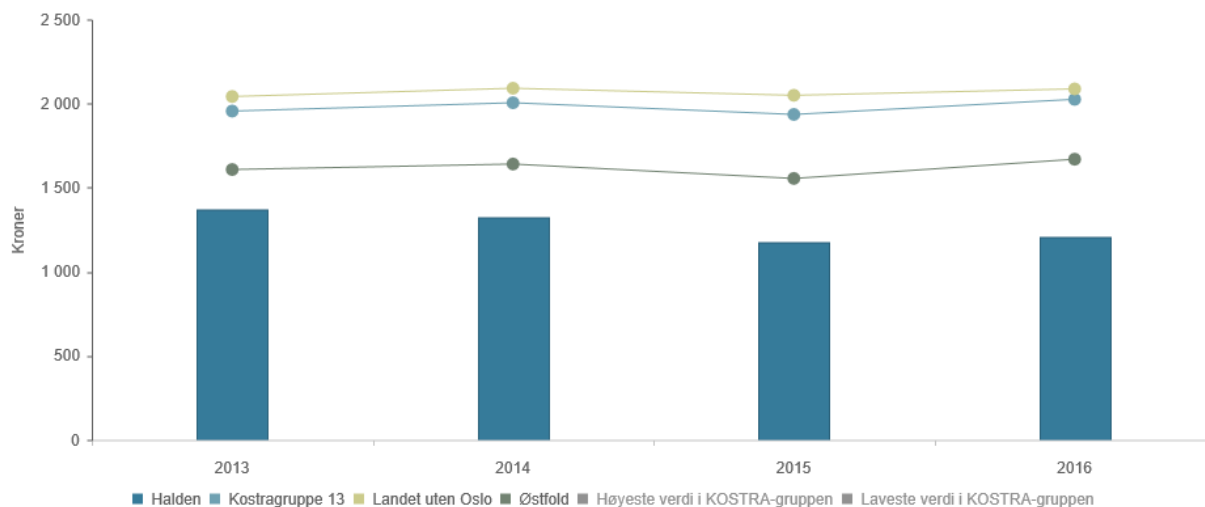
Kulturskolen har gjennom samarbeid med korpene i byen lyktes med å nå måltallet.

KOSTRA

Andre nøkkeltall	2014	2015	2016	Grp. 13 2016	Østfold	Landet uten Oslo 2016
Netto driftsutgifter aktivitetstilbud barn & unge (F231)	4,1	5,4	4,8	8,0	8,2	7,7
Netto driftsutgifter til andre kulturaktiviteter (F385)	26,5	32,2	15,2	12,2	17,6	12,2
Netto driftsutgifter til folkebibliotek (F370)	14,6	13,6	13,4	12,8	14,4	13,3
Netto driftsutgifter til idrett pr innbygger	184	206	247	189	118	197
Netto driftsutgifter til aktivitetstilbud barn & unge pr innbygger 6-20 år	283	341	319	858	747	855
Korrigerte driftsutgifter til kommunale musikk- og kulturskoler, pr bruker	36 182	20 222	21 324	19 127	20 900	18 527
Netto driftsutgifter for kultursektoren per innbygger i kr	1 260	1 145	1 208	2 026	1 670	2 088

Netto driftsutgifter for kultursektoren per innbygger i kroner

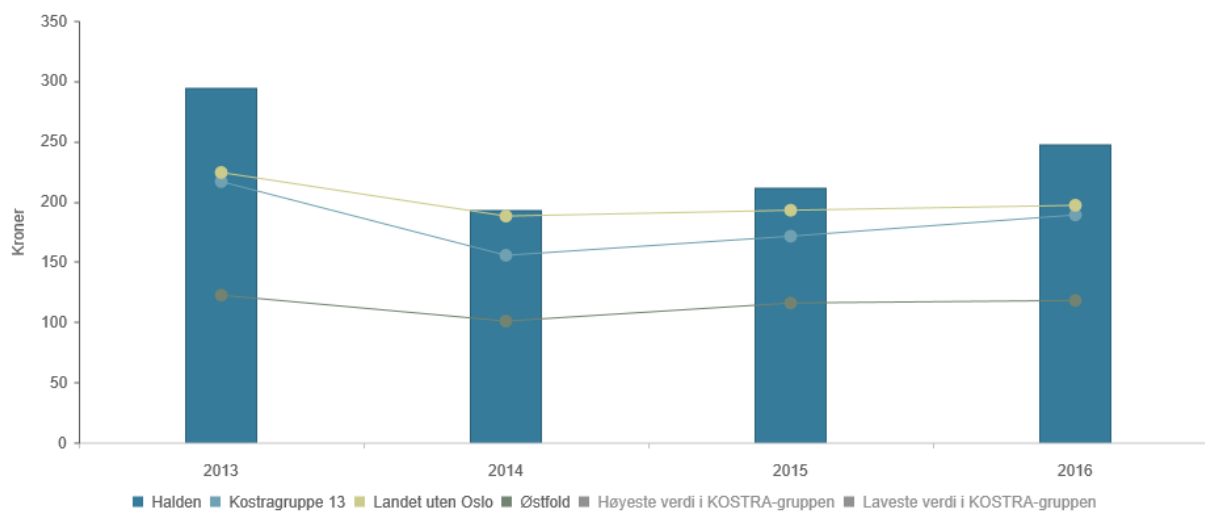
*) Tallene er inflasjonsjustert med endelig deflator (TBU).

	2013	2014	2015	2016
Halden	1 371	1 324	1 175	1 208
Kostragruppe 13	1 956	2 006	1 936	2 026
Landet uten Oslo	2 043	2 092	2 050	2 088
Østfold	1 609	1 641	1 555	1 670

Netto driftsutgifter til idrett per innbygger

*) Tallene er inflasjonsjustert med endelig deflator (TBU).

	2013	2014	2015	2016
Halden	295	193	211	247
Kostragruppe 13	217	155	171	189
Landet uten Oslo	224	188	193	197
Østfold	122	101	116	118

Kommentarer til KOSTRA-tallene

Netto driftsutgifter til idrett pr innbygger øker noe i forhold til 2016, og ligger noe høyere enn Østfold og landsgjennomsnittet. Halden kommune har noe lavere driftsutgifter pr. innbygger enn sammenlignbare kommuner.

Mål og måloppnåelse

Følgende verbalmål ble vedtatt i 2016:

- Biblioteket er en del av kjernevirksomheten i kommunens kulturtilbud. Biblioteket er et møtested for ulike grupper i befolkningen og sikrer med sin fagkompetanse at alle får lik tilgang til kunnskap, kultur og informasjon.
  - o Måloppnåelse: Åpningstidene ved Halden bibliotek har vært opprettholdt gjennom 2016. Utlånet av bøker og filmer ved Halden bibliotek var i 2016 på 114 623. Det er en økning på 4000 utlån i forhold til året før. Biblioteket hadde 98 399 besøk i løpet av 2016. Det er nedgang på 5000 besøk i forhold til 2015. Halden bibliotek hadde reduserte åpningstider fra 1. september 2016. Likevel har biblioteket en økning på 130 personer som aktivt bruker biblioteket i fjor.
- Kulturskolen er en lovpålagt oppgave. Det har vært arbeidet for at flere får plass i kulturskolen, og at ventelistene går ned.
  - o Måloppnåelse: Enheten har gjennom ulike aktiviteter på kulturskolen og har jobbet mot at flere elever kan få plass ved kulturskolen.
- Rockehuset videreføres som en sentral aktør i det forebyggende arbeidet for barn og unge innen kultur.
  - o Måloppnåelse: Rockehuset har gitt gode musikkfaglige tilbud. Gjennomføring av lokal UKM. Rammevilkårene i form av lokaler er pr tiden dårlige og det må arbeides med å finne nye lokaler, spesielt for ungdomsklubben Domino.
- Brygga kultursal skal fortsatt spille en aktiv rolle i byens kulturliv og tilby et godt og variert program/oppsetninger. Kultursalen har gjennom 2016 markert seg meget positivt gjennom sitt gode tilbud, aktive markedsføring og høye besøkstall. Denne satsingen videreutvikles i 2017.
  - o Måloppnåelse: Kultursalen har i 2016 tilrettelagt for et bredt og allsidig program. Kultursalen hadde en inntjening på om lag 5,6 mill. kr, enheten gikk allikevel med et merforbruk.
- Ordningen med egen idrettskonsulent skal videreføres. Enheten har bidratt i flerbrukshall ved Os.
- Kommunen skal fortsatt være tilrettelegger og sparringspartner for idretten, men tilskuddet til tippemidler er redusert til et minimum.
  - o Måloppnåelse:
- Remmen svømmehall opprettholder tilbudet som i dag. Struktur rundt svømmehallen og eventuell rehabilitering skal fortrinnsvis landes i 2015.
  - o Måloppnåelse: Tilbudet ved Remmen svømmehall er opprettholdt. Arbeidet med rehabilitering av tak pågikk i 2016.
- Halden kommunes kulturtjeneste skal initiere et godt aktivitetsnivå blant barn og unge, lag, foreninger og frivillige. Det er et mål at denne aktiviteten

videreføres. Det er avsatt 800 000 kr. til støtte til kulturtiltak etter søknad.

- Måloppnåelse: Årets tildeling av kulturmidler representerte et mangfoldig og godt kulturtilbud i Halden. Totalt antall søknader var 63. Kulturstøtte i 2016 beløp seg til 841 238 kr. Tilskuddet til Den Norske Kirke ble opprettholdt på samme nivå som 2015. Tilleggsbevilgning på 0,1 mkr ble innvilget til kjøleanlegget ved Os Kapell. Øvrige tilskudd til tros- og livssynssamfunn opprettholdes.
- Kommunens skog og hytte på Ulveholtet skal fortsatt være tilgjengelig for allmennheten.
- Kulturadministrasjonen bidro med midler til gjennomføringen av Ladies tour of Norway 2016.
- Bidrag til Opera Østfold ble i 2016 opprettholdt og tilleggsbevilgning på 650 000 innarbeidet økonomiplanen til oppsetningen i 2017. Opptrappingsplanen i henhold til samarbeidsavtalen søkes innarbeidet i økonomiplanen fra 2018.
- Bidraget til Det Norske Blåseensemblet er opprettholdt og arbeid med ny samarbeidsavtale er i gang satt. Ny avtale skal være ferdig i løpet av 2017.
- Multicultura ble gjennomført med stort bidrag fra kulturadministrasjonen i form av utstyr og personell.
- Samarbeidsavtale med Halden kulturråd ble utarbeidet i 2016.

Utviklingen av Kulturbyen Halden legges det spesielt vekt på:

- gjestfrihet og tilgjengelighet
- nyskaping og kvalitet.
- dialog og samhandling

Kulturplanen og arbeidet gjennom denne vil bidra til å oppfylle Halden kommunes målsetning om å være den mest innovative kommunen.

Dette er særlig vektlagt i Haldens kulturpolitikk og knyttes til følgende mål:

- Pådriver til samarbeid mellom næringsliv, frivillige og profesjonelle aktører
- Etablering av samarbeids- og kompetansenettverk
- Forutsigbare rammer for arrangements- og driftsstøtte
- Videreutvikle et kulturliv som avspeiler mangfoldet i befolkningen
- Utvikle Halden til et tyngdepunkt for kulturnæringene
- Styrking av frivillig kulturaktivitet

Arbeidet med å synliggjøre dette vil gis oppmerksomhet.

Helse og omsorg

Kommunalavdeling for helse og omsorg skal på en effektiv og god måte forvalte ressurser innenfor de tildelte rammene. Kommunalavdelingen skal bidra til at innbyggerne og tjenestemottakerne i Halden har tillit til at det leveres forsvarlige tjenester. Tjenestene skal i størst mulig grad være rettet mot forebyggende og helsefremmende tiltak. Tjenestene skal videre kjennetegnes av sikkerhet, kontinuitet, god ressursutnyttelse, tilgjengelighet og rettferdig fordeling. De skal være virkningsfulle, involvere brukerne og gi dem innflytelse. I Halden skal forholdene i lokalsamfunnet medvirke til at den enkelte kan holde seg frisk, unngå skade eller leve godt og mest mulig selvstendig med ervervet eller medfødt sykdom. Barn og unge skal sikres et trygt og godt oppvekstmiljø. Den enkelte innbygger skal ha en aktiv og meningsfull tilværelse og kunne bidra til fellesskapets beste ved deltakelse, likestilling og brukermedvirkning.

Oppgaver og ansvar

Kommunalavdeling helse og omsorg sitt primære hovedansvar er drift og utvikling av kommunens:

- 4 sykehjem (enhet sykehjem)
- 6 omsorgsboligkomplekser (enhet Omsorgsboliger)
- 17 samlokaliserte boliger for funksjons-/utviklingshemmede (enhet samlokaliserte boliger)
- 2 bofellesskap for psykiatri/rus (enhet basistjenester)
- 1 psykiatrisk dagsenter (enhet basistjenester)
- 6 ulike dagaktivitetstilbud for funksjonshemmede (enhet basistjenester)
- 1 dagsenter for demens (enhet sykehjem)
- Hjemmesykepleie (enhet hjemmebaserte tjenester)

- Hjemmehjelpstjeneste (enhet hjemmebaserte tjenester)
- Ambulerende psykiatri og rusteam (Enhet basistjenester)
- Lege-, fysio - og ergoterapitjenester (enhet basistjenester)
- Fængselshelsetjenesten (enhet basistjenester)
- Støttekontakt, omsorgslønn og avlastningstjenester
- Koordinerende fellestjeneste

Kjerneoppgaver

Kommunalavdelingens kjerneoppgaver består i å vurdere behovet for – og yte virkningsfulle, tilpassede og faglig forsvarlige helse, pleie og omsorgsoppgaver beskrevet i relevant helse og omsorgslovgivning innenfor de rammer kommunestyret fastsetter.

Netto driftsramme

	Regnskap 2014	Regnskap 2015	Regnskap 2016	Budsjett 2016	Avvik
Bruttolønn	622 751	615 413	626 965	629 007	2 042
Refusjon syke- /fødselspenger	-34 225	-36 791	-37 767	-34 818	2 949
Driftsutgifter	208 935	191 378	207 549	177 672	-29 877
Driftsinntekter	-210 813	-200 008	-213 107	-185 082	28 024
Helse og omsorg	586 648	569 991	583 640	586 779	3 138

Tall i tusen kr.

Som det fremgår av tabellen er netto resultat for kommunalavdelingen 586,7 mill, noe som medfører et positivt resultat med kr. 3 138 mill.

- Driftsinntektene er økt med kr. 13 099,- fra 2015 til 2016. Inntektsøkningen må sees opp mot økning i utgifter til ressurskrevende brukere hvor kommunen får kompensert deler av utgiftene fra statlig refusjonsordning. For øvrig knytter økningen seg til sektorens konstante fokus på inntektsoptimalisering.
- Sykepengerefusjonen er økt fra 2015 til 2016 med kr 0,9 mill. kr. Sykefraværet i 2016 har imidlertid hatt en svak

nedgang, slik at økningen skyldes høyere lønnsnivå og ikke økt sykefravær.

- Andre driftsutgifter er økt med kr. 16 171 mill kr. i 2016 sett i forhold til 2015. Utgiftsøkningen skyldes i det vesentlige økning i utgifter til ressurskrevende brukere, som også genererer en inntekt i statlig refusjonsordning for deler av beløpet.
- Andre driftsutgifter ble redusert med 21,8 mill. kr. i 2015, sett i forhold til 2014. Dette skyldes i det vesentligste at kommunen i 2014 betalte kr. 2,46 mill. kr. hver mnd. til Helse Sør-Øst for medfinansiering av samhandlingsreformen. Slik medfinansiering opphørte fra 2015.

Mål- og resultatstyring

	2014	2015	2016	Mål	Merknad
Sykefravær	10,5 %	11,1%	10,9	8%	
Økonomi	-1,1 %	0,1%	0,53%	0 %	Avvik i forhold til budsjett

Sykefraværet viser en svak nedgang i 2016 i forhold til 2015. Det er stort fokus på sykefraværarbeid og det gjøres en god innsats i forhold til dette, både i den enkelte avdeling og overordnet i kommunen. Det er videre et tett og godt samarbeid mellom personalavdelingen og lederne. Bedriftshelsetjenesten kontaktes og bistår med tiltak ved behov og det søkes

tilretteleggingstilskudd fra NAV der det er aktuelt og hensiktsmessig.

Langtidsfraværet er den største utfordringen i alle enheter, og skyldes mange forhold. Blant annet vises til at noen ansatte har plager etter mange år i en bransje med relativt tungt arbeid. For øvrig har vi ansatte som trenger operasjoner, har kroniske lidelser, ikke klarer å stå fullt ut i

arbeid gjennom en graviditet eller som på grunn av skader og smerter ikke klarer å utføre de arbeidsoppgavene som stillingen krever, herunder pga. muskel og skjelettplager. Noe fravær skyldes også perioder med lav dekning av

høyskolekompetanse og/ eller økt arbeidspress i enhetene. Det kan også i perioder være mentalt utfordrende å jobbe med enkelte brukergrupper, som for noen fører til sykefravær.

Område	Indikator	Status 2016	Mål 2016
Koordinerende fellestjenester	Andel søknader med foreløpig svar innen tre uker	99 %	100 %
Bosopprosjekt «En dør inn»	Antall bedre boforhold – bistand til å skaffe nytt bosted/utbedret eksisterende	33/20	25
	Antall forhindret utkastelse/bistått mht. økonomi	11	10
	Antall fremskaffede nye kommunalt disponerte leiligheter	4	12
Hjemmebaserte tjenester	ATA- tid («Ansikt til ansikt tid»)	52 %	52 %
	Kompetansesammensetting (høyskole/faglært/ufaglært)	31/49/20 %	44/46/10 %
Omsorgsboliger	Kompetansesammensetting (høyskole/faglært/ufaglært)	12,5/64/23,5 %	20/60/20 %
Samlokaliserte	Kompetansesammensetting (høyskole/faglært/ufaglært)	20,5/45,5/34 %	35/45/20 %
Sykehjem	Kompetansesammensetting (høyskole/faglært/ufaglært)	43/45/12 %	38/40/17 %
	Andel pårørende med planlagt årlig samtale med leder langtidsplasser	70 %	70 %
	Antall overliggerdøgn på sykehus	147	130
	Beleggsprosent Korttid/langtid	73/77 %	85/99 %

Status for måleindikatorerne viser at det jobbes målrettet i kommunalavdelingen på en rekke områder.

Det er viktig at forvaltningslovens bestemmelser om svarfrister overholdes. I de tilfeller hvor det ikke er mulig å gi endelig svar på søknader om pleie og omsorgstjenester, skal bruker orienteres om forventet saksgang i en foreløpig melding innen 3 uker. Dette skjer i alt det vesentligste i kommunens forvaltning på området. I arbeidet med vurdering av ulike helse og sosialfaglige tjenester, stilles fagpersoner ofte overfor etisk vanskelige utfordringer. Det er viktig å bruke tilstrekkelig tid for kartlegge den enkelte

sak og bruker på en slik måte at man kan yte forsvarlig og forutsigbare tjeneste til den enkelte pasient.

Den direkte brukertiden i kommunens hjemmesykepleietjeneste (ATA) ligger over 50 %. Dette er relativt høyt i nasjonal sammenheng, men det er et mål at den skal ytterligere økes.

Det har vært jobbet målrettet for å ha en god dialog med pårørende til brukere på kommunens sykehjem. Dette er viktig for å avklare forventninger, behov og ønsker. Kommunen har i 2016 hatt økt fokus på brukervedvirkning og personsentrert

omsorg. Etikk og medvirkning har vært sentrale forhold i dette arbeidet.

Indikatoren «antall overliggerdøgn» referer seg til de tilfeller hvor helseforetaket har definert en pasient som «utskrivningsklar» en konkret dato, og hvor kommunen ikke tar imot pasienten på oppsatt tid. Årsakene til dette er mange. I en del tilfeller er kommunen, med utgangspunkt i den kjennskapen man har til pasientens tilstand, faglig uenig med sykehuset i at pasienten de facto er utskrivningsklar. Da det er helseforetaket som har definisjonsretten, vil slike tilfeller regnes inn som et overliggerdøgn.

I andre tilfeller vurderer kommunen det som så krevende og belastende for pasienten, og så vidt kostnadskrevende for kommunen, at man i en dialog med sykehuset overskrider oppsatt dato.

Andre forhold som påvirker antall overliggerdøgn er eksempelvis når korttidsavdelinger på sykehjemmet må stenge for mottak av nye pasienter grunnet svært smittsomme infeksjonstilstander. I slike tilfeller blir til dels mange pasienter liggende på sykehuset ut over oppsatt utskrivningsdato.

Kommunen har gjennom ulike tiltak redusert kapasiteten i deler av sykehjemsdriften. Dette medfører naturlig nok et større press på de resterende plasser og gjør handlingsrommet knyttet til utskrivningsklare pasienter mindre. Det har også vært en utfordring gjennom 2016 at for mange korttidsplasser har vært belagt av brukere på langtidsvedtak, hvor det har tatt tid å finne kapasitet og ledighet på en langtidsplass. Det er allikevel viktig å merke seg at man i svært mange tilfeller har en løpende dialog med helseforetaket slik at utskrivningsdato i mange tilfeller endres fra opprinnelige fastsatt tid.

Korrigert for helt nødvendig praktisk arbeid som eksempelvis nedvasking og rydding av rom, er beleggsprosenten på kommunens langtids sykehjems plasser nær opp til 100 %. Dette vitner om en meget effektiv ressursutnyttelse, og er avgjørende viktig for å betjene den delen av pasientgruppa som er i behov av tjenester på det høyeste nivået i omsorgstrappa. En effektiv og høy beleggsprosent på sykehjemmene er også en forutsetning for at de lavere nivåene i tjenestene, som eksempelvis hjemmesykepleien, klarer å ivareta sine basisoppgaver.

KOSTRA

Andre nøkkeltall	2013	2014	2015	2016	Østfold 2016	Grp. 13 2016	Landet uten Oslo 2016
Korrigerte brutto driftsutgifter pr. mottaker av kommunale pleie og omsorgstjenester ¹	439 053	416 772	409 291	418 905	381 139	424 995	406 400
Netto driftsutgifter i kr pr innbygger til pleie- og omsorgstjenesten, konsern ²	18 476	15 830	15 089	15 780	16 320	16 400	16 512
Netto driftsutgifter pleie og omsorg i prosent av kommunen totale netto kostnader ³	37,6%	34,3%	33,6%	34,8%	33,4%	30,8%	31,2%
Netto driftsutgifter til pleie og omsorg i kr pr innbygger 67 år og over ⁴	125 750	104 687	97 151	99 246	103 283	111 358	110 686
Korrigerte brutto driftsutgifter pr. hjemmetjenestemottaker i kroner ⁵	323 171	297 183	288 712	291 082	239 104	256 792	246 456
Korrigerte brutto driftsutgifter, institusjon, pr. kommunal plass.	1 093 508	1 094 074	1 133 644	1 183 503	1 126 716	1 142 034	1 099 177
Andel plasser i enerom i pleie- og omsorgsinstitusjoner	100%	100%	97,8%	97,8%	94,6%	94,6%	95%

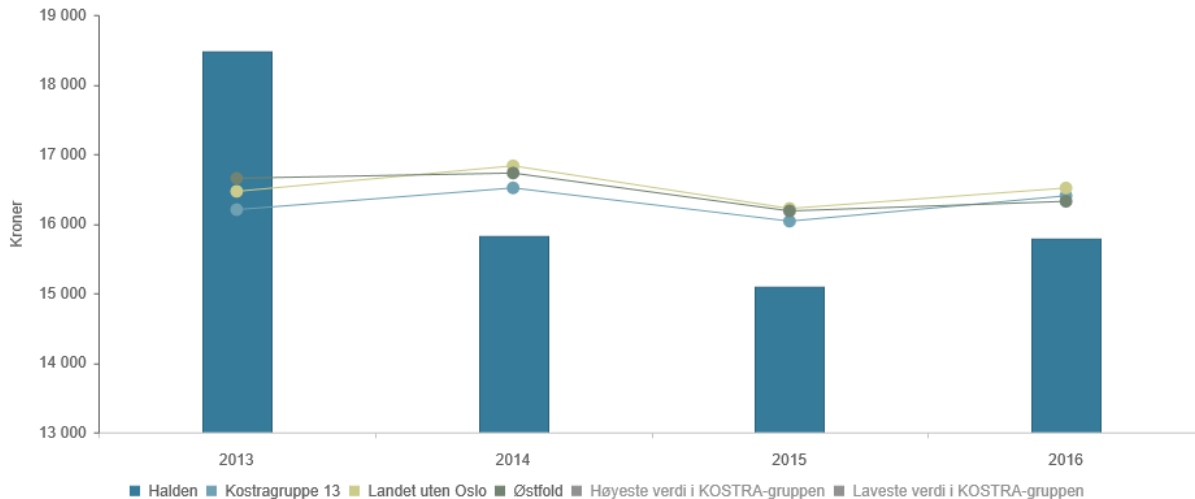
¹ Justert for inflasjon med deflator

² Justert for utgiftsbehov og inflasjon med deflator

Netto driftsutgifter pr. innbygger i kroner, pleie- og omsorgstjenesten

*) Tallene er inflasjonsjustert med endelig deflator (TBU).

**) Graf er justert med utgiftsbehov

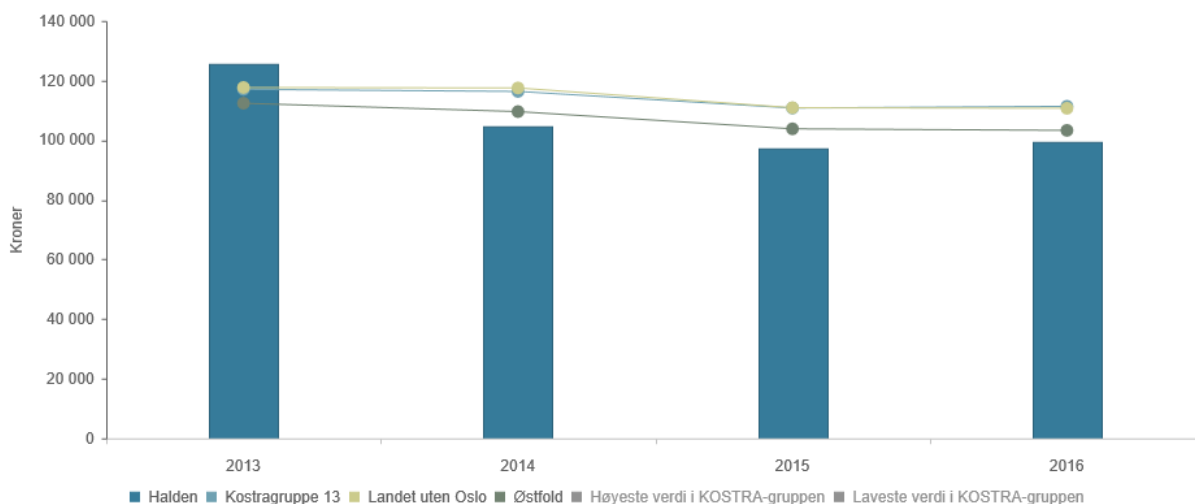

	2013	2014	2015	2016
Halden	18 476	15 830	15 089	15 780
Kostragruppe 13	16 201	16 513	16 035	16 400
Landet uten Oslo	16 464	16 831	16 218	16 512
Østfold	16 652	16 727	16 182	16 320

Netto driftsutgifter, pleie og omsorg pr. innbygger 67 år og over

*) Tallene er inflasjonsjustert med endelig deflator (TBU).

***) Graf er justert med utgiftsbehov

	2013	2014	2015	2016
Halden	125 750	104 687	97 151	99 246
Kostragruppe 13	117 051	116 349	110 766	111 358
Landet uten Oslo	117 671	117 505	110 873	110 686
Østfold	112 387	109 587	103 784	103 283

Kommentarer til KOSTRA-tallene

Kostratallene i årsrapporten er foreløpige tall og korrigeringer vil forekomme frem til endelig rapport i juni. Det er ved nærmere gjennomgang sett at det kan ha skjedd en feilrapportering i antall institusjonsplasser for Halden kommune, noe som vil bli rettet til endelig rapport foreligger. Brutto driftsutgifter pr. Institusjonsplass vil i så fall være lavere enn det som fremgår av tallene i denne rapporten.

Kostratallene viser at driftsutgiftene for pleie- og omsorgstjenesten samlet og for institusjons- og hjemmetjenesten har økt fra 2015 til 2016. Økning sees også i Østfoldbyene og i kostragruppe 13. Netto driftsutgifter pr. innbygger og til eldre ligger imidlertid lavere enn både byene i Østfold og gjennomsnittet av kostragruppe 13. At pleie – og omsorg innehar en noe høyere andel av kommunens totale netto kostnader enn gjennomsnittet av kostragruppe 13 må sees i sammenheng med at kommunen har en vanskelig økonomisk situasjon, noe som medfører at de lovpålagte tjenestene som må utføres tar en større del av totalen.

Brutto driftsutgifter pr mottaker av kommunale pleie og omsorgstjenester viser at Halden kommune ligger noe høyere enn snittet i kostra gruppe 13, og noe høyere enn snittet i Østfold. Det området som drar opp snittet er brutto driftsutgifter til hjemmetjenestemottaker. Dette samsvarer med at det har vært satset på at brukerne skal kunne bo hjemme så lenge som mulig, og at tjenester fortrinnsvis skal gis i hjemmet. Det er imidlertid også store variasjoner innenfor kostragruppen og østfoldbyene, og det er viktig å presisere at ulike driftsmessige forhold ikke er hensyntatt i kostra-rapportering.

Mål og måloppnåelse

2016 har vært et år preget av økt volum i tjenesteyting. Et hovedmål har vært å tilpasse og holde driften til tildelte budsjettmidler og samtidig opprettholde tjenestene på et tilstrekkelig og forsvarlig nivå, noe kommunalavdelingen har oppnådd i 2016.

Kommunen har etter samhandlingsreformen ble innført i 2012 merket et betydelig økt press på tjenestene som samhandler med Sykehuset Østfold. Presset og økningen av pasienter har vedvart inn i 2016, og pasientene som skrives ut har mer sammensatte behov enn tidligere. Tjenestens kompetansebehov er derfor endret og kommunen har et stadig større behov for personell med høyere

utdanning. Det har derfor vært jobbet målrettet mot et godt samarbeid med SØF, og det har vært økt fokus på å beholde og rekruttere riktig kompetanse. Det er ferdig utarbeidet en kompetanseplan og en egen strategi for sykepleiere og vernepleiere som kom godt i gang i 2016 og forventes slutført i første kvartal 2017. Tiltak for å møte behovene i 2017 ble påstartet i 2016.

Det har vært fokus på økt samhandling med og mellom ansatte, deres tillitsvalgte, ledere og andre samarbeidspartnere. Kommunens etiske retningslinjer med åpenhet, tillitt, respekt og redelighet har vært ledende for alle prosesser og beslutninger.

Teknisk

Kommunalavdeling teknisk leverer tjenester på mange områder som har en vesentlig betydning for kommunens innbyggere og næringsliv. Tjenestene er rettet mot et mangfold av oppgaver knyttet til saksbehandling, forvaltning og driftsoppgaver. Kommunalavdelingen er en viktig samfunnsaktør og skal utøve god service, godt håndverk og stå for god og likeverdig saksbehandling. Vi skal tilby kommunens innbyggere en stabil vannforsyning med høy kvalitet, ha en avløpsstruktur og rensegrad som er i tråd med det til enhver tid gjeldende regelverk og tilby en god renovasjonsordning som tilfredsstillende innbyggerens behov. Kommunalavdelingen er også en viktig bidragsyter på tvers av kommunalavdelingene i kommunen og har som mål å bidra til at ansatte og brukere av kommunale bygg kan utøve sitt virke i trygge og hensiktsmessige omgivelser. Kommunalavdelingen tilstreber å være en nyttig og verdifull bidragsyter til det mangfold av idretts- og kulturbegivenheter som finner sted i Halden.

Oppgaver og ansvar

Administrasjonen er saksbehandler for hovedutvalg plan, teknisk, landbruk og miljø samt Havneutvalget. Videre utarbeider administrasjonen også saker for Hovedutvalg for samfunnsutvikling og kultur. Kommunalavdelingen har ansvar for gjennomføring av politiske vedtak og utarbeidelse av området planverk. Sektoren hadde i 2016 99 politiske saker til behandling i HPTLM og 27 referatsaker til orientering. I tillegg kommer saker til utvalg for samfunn og kultur,

Kommunalavdelingen har i 2016 endret sin organisasjonsstruktur og har fra 1.3.16 hatt følgende enheter:

- Kommunalteknikk
- Plan og miljø
- Eiendom, havn og avfall
- Brann og feiervesen

Kommunalteknikk utarbeider hovedplan VA og iverksetter tiltak i henhold til denne, herunder planlegging og bestilling av vedlikehold av vannbehandlings- og renseanlegg og kommunens vann- og avløpsnett. Kommunalteknikk v drift renser avløpsvann i henhold til rensekrav og produserer drikkevann i henhold til drikkevannsforskriften, samt sikrer

distribusjon av dette. Det gjennomføres også enkelte prosjekter i henhold til Hovedplan VA. Driftsmessig vedlikehold av veier, gater, parker og friluftsområder tilligger også kommunalteknisk. Kommunalteknisk drift vedlikeholder og reparerer også kommunale kjøretøy, maskiner og utstyr.

Enhet Plan og miljø har i seg avdelingene Miljø og landbruk, plan, byggesak og geodata. Enheten fikk kommuneens HMS-pris for 2016.

Geodataseksjonen foretar oppmålingsforretninger, grensejusteringer og grense-påvisninger. Tildeler adresser, utarbeider megleroppgaver, behandler søknader om seksjonering, digitalisering av reguleringsplaner samt oppdatering av kartverk.

Byggesaksseksjonen foretar behandling av byggesøknader etter Plan- og bygningsloven med forskrifter. Gjennomfører også tilsyn, ulovlighetsoppfølging, gjennomføring av forhåndskonferanser og generell veiledning av byggesaker.

Planseksjonen behandler eksterne og interne reguleringsforslag i samsvar med

Plan- og bygningsloven og utarbeider egne kommunale reguleringsplaner. Seksjonen behandler også innkomne delingssøknader

Miljø og landbruk uttaler seg i forhold til reguleringsplaner, delingssaker og byggesaker innen fagområdene landbruk, forurensning og biologisk mangfold. Videre utføres det saksbehandling i henhold til gjeldende lovverk, herunder forurensningsloven, konsesjons- jordlov- og skoglovsaker. Avdelingen gjennomfører også tilsyn ved pålegg om rensing av private avløpssystemer i henhold til handlingsplan for spredte avløp. Avdelingen er tilskuddsforvalter innen område jord/skog og fører tilsyn/kontroll med gjennomførte tiltak (eks. produksjonstilskudd, RMP-midler, SMIL-midler, NMSK-midler og skogfondsordningen) og det utføres rådgivning ved utforming av søknad om bygdeutviklingsmidler til Innovasjon Norge. Ansvaret for viltforvaltningen, kommunens viltnevd og fallviltgruppa ligger også under Miljø- og landbruk. Avdelingen gjennomfører og tilsyn ved

pålegg om rensing av private avløpssystemer jf. handlingsplan for spredte avløp og gjennomfører prøvetagninger i alle kommunens bekker.

Enhet Eiendom, havn og avfall har i seg kommunens eiendomsforvaltning, drift og forvaltning av Halden havn, drift og forvaltning av Rokke avfallsplass samt renovasjonsområdet. Eiendomsavdelingen planlegger og gjennomfører kommunens store investeringsprosjekter, Idd, Bergheim og Os, samt en rekke større og mindre prosjekter. Videre forvaltes, driftes og vedlikeholdes kommunens eiendommer og bygningsmasse, ca. 125 000 kvm.

Brann og feiervesenet driver forebyggende brannvern og tilsyn i særskilte brannobjekter

Brann- og redningsberedskap er kommunens beredskap mot akutt forurensning på land og i vann. Deltar videre i interkommunalt arbeid i Østfold, samt svensk-norsk samarbeid innenfor ulykke, brann og redning. Feiing og tilsyn med boliger og fyringsanlegg.

Netto driftsramme

	Regnskap 2014	Regnskap 2015	Regnskap 2016	Budsjett 2016	Avvik
Bruttolønn	78 481	81 111	83 216	84 773	1 557
Refusjon syke- /fødselspenger	-2 041	- 3 147	-2 105	-930	1 175
Driftsutgifter	91 573	100 639	89 074	85 430	-3 644
Driftsinntekter	-104 895	-112 164	-103 884	-102 018	1 866
Teknisk	63 119	66 438	66 300	67 255	955

Tall i tusen kr.

Bruk/avsetning fond 2016:	Feier	681 703	bruk
	Byggesak/plan	-1 457 601	avsetning
	Geodata/oppmåling	-56 989	avsetning

Avsatt skatt overskudd på Rokke

ca. 1,5 mill. kr.

Resultat på rammeområde Teknisk var i 2016 et mindreforbruk på ca. 1 mill. kr.

som en følge av stor aktivitet i markedet høsten 2015. Rokke leverte et overskudd i 2016 på ca. 7,4 mill. kr.

Rokke avfallsplass nådde budsjettmålet om en inntekt på 11 mill. kr. på næringsavfall

VAR

	Regnskap 2014	Regnskap 2015	Regnskap 2016	Budsjett 2016	Avvik
Bruttolønn	12 282	14 862	17 207	16 609	-597
Refusjon syke- /fødselspenger	-424	-255	-963	-147	816
Driftsutgifter	164 429	140 831	148 070	123 183	-24 886
Driftsinntekter	-177 113	-155 503	-164 313	-139 645	24 669
Vann, avløp, renovasjon	-828	-66	0	0	0

Tall i 1000 kr.

Oppgjør på VAR-området blir foretatt mot funksjonsregnskap i henhold til retningslinjene for beregning av selvkost for kommunale tjenester. I 2016 har vi følgende resultat og avsetning for Vann, Avløp og Renovasjon:

Vann	41 889 kr.
Avløp	13 029 662 mill. kr.
Renovasjon	1 081 745 mill. kr.

Havn

	Regnskap 2014	Regnskap 2015	Regnskap 2016	Budsjett 2016	Avvik
Bruttolønn	3 057	2 057	2 662	3 051	389
Refusjon syke- /fødselspenger	-27	0	0	0	0
Driftsutgifter	5 166	5 899	4 481	1 715	-2 766
Driftsinntekter	-8 198	-7 955	-7 143	-4 766	2 377
Havn	-3	0	-1	0	1

Tall i 1000 kr.

Regnskap for havneområdet blir behandlet i henhold til havne- og farvannsloven og resultat blir følgelig avsatt til fond beregnet til fremtidig havnevirksomhet. I 2016 hadde området et overskudd på ca. 1,5 mill. kr. som ble avsatt til fond.

Halden kommunes sjøområde ble i 2016 trafikkert av 344 skip. Fra 2012 representerer dette en nedgang på 20 %.

Varer for eksport er totalt 549.547 tonn fordelt i hovedsak på sten (Bakke) og Papir (Norske skog) Innenfor kommunens sjødistrikt er det 5 havneanlegg med skipstrafikk. Det anlegget med flest anløp er Bakke brygge som skiper ut sten. Nexans fabrikk har egnet havneanlegg for utskipping av kabel mens Norske skog bruker Sauøya til eksport av papir og

import av clay. Sauøya fungerer også i stor grad som suppleringskai og lagerplass for Nexans fabrikk gjennom et samarbeid med Norske Skog. Kornsiloen og Mølen er anlegg med begrenset skipstrafikk, men kan i perioder ha mange operasjoner gående. Primært fungerer Mølen som mottakskai for tømmer til Norske skog og mobiliseringskai for Nexans fabrikk. Totalt hadde Kornsiloen og Mølen 77 skipsanløp i 2016.

Mølen

Etter at det ble foretatt grunnundersøkelser ved Mølen i 2014, har anlegget operert med sikkerhetsrestriksjoner for belastning. Dette har igjen redusert mulighetene til lagring av gods på kaiene, og derav begrenset antall skipsanløp. Inntektene til Halden havn er redusert på grunn av disse forhold. Kaianleggene ved Mølen og Kornsiloen trenger oppgradering fordi den tekniske standarden er så dårlig at det vil være en fare for at kaiene må stenges med de konsekvensene dette vil få for næringslivet. Omsetningen fra skipsanløp og vareavgifter ligger på ca. kr. 3.000.000

årlig. Selve kaifronten er fra slutten av 1950 årene og ikke vært vedlikeholdt i særlig grad siden den ble bygget.

Det er en pågående prosess vedrørende havnestrategi. I dette arbeidet er det flere uavklarte forhold som gjør arbeidet tidkrevende. Dette gjelder både framtidig havnebruk, organisering og sikring etter bestemmelsene i lovverket. I 2016 har det vært dialog om dette med Borg Havn, Norske Skog og Nexans fabrikker.

Det er gjennomført et tydelig skille i Havnas økonomiske føringer. Fra 2015 oppfylder havna de økonomiske bestemmelsene i Havne- og Farvannsloven. Dette har medført at ansvaret som knyttes til de kommunale båt plassene for fritidsflåten ikke blandes sammen med den økonomien som knyttes til anløp, skip og last. Havna disponerer 500 båt plasser med et belegg på ca. 60 %. Prisene i de kommunale bryggeanleggene ble justert i 2015 og er nå tilpasset nivået i sammenlignbare bryggeanlegg både i og utenfor kommunegrensen.

Mål- og resultatstyring

Teknikk	2014	2015	2016	Mål	Merknad
Sykefravær	5,5 %	5,2 %	5,7 %	4,5 %	
Økonomi	-2,7 %	-0,8 %	-0,39 %	0 %	Avvik i forhold til budsjett

Område	Indikator	Resultat 2016	Mål 2016
Vann	Prosent produsert vann til forbruk basert på idealvannproduksjon 11 000 m3/døgn	135 %	100 %
	Andel prøver som oppfyller forskriftenes krav til kvalitet	100 %	100 %
	Andel ledningsbrudd reparert innen 8- timer	92 %	100 %
	Andel vannprøver med pH-verdi innenfor mål.	100 %	100 %
Avløp	Andel tilknyttede etter utsending av henstilling/pålegg/år	50 %	100 %
	Andel slam minimum kvalitetsklasse 2	100 %	100 %
	Renset avløpsvann i forhold til idealavløpsvannmengde 11 000 m3/døgn	122 %	100 %
	Rensegrad i prosent av målt mengde fosfor i	38 %	90 %

Årsrapport Halden kommune

	vannprøver inn og ut av renseanlegg (res. lhht godkjenning fra FM i forb. med utbygging)		
VVA-anlegg	Antall arbeidsulykker	0	0
Vei	Opprettholde veikapital	82 %	82 %
Byggesak	Saksbehandlingstid disp.søknader (tidlig <6mnd)	1,8 mnd.	< 3 mnd.
	Andel omgjøringer i % av antall klager	20 %	< 10 %
	Andel saker behandlet innen 3 ukersfristen	80 %	100 %
	Andel saker behandlet innen 12 ukersfristen	97 %	100 %
Geodata	Andel oppmålingsaker behandlet innenfor frist - 16 uker.	100 %	100 %
	Andel megleroppgaver behandlet innenfor frist - 5 dager.	91 %	100 %
	Andel ferdigstilte saker i matrikkel innenfor frist - 5 dager.	93 %	100 %
Plan	Andel plansaker gjennomført innen frist - 12 uker.	100 %	100 %
Miljø	Andel oppgraderte renseanlegg i kommunen.	78 %	75 %
	Tilsyn - andel oppgarderte renseanlegg som fungerer.	63 %	87 %
Eiendomsmasse	Gjennomførte tilsyn særskilte brannobjekt etter standardkrav DSB (NY)	52 %	100 %

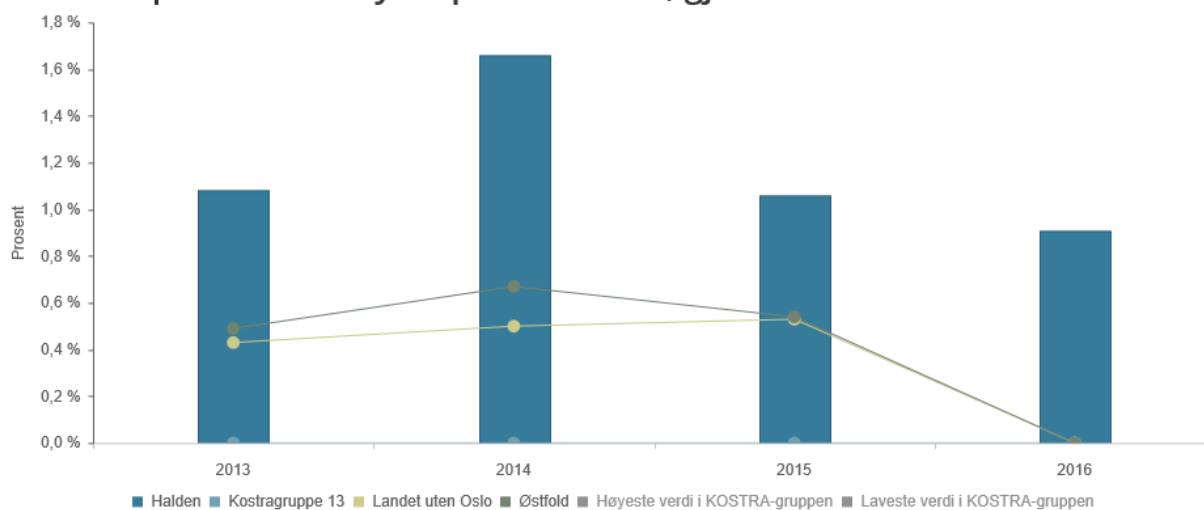
KOSTRA

Andre nøkkeltall	2013	2014	2015	2016	Østfold 2016	Grp. 13 2016	Landet uten Oslo 2016
Netto driftsutgifter til kommunal eiendomsforvaltning per innbygger Enhet: Kr	2 110	2027	2390	2625	4153	4674	4904
Utgifter til vedlikeholdsaktiviteter i kommunal eiendomsforvaltning pr. m ²	16	10	20	28	73	97	96
Samlet areal på formålsbyggene i kvadratmeter per innbygger Enhet m ²	3,8	3,8	3,4	3,5	3,9	3,6	4,4
Årsgebyr for vannforsyning (gjelder rapporteringsår+1) Enhet Kr	1 426	1 869	2 294	-	2514	2340	3391
Årsgebyr for avløpstjenesten (gjelder rapporteringsår+1) Enhet Kr	2 933	3 421	4 443	-	4121	3426	3782
Årsgebyr for avfallstjenesten (gjelder rapporteringsår+1) Enhet Kr	2 149	2 214	2 271	2271	2170	2406	2656
Andel fornyet spillvannnett, gjennomsnitt for siste tre år Enhet : Prosent	1,08 %	1,66 %	1,06 %	0,91 %	-	-	-

- ingen sammenligningstall tilgjengelig

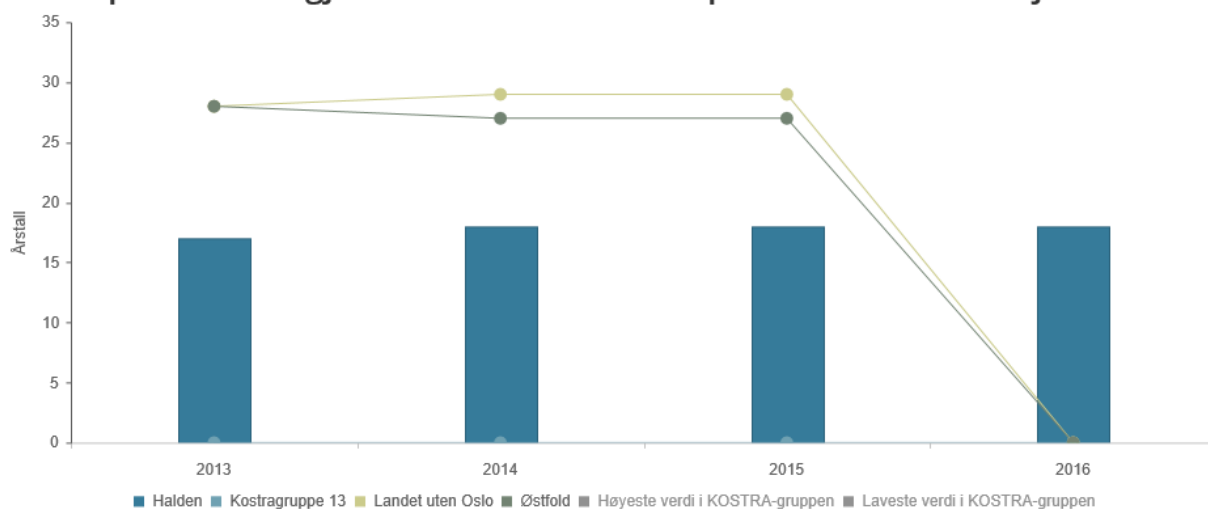
Tall for årsgebyr for vann- og avløpstjenesten var i 2015 på hhv. kr. 2 235 og kr. 4 177 og i 2016 på hhv. kr. 2 294 og kr. 4 443 (standardbolig på 120 m² bruksareal, inkl. fastledd). Tallene vil bli rettet opp ved neste oppdatering og publisering og vil bli rettet opp ved neste oppdatering og publisering 15. juni.

Avløp - Andel fornyet spillvannsnett, gjennomsnitt for siste tre år

	2013	2014	2015	2016
Halden	1,1 %	1,7 %	1,1 %	0,9 %
Kostragruppe 13	0,0 %	0,0 %	0,0 %	0,0 %
Landet uten Oslo	0,4 %	0,5 %	0,5 %	0,0 %
Østfold	0,5 %	0,7 %	0,5 %	0,0 %

Avløp - Estimert gjennomsnittsalder for spillvannsnett med kjent alder

	2013	2014	2015	2016
Halden	17	18	18	18
Kostragruppe 13	0	0	0	0
Landet uten Oslo	28	29	29	0
Østfold	28	27	27	0

Kommentarer til KOSTRA-tallene

Halden kommune har oppgradert store deler av ledningsnettene de seneste årene da det har vært et stort behov for investering og fornyelse av gammelt nett. Plan for separering av ledningsnett er omfattende og det er store områder som fornyes hvert år. Separering av avløpsnett vil si at det legges en ledning for spillvann (avløp fra wc, sluk, dusj osv.) Dette vannet føres til det kommunale renseanlegget for rensing. Samtidig legges det en spillvannsledning som tar vann fra tak, gårdsplasser, veier osv., og fører dette vannet til en resipient, for eksempel havnebassenget, en bekk el. Etter at anlegget er ferdigstilt sendes det ut til huseierne som da må legge om sine private stikkledninger på samme måte. Gamle, kommunale vannledninger blir samtidig skiftet ut.

Den omfattende oppgraderingen viser seg i andel fornyet spillvannsnett som er høy sett i forhold til nabokommuner og resten av Østfold. Halden kommunes plassering i kommunebarometeret er i tillegg svært bra med en 51. plass av 428 kommuner.

Oppgraderingen gir også, naturlig nok, en lavere gjennomsnittsalder for spillvannsnett. Dette er positivt siden lav alder bør indikere høy kvalitet på anleggene. Kommunens spillvannsnett har en forholdsvis lav alder mål mot normalen i Kommune-Norge og en plassering i kommunebarometeret på 37. plass blant en total av 428 kommuner. På tross av høy investeringstakt og store forbedringer for kommunens innbyggere blant annet når det gjelder sikring av vanntilførsel, lekkasjesøk og rensmengde på vann og avløp ligger kommunen forholdsvis stabilt når det gjelder gebyr-økninger.

Mål og måloppnåelse

Sektoren har gjennom de siste årene utarbeidet styringsindikatorer for driften. Hensikten med dette er å i større grad kunne sikre gode tjenester for innbyggerne i Halden kommune og samtidig identifisere fremtidige utviklingsområder. Arbeidet med indikatorer er en kontinuerlig prosess med mål om gj. kontinuerlig forbedring.

Halden kommune leverer kvalitativt godt og nok vann til kommunens innbyggere. Alle prøver og analyser er innenfor de krav som stilles i henhold til drikkevannsforskriften. Sektoren er i tillegg i gang med å optimalisere driften ved Erte vannbehandlingsanlegg. Det vises i denne sammenheng også til UV-anlegg som vil optimalisere rensingen av vann til byens befolkning. Prosjektet ble ferdigstilt i desember 2016. I løpet av våren 2017 vil også reservevannskilde være etablert og med det sikre vanntilførselen ytterligere.

Vi produserer i dag ca. 131 % av idealforbruket av vann til forbruk i forhold til det vi vet om innbyggernes og industriens gjennomsnittsforbruk.

Klima- og overvannsproblematikk vil være fokusområder fremover Halden har fortsatt en stor utfordring i nedbørsperioder. Totalt sett renses vi store mengder vann etter innlekk av «fremmedvann» i avløpssystemet. Hovedplan VA 2012-2016 er et stort skritt i riktig retning vedrørende kvalitativt godt og nok vann til innbyggerne samt mengde vann som til enhver tid behandles på Remmen RA. Utbedringsarbeidet på nettet er viktig for å kunne produsere riktig mengde vann i forhold til faktisk forbruk i Halden samt rens vann som skal renses.

Renseanlegget er nå under ombygging. I den forbindelse har Halden kommune en lemping på krav fra Fylkesmannen og har

nå kun salsnesfilter som rensing på rensaneanlegget. Salsnes fjerner ikke fosfor, men er godkjent i h.h.t. midlertidig lemping på utslippstillatelsen som er gitt av fylkesmannen 18.09.2015. Dette som kommentar til indikator vedr fosforrensing.

Vedrørende indikator; «Andel tilknyttede avløpsnett etter utsending av henstilling/pålegg» er dette en utfordrende indikator å rapportere på da det er 6+6 mnd frist for påkobling. Pr 2016 er 50% av påleggene gitt ferdigattest.

Sektoren opplever i høy grad kunne levere gode resultater i forhold til effektiv saksbehandling. Målet er en god og effektiv tjeneste til kommunens innbyggere også i 2016. Faktorer som påvirker saksbehandlingstiden er faktisk arbeidsstyrke og kontinuitet. Sektoren er sårbar for sykdom, permisjoner og oppsigelser samtidig som nyansatte krever opplæring. Dette er forhold som også påvirker resultatene i rapporteringen.

Geodata-avdelingen rapporterer om 100 % måloppnåelse for sine styringsindikatorer når det gjelder 16-ukersfristen. Grunnet omlegging av datasystemer og til dels sykdom er resultatet for megleroppgaver i 2016 ca. 91% Av samme årsak er resultatet i forhold til ferdigstilte saker i matrikkel i 2016 på ca. 93 %.

På plan er målet å behandle alle planforslag innen gitte frister. Et mål de også i 2016 har klart å nå.

Avviket fra målsettingen på 80% oppgraderte anlegg i løpet av 2016 forklares ved at mange anleggseiere har valgt å avvente etablering av eget rensaneanlegg i påvente av felles overføringsledning og tilknytning til offentlig nett. Så langt er ca. 78 % av anleggene oppgradert. Halden kommune ligger fortsatt godt an til å oppfylle krav nedfelt i EU's vanddirektiv og tiltakene vil

bidra til en vesentlig rensing av vassdragene som renner til Iddefjorden.

Indikatoren knyttet til andel private rensaneanlegg som fungerer viser en måloppnåelse på 63%. Tallet er basert på gjennomførte kontroller i 2016, der kun nye anlegg ble kontrollert. Avviket i forhold til definert målsetting om 90% velfungerende anlegg forklares med at alle kontrollerte anlegg i år er nye anlegg, som ikke er tilstrekkelig innkjørt med tanke på dosering av kjemikalier og bruk (huseiers bruk av vaskemidler som hemmer det biologiske rensetrinnet i anlegget). Selv om 37% av anleggene ikke oppfyller forskriftens krav til rensing så er utslippene vesentlig redusert sammenlignet med tiden før oppgraderingen.

Halden kommune har en samlet veilengde i ROSY på 211 km. 190 km av disse har asfaltdekke. 37 % av disse er klassifisert som lavstandardveier. Resten er grusveier eller veier med betong/stein. Veikapitalen er pr 2016 på 243 mill. kr. Optimal veikapital tilsvarer pr 2016 290 mill. kr. Asfalteringsprogrammet for 2016 på ca. 4 mill. kr. medførte av veikapitalen ikke ble ytterligere forringet i 2016. Følgende veier fikk helt eller delvis nytt asfaltdekke i 2016:

Kommunalavdelingen har gjennom flere år hatt begrensede midler til bygningsvedlikehold. Det er i 2015 i hovedsak kun utført arbeider etter pålegg, noe som medfører et ytterligere vedlikeholdsetterslep på området.

Kommunestyret vedtok i budsjett 2016 å ikke selge retten til å drive nærings- og deponivirksomhet på Rokke. Ulike organisatoriske løsninger for utleie skal vurderes opp mot videre kommunal drift. Rådmannen har som mål å legge frem sak for behandling våren 2017.